

FOSTURTØKA Í FØROYUM

Tilvild og lógloysi

JAVNAÐARFLOKKURIN Á FÓLKATINGI

JAVNAÐARFLOKKURIN
á Fólkatingi

INNIHALDSYVIRLIT

Formæli	6
Fyrsti partur: Gomul lóg og bangnir politikarar	8
Fosturtøkulógin.....	9
Loyvdar orsøkir	
Avgerðin	
Revsing	
Aðrar treytir	
Søguliga gongdin fyri fosturtøkulógirnar.....	11
Fosturtøkulógin 1937	
Fosturtøkulógin 1956	
Gongdin frá 1956-lógini: Frí fosturtøka í Danmark	
Kvinnur kunnu enn revsast fyri at fáa ólógliga fosturtøku	
Føroyar er einasta Norðurland uttan fría fosturtøku	13
Kjakið um fosturtøku í Føroyum	14
Stríðið um fosturtøku kring heimin.....	17
Trýst úr Danmark	
Føroyskir politikarar um fosturtøku	18
Kvinnu- og javnstøðurørslan sett fosturtøkuspurningin á breddan	20
Ein stórur meiriluti ynskir eina dagfærda fosturtøkulóg	22
Samanumtøka	23
Annar partur: Tær ósjónligu fosturtøkurnar	24
Tørvur er á einum kjaki um fosturtøku í Føroyum	
Føroyar og grannalondini	
Ikki nóg góð upplýsing og undirvísing um sex og kynslív	

Føroysku kvinnurnar keypa eins nógvar angribollar sum tær í grannalondunum	
Fosturtøkutalið lækkað seinastu árin	
Serliga yngri kvinnur fáa fosturtøku í Føroyum	
Nógv færri skrásetingar av fosturtøkum í Føroyum	
Fosturtøka er vanligari, enn vit halda	
Stutt samanumtøka av hagtølunum	
Kostnaður av fosturtøkunum í Danmark	
Ráðgeving um fosturtøku í Føroyum	
4 út av 5 halda, at fosturtøkulógin skal dagførast	
Etisk mál enda í einum ongamannalandi	
Niðurstøða	
Triðji partur: Tilvild og lógloysi	52
Lógin er trupul at brúka	
Øll eru ikki líka fyri lógini	
Kvinnurnar ringla við terningum	
Lítið av ráðgeving um fosturtøku í Føroyum	
Lógin verður ikki fylgd	
Til Danmarkar at fáa fosturtøku	
Samanumtøka	
Niðurstøða: Kvinnurnar ringla við terningum.....	66
Upplýsingar um keldutilfar og annað	68
Keldulisti	69

FORMÆLI

FRÁ TILVILD OG LÓGLOYSI TIL RÆTTARTRYGD

Í 2017 læt eg gera eina lýsing av viðurskiftunum kring fosturtøku í Føroyum. Orsøkin var, at málsøkið skuldi yvirtakast árið eftir, og lýsingin var hugsað sum eitt íkast til kjakið, sum eg helt fór at leiða fram til eina føroyska lóg.

Í lýsingini bleiv greitt prógvað, at lógloysi valdar á hesum sera týðningarmikla øki. Men kjakið bleiv ikki nógv – og føroysk lóg kom eingin.

Inntil 2018 var málsøkið danskt, og vit høvdu – eftir egnum ynski – gomlu donsku lógina frá 1956 galdandi í Føroyum. Ein lóg sum, við fáum broytingum, í veruleikanum er 20 ár eldri.

Nú hevur málsøkið verið føroyskt í fýra ár, men vit hava framvegis hesa gomlu lógina galdandi. Nú ikki sum eina danska lóg, men sum eina føroyska lóg. Skrivaða á donskum. Fyri skjótt 100 árum síðani. Til ein danskan veruleika.

Politiska skipanin hevur snøgt sagt ikki torað at rørt við hetta málið. Tað er í sær sjálvum pínligt, dirvisleyst og feikt. Men meira álvarsamt er, at vit hava eina politiska skipan, sum loyvir fullkomnum lógloysi.

Sum henda nýggja frágreiðingin enn einaferð prógvar, eru øll ikki líka fyri lógini. Summi hava rættindi, sum onnur ikki hava. Tí tað er ikki lógin, sum skipar hesi viðurskiftini. Tað er hugburðurin hjá læknum, sum ger av, hvør fær fosturtøku og hvør ikki fær. Tað er hann, sum er landsins lóg. Og hann er ymiskur frá lækna til lækna.

Læknarnir vilja ikki hava henda leiklutin. Teir vilja hava greiðar linjur at halda seg til. Men tað fáa teir ikki, tí politiska skipanin ikki torir at røra við málið.

Eitt annað, sum henda frágreiðingin avdúkar, er, at vit útflyta henda trupulleikan.

Kvinnur, sum vænta at fáa nei tå tær venda sær til ein føroyskan lækna, fara í stórum tali til Danmarkar at fáa framst fosturtøkur. Tað hevur verið sera trupult at fáa fatur á tølunum, sum sýna hetta.

Men her eru tey so. Og tey eiga at fáa øll at rakna við.

Vit hava flaggað dúgliga við, at føroysku fosturtøkutølini eru nógv, nógv lægri enn tølini í øðrum londum. Tey eru lág. Tíbetur. Men als ikki so lág, sum vit hava breggjað okkum av. Vit hava bara ikki vilja sæð okkara egnu tøl, men heldur viljað prýtt okkum við falskari mynd.

Og júst henda falska mynd hevur eisini gjørt, at vit bara hava latið staðið til. “Tað gongur jú fint. Tølini eru lág, og tað má vera tað, sum er endamálið”, hava vit sagt. Tað hevur bara ikki bygt á veruleikan.

Tølini, vit her leggja fram, geva ikki sjálvi eitt greitt svar uppá, hvussu nógvur føroyskar kvinnur fara til Danmarkar at fáa fosturtøku. Men sum frágreiðingin sýnir, eru greiðar ábendingar um, at tað ikki er so fáar. Harumframt er lítil ivi um, at millum tær føroysku kvinnur, sum fáa fosturtøku í Danmark, eru nógvur, sum eru í Danmark í útbúgvingaræringum. Og tær mugu rokna uppí bólkin “føroyskar kvinnur” fyri tað, um bústaðurin er í Danmark í nøkur ár.

Mín vón er, at tað, henda frágreiðingin leggur fram í ljósið, kann vera við til at slóða fyri einum neyðugum kjaki um alt hetta. Og at hetta kjak kann føra til, at vit við eini føroyskari lóg taka ábyrgd av økinum.

Tíðin er komin til at ásanna, at fosturtøka er ein veruleiki. Tað er hon alla aðrastaðni, og tað er hon eisini í Føroyum. Spurningurin er, hvørjar karmar almennu Føroyar vilja skipa kring tann veruleikan.

Svarið hjá nøkrum er, at vit skulu banna fosturtøku, og harðliga revsa tey, sum fremja ella fáa fosturtøku.

Gera vit tað, fer talið niður á null. Í hagtølunum. Men ikki í veruleikanum.

At tølini skulu vera so lág sum gjørligt, er avgjørt eitt endamál. Men tí endamálinum náa vit hvørki við, sum nú, at skúgva málið frá okkum. Við at fjala hetta fyri okkum sjálvum. Við at lata alt hetta økið liggja í reinum lógloysi.

Og vit náa tí heldur ikki við einum banni. Tí gera vit tað, fer fosturtøkutrafikkurin til Danmarkar, sum longu finst í dag, at vaksa. Og kvinnur, sum eru komnar illa fyri, seta seg ikki í samband við nakran føroyskan myndugleika, tí tær vita frammanundan, hvat svarið er.

Kvinnurnar fara í staðin beint til Danmarkar. Tað er eingin trupulleiki hjá teimum, sum hava pening. Men tær, sum ikki hava so góð ráð, verða øðrvísi staddar. Sostatt verður tann ójavni, sum longu finst í dag, enn størri.

Vit kunnu ikki blíva við at skúgva hetta álvarsmál frá okkum.

Lætt er tað ikki. Tað er eitt tað truplasta evni, sum er til. Tað er eymt og fløkjasligt, tí tað snýr seg um trúgv, mentan, biologi, kvinnurættindi, etikk og alt møguligt annað. Tað nemur við tað allar innasta hjá nógvum.

Vit koma bara ikkiuttan um, at tað er ein veruleiki.

Sjálvur havi eg, sum so mong onnur, verið í stórum iva um, hvat er rætt. Men jú størri vitan og jú størri innlit eg havi fingið, jú meiri haldi eg talar fyri, at vit eiga at lata kvinnurnar hava síðsta orðið, tá hesar truplu avgerðir skulu tak-

ast. Vit skulu hava so nógva upplýsing, so dygga vegleiðing og so góðar sosialar skipanir, sum gjørligt. Men tá til stykkis kemur, skal kvinnan ráða.

Eg skilji væl tey, hvørs kenslur, argument og trúgv fær tey til at vera púra ósamd.

Men latið okkum ið hvussu er semjast um, at vit nú mugu taka ábyrgd av hesum. Og latið okkum so kjakast um, hvussu tað skal gerast, uttan at kalla hvønn annan bæði eitt og annað. Eg rokni við, at tey allar flestu – helst ofta uttan at vita tað – kenna onkra, sum hevur fingið fosturtøku. Latið okkum tosa um, hvussu vit taka ábyrgd av økinum í virðing fyri hesum veruleika.

At enda vil eg takka øllum, sum við upplýsingum av ymiskum slagi hava gjørt tað møguligt at lýsa hetta evni.

Tey, sum hava staðið fyri at gera frágreiðingina, eru Malan Óladóttir á Dunga, Rebekka Manuela Behrens, Jóan Pauli Dahl Jakobsen og Birgit Helena Dahl Hansen.

Sjúrdur Skaale, fólkatingsmaður

FYRSTI PARTUR

GOMUL LÓG OG BANGNIR POLITIKAR

- LÓGGÁVAN, KJAKIÐ OG POLITIKARARNIR

FOSTURTØKULÓGIN

Danmark fekk nýggja fosturtøkulóg 23 juni í 1956. Fosturtøkulógin bleiv sett í gildi í Føroyum sama ár, tá persónshúsfólka og arvarættur var felagsøki. Danmark hevur síðani fingið nýggja fosturtøkulóg, sum gevur kvinnum rætt

til fría fosturtøku fram til 12. viku. Í 2018 varð málsøkið yvir tikið, soleiðis at fosturtøkuspurningurin nú er á føroyskum hondum. Tó er lógin frá 1956 enn galdandi í Føroyum.

LOYVDAR ORSØKIR

Tað eru fyra loyvdar orsøkir til fosturtøku sambært § 1. í fosturtøkulógini (Fosturtøkulógin, 1956). Ynskir ein kvinna at fáa fosturtøku, skal støðan vera umfatað av minst einari av loyvdum orsøkunum, sum eru at finna í hesi grein.

Loyvdu orsøkirnar eru:

1. Um fosturtøka er neyðug fyri at verja lív ella heilsu hjá kvinnuni

2. Um kvinnan er vorðin við barn av valdstøku ella blóðskemd
3. Um vandi er fyri at barnið ber álvarsama sjúku ella brek
4. Um kvinnan verður mett óegnað at ansa eftir einum barni, orsakað av kropsligum ella psykiskum meini

AVGERÐIN

Avgerðin um fosturtøku verður tikin av tveimum læknum í felag. Báðir læknar skulu vátta, at treytirnar eru uppfyltar. Sambært lógini skal avgerðin takast í samstarv við Mødre- og hjælpsinstitutionen (§ 3, stk. 3). Hendan institútionin fekk

ein týðningarmiklan leiklut í Danmark, men varð aldrin sett á stovn í Føroyum. Avgerðin skal sostatt einans takast av læknunum.

REVSING

Tað er revsivert hjá einum lækna at taka atlit til óvissar ella ósannar upplýsingar í samband við avgerðina. Hetta merkir m.a., at ein lækni kann revsast fyri at siga kvinnuna vera óegnaða at ansa eftir einum barni, soleiðis at hon fær loyvi til fosturtøku, um læknin ikki hevur fingið upplýsingar, sum grunda hendaðan pástandin. Revsingin er bóta- ella fongsulsrevsing upp til 4 mánaðar (strfl. § 162 jf. § 5). Gevur læknin loyvi til fosturtøku, hóast hann ella hon veit, at treytirnar ikki eru loknar, er fongsulsrevsingin upp til 2 ár, og 4 ár um kvinnan fær álvarsaman skaða av fosturtøkuni, ella um fosturtøkan er framd fyri fíggarligan vinning (§ 6 stk 3).

Kvinnan kann eisini fáa bóta- ella fongsulsrevsing fyri at fáa eina fosturtøku. Eins og læknin hevur kvinnan skyldu at tala satt. Verður fosturtøkan framd av kvinnuni sjálvari, ella biður hon ein, ið ikki er lækni, gera hetta, kann kvinnan fáa bótarevsing. Hetta er galdandi, hóast kvinnan hevur

eina loyvda orsök fyri at fáa fosturtøku sambært § 1 (§ 6 stk 1). Hevur kvinnan ikki eina loyvda orsök, kann hon fáa fongsulsrevsing í upp til 3 mánaðar (§ 6 stk 1).

Maðurin, sum hevur gjørt kvinnuna við barn, kann eisini fáa revsing (§ 6, stk. 2). Kemur tað fram í einum málið um ólógliga fosturtøku, at maðurin ikki hevur stuðlað kvinnuni fíggarliga ella persónliga, hóast kvinnan hevur biðið um tað, kann hesin fáa upp til 1 ára fongsulsrevsing, um hetta hevur havt týðning fyri avgerðina hjá kvinnuni. Hetta er einans galdandi, um maðurin og kvinnan ikki eru gift.

Hóast greinar um revsing eru at finna í fosturtøkulógini, er tað ikki eydnast at finna fram til dómur um slík mál. Tað bendir á, at revsing fyri fosturtøku ikki verður brúkt í praksis.

AÐRAR TREYTI

Ynskir kvinnan fosturtøku av orsökum, sum eru umfataðar av 2. punkti, t.e. valdstøka (neyðtøka) ella blóðskemnd, er tað ikki nóg mikið at boða læknanum frá hesum. Kvinnan skal eisini melda tað til løgrelgna (§ 1, stk. 3). Løgrelgan skal kanna málið og vátta, at kvinnan ikki talar ósatt. Læknin hevur tískil ikki formliga heimild at vátta ella fremja fosturtøku, um málið um valdstøku ella blóðskemnd ikki er meldað og síðan váttað av lögrelgna.

Kvinnan kann eisini fáa fosturtøku, um tað er vandi fyri, at barnið ber álvarsama sjúku ella brek sambært 3. punkti. Her verða nøkur dømi nevnd, og orðavalið er áhugavert. M.a. verða "sindssydom", "åndsvagheit" og "epilepsi" nevnd sum dømi.

Er kvinnan undir 18 ella undir verjumáli, skal foreldur ella verji samtykkja fosturtøkuna (§ 2, stk. 1 og 2). Er kvinnan gift, hevur makin rætt til at úttala seg, um serligar umstøður ikki tala ímóti hesum (§ 2, stk. 3).

Sambært grein 9 stk. 1 hevur kvinnan ábyrgd av at gjalda fyri útreiðslurnar í samband við fosturtøku. Hevur kvinnan ikki møguleika fyri hesum, kunnu útreiðslurnar gjaldast úr landskassanum.

Sambært grein 4, stk. 2 er markið fyri fosturtøku 16. vika. Tó sigur Ann Danielsen, lækni, soleiðis um markið:

"Vit hava loyvi til at fremja fosturtøku til viku 16., men í praksis verður hetta ikki gjørt. Um vit fremja fosturtøku fylgja vit tí donsku lóggávuni, sum er til viku 12."

(Danielsen, 2022)

Treytirnar kunnu tykjast fjarar, bæði í mun til hvat, sum fer fram í veruleikanum, og í mun til hvat átti at farið fram. Tað er undranarvert, at tað ber til at fáa fosturtøku, um barnið kann fáa epilepsi, meðan tað ikki ber til at fáa fosturtøku, um ein er valdstikin og ikki vil boða lögrelgna frá. Samstundis er tað undranarsamt, at formliga markið fyri fosturtøku er 16. vikur, tá markið í Danmark er 12 vikur. Sum Ann Danielsen hevur sagt, er tað tó ikki soleiðis í veruleikanum. Hetta er ikki einans galdandi fyri fosturtøkumarkið. Í lógini stendur eisini, at avgerðin verður tikin í samstarv við Mødrehjælpsinstitutionen. Ein institutió, sum ikki er til. Harafturat er tað ivasamt um fosturtøka verður revsað í praksis, hóast tað stendur skrivað í lógini.

Veruleikin hevur sostatt fúrkað seg langt burtur frá lógarinnar orðið, soleiðis at nógvar av greinunum hava mist allan praktiskan týðning. At lógin og praksis ikki samsvara, vísa bæði læknar, og kvinnur, ið hava fingið fosturtøku, á í triðja parti.

SØGULIGA GONGDIN FYRI FOSTURTØKULÓGIRNAR

Fyrsta sjálvstøðuga fosturtøkulógin varð viðtikin í 1937. Tað vóru tó eldri lógir, sum reguleraðu málið um fosturtøku áðrenn 1937, og revsingin var hörð. Danske Lov frá 1683 sigur soleiðis um fosturtøku: "Letfærdige kvindfolk, som deres foster ombringe, skulle miste deres hals, og deres hoved sættes på en stage" (Danske Lov 6-6-7, u.d.). Deyðarevsingin fyri fosturtøku endurspeglar eina sannføring um, at fosturtøka var morð, og at tað tí var rættvíst, at

kvinnan fekk somu lagnu sum fostrið. Í 1866 varð deyðarevsingin broytt til fongsul í upp til 8 ár (Straffeloven 1866, § 193). Í 1930 varð ein undantøka innførd, ið loyvdi fosturtøku tå lív ella heilsa hjá kvinnuni vóru í álvarsamum vanda. Harafturat varð fongsulsrevsingin broytt til 2 ár, og tað gjørdist møguligt at fríkenna kvinnuna undir serligum umstøðum. Tó var útgangsstøðið enn, at fosturtøka skuldi revsast.

FOSTURTØKULÓGIN 1937

Eftir at broytingarnar frá 1930 komu í gildi, vísti tað seg, at fleiri kvinnur blivu fríkendar, og sostatt ikki fingur nakra revsing fyri at fáa fosturtøku. Samstundis vóru nógvar ólógligar fosturtøkur framdar. Tí var tørvur á at taka fosturtøkuspurningin upp politiskt (Rosenbeck, B., Dubeck, I., 2022). Hetta hevði við sær, at fyrsta sjálvstøðuga fosturtøkulógin í Danmark var viðtikin í 1937, og kom í gildi í 1939. Fosturtøka varð nú loyvd í trimum førum: um vandi var fyri lívinum hjá kvinnuni ella barninum. Um valdstøka ella blóðskemd var orsök til graviditetin. Ella um vandi var

fyri, at barnið kundi gerast "arvaligt belastað" (Fosturtøkulógin, 1956) (§ 1, pkt. 1-3).

Í fyrstu fosturtøkulógini sæst ein broyting frá at brúka revsing fyri at fyrirbyggja fosturtøkum. Ístaðin fyri at revsa kvinnurnar, skuldu tær hjálpast og vegleiðast. Tað var tó týðningarmikið, at kvinnurnar vórðu vegleiddar til at velja fosturtøku frá. Hetta skuldi "Mødrehjælpen" standa fyri (Rosenbeck, B., Dubeck, I., 2022).

FOSTURTØKULÓGIN 1956

Fosturtøkulógin frá 1956 er onnur sjálvstøðuga fosturtøkulógin í Danmark. Í seinnu fosturtøkulógini varð eitt nýtt punkt lagt afturat, soleiðis at tað nú vóru 4 loyvdar orsøkir til fosturtøku. Fosturtøka var nú eisini loyvd, um kvinnan hevði kropslig ella sálarlig mein, sum gjørdur at hon ikki kundi taka sær av einum barni. Eisini skuldi atlit takast til liviumstøðurnar hjá kvinnuni (Fosturtøkulógin, 1956) (§ 1, pkt. 4).

Hóast hetta nýggja punktið var lagt afturat, víðkaði tað í veruleikanum ikki um loyvdu orsøkirnar til fosturtøku. Atlit skuldi takast til liviumstøðurnar hjá kvinnuni, men tó var enn ikki tikið atlit til tey sosialu og fíggarligu viðurskiftini (Rosenbeck, B., Dubeck, I., 2022).

Við nýggju lógini bleiv leikluturin hjá Mødrehjælpen styrktur. Frammanundan var leikluturin hjá Mødrehjælpen einans vegleiðandi, men nú fekk Mødrehjælpen ábyrgd av at meta, um kvinnan kundi fáa fosturtøku. Avgerðin skuldi

sostatt takast av bæði læknum og Mødrehjælpen. Samstundis bleiv fokus lagt á seksualupplýsing og fyrirbygging. Áðrenn hetta hevði tað verið ólógligt at reklamera við fyrirbygging, og seksualundirvísing var bannað í skúlum. Í 1956 fekk Mødrehjælpen ábyrgd av seksualupplýsing við tí endamálið at fyrirbyggja óynsktum graviditetum (Danmarkshistorien, 2022).

GONGDIN FRÁ 1956-LÓGINI: FRÍ FOSTURTØKA Í DANMARK

Longu í 1956 varð stórri dentur lagdur á seksualupplýsing og fyrirbygging, og hetta rákið helt á fram. Í 1965 gjørdist tað lættari at fáa atgongd til fyrirbygging. Millum annað varð aldersmarkið fyrri at fáaessar sett niður frá 18 til 15 ár. Í 1966 komu p-pillar til Danmarkar. Í 1971 bleiv seksualundirvísing obligatorisk í donskum fólkaskúlum (Sørensen, A., 2022).

Fosturtøkulógin riggaði tó ikki sum ætlað. Fyrst í 70'unum søktu alsamt fleiri um fosturtøku, og alsamt fleiri finguhana játtaða. Bæði læknar og Mødrehjælpen vórðu átaláð fyrri teirra meting av loyvdu orsökunum, av tí at talið av játtanum var so høgt. Samstundis reistust ivamál um lógina, av tí at tað var ymiskt, hvussu strangt hon varð tulkað í ymiskum økjum í Danmark (Rosenbeck, B., Dubeck, I., 2022). Umframt fosturtøkuskipanina var harumframt ein skipan, har ólógligar fosturtøkur vórðu framdar. Talið av ólógligum fosturtøkum var tí mettt at vera stórt, og hetta kundi hava álvarsamar fylgjur fyrri lív og heilsu hjá kvinnunum (Sørensen, A., 2022).

Hóast kvinnan átti at fáa revsing fyrri fosturtøku, sum ikki var umfatað av loyvdu orsökunum, eru so at siga ongi mál um hetta. Øll vóru ikki líka fyrri lógini, og tí var ongin rættartrygd á hesum økinum. Samstundis var tað eyðsýnt hjá øllum, uttan mun til hvørja áskoðan tey

høvdu um fosturtøku, at lógin ikki samsvaraði við veruleikan.

Fosturtøkulógin varð tí endurskoðað í 1970, og hetta hevði við sær, at sosialu og fíggjarligu viðurskiftini vórðu viðurkend sum loyvdar orsøkir til fosturtøku.

Umframt hesa broytingina finguhv kvinnur atgongd til fosturtøku, um tær vóru yvir 38 ára ella høvdu 4 børn (Rosenbeck, B., Dubeck, I., 2022). Harafturat kundu kvinnur ikki longur revsast fyrri at fáa framt ólógligar fosturtøkur. Í stóran mun vóru hesi viðurskifti longu praktiseraði. Munurin var, at lógin nú var nærri veruleikanum og gongdini í samfelagnum.

Lógarbroytingin í 1970 nærkaðist fríari fosturtøku, men politiska arbeiðið helt á fram. Sosialistisk Folkeparti legði í alt 5 lógaruppskot fram um fría fosturtøku frá 1967. Í 1972 legði stjórnin eitt tilíkt lógaruppskot fram. Kjakið var merkt av sterkum áskoðanum á báðum síðum. Av tí tað var eitt etiskt mál við sterkum mótsettum áskoðanum, varð avgjørt at einstøku fólkatingslimirnir høvdu atkvøðufrælsi (Sørensen, A., 2022). Lógin varð endaliga viðtikin í 1973. Tá lógin kom í gildi 1. oktober sama ár, kundu kvinnur frítt velja at fáa fosturtøku innan 12. viku.

KVINNUR KUNNU ENN REVSAST FYRI AT FÁA ÓLÓGLIGA FOSTURTØKU

Í Føroyum eru 6 broytingar framdar í fosturtøkulógini síðan 1956. Broytingarnar umfata millum annað, at avgerðin um fosturtøku fyribils skuldi takast av tveimum læknum, inntil ein føroysk "mødrehjælpsinstitution" var stovnað. Broytingin er frá 1959, men Mødrehjælpsinstitutionen varð sum kunnugt ikki stovnað í Føroyum (Kongelig Anordning nr. 228 af 20. juni 1959.). Lógin varð eisini broytt í samband við, at málsøkið bleiv yvirtikið í 2018 (Løgtingslóg nr. 78 frá 29. mai 2017).

Broytingarnar hava tó ikki broytt innihaldið í lógini, men hava heldur snúð seg um nøkur praktisk viðurskifti. Broyt-

ingin, sum varð framd í Danmark í 1970, er ikki galdandi í Føroyum. Tað vil m.a. siga, at kvinnur enn kunnu formliga revsast fyrri at fáa ólógligar fosturtøkur, og at sosial- og fíggjarlig viðurskifti ikki eiga at vera viðgjørd í samband við avgerðina. Broytingin í Danmark í 1973 hevur heldur ikki havt ávirkan á føroysku lógina.

Hóast hesar broytingar er innihaldið sostatt tað sama sum í 1956. Harafturat er nógv av 1956-lógini endurgivið frá fyrstu fosturtøkulógini. Við øðrum orðum, at ein stóru partur av galdandi lóggávu er niðurskrivaður í 1936 (Danmarkshistorien, 2022).

FØROYAR ER EINASTA NORÐURLAND UTTAN FRÍA FOSTURTØKU

Í Danmark er fosturtøku frí inntil 12. viku. Fosturtøka eftir 12. viku er loyvd, um serligar orsøkir tala fyri tí. Loyvdu orsøkirnar eru fleiri og breiðari, enn tær sum eru at finna í eldru lógunum, eitt nú í lógini frá 1956. Grønland hefur somu fosturtøkulóg sum Danmark, og hon kom í gildi 2 ár seinni, í 1975. Ísland hefur hægsta markið og loyvur fosturtøku til viku 22 (Hazen, I, 2022).

Norra hefur eins og Danmark fría fosturtøku til viku 12. Tó hefur kjak verið um at víðka markið til 18 vikur, og í hesum sambandi varð ein nevnd sett í juni 2022 at meta um markið, broyting av lógini og at gera viðmæli hesum viðvíkjandi (Waalder, I. E., Hjellen, B., Henriksen, T.H., & Haagensen, V.W., 2022).

Markið fyri fosturtøku í Finnlandi er 12 vikur, tó er ikki talan um heilt fría fosturtøku eins og í Danmark og Norra. Krøvini minna um tey, sum eru at finna í donsku fosturtøkulógini frá 1970. Møguleiki er eisini fyri at fáa fosturtøku aftaná 12. viku, um serligar umstøður tala fyri tí (Info Finland, 2022).

Í Svøríki er frí fosturtøka til 18. viku. Tað kemur tískil fyri, at danskar kvinnur fara til Svøríkis at fáa fosturtøku, um

tað er eftir 12. viku, sum er hámarkið í Danmark (Region Hovedstaden, 2011). Svensk tøl tala eisini fyri, at danskar kvinnur regluliga fáa fosturtøku har (Birk, C, 2022). Í hesum sambandi, og í sambandi við kjakið í Norra, hava Venstre og danski Eindarlistin heitt á Etisk Råd um at taka fosturtøkuspurningin upp aftur, og at meta um hvørt markið skal víðkast (Redder, A, 2022).

Føroyar eru sostatt einasta Norðanland uttan fría fosturtøku, hóast Finnland formliga eisini hefur avmarkingar í síni fosturtøkulóg, tí kvinnur skulu grundgeva fyri sínum ynski. Og Føroyar er eitt av fáum londum í Evropa, har kvinnan sjálv ikki sleppur at avgera um fosturtøku innanfyri eitt ávíst tíðarskeið. Hóast málsøkið varð heimtikið í 2018, og táverandi landsstýrskvinnan Sirið Stenberg segði seg vilja broyta lógina, so er tað ongantíð komið fyri, at eitt uppskot um fría fosturtøku er lagt fyri Løgtingið. Og vit kunnu heldur ikki siga, at málið hefur fyllt nógv yvirhøvdur.

Næsti partur lýsir eitt kjak, sum tó stundum hefur koyrt almenningin í tvíningar. Eina lóggávu, ið tykist ógjørlig at halda. Og eitt mál, sum politiska skipanin í mestan mun hefur hildið seg burtur frá.

KJAKIÐ UM FOSTURTØKU Í FØROYUM

Kjakið um fosturtøku í Føroyum hefur søguliga havt tvey eyðkenni. Annaðhvørt hefur tað verið bonskt og ógvusligt. Ella er tað púra kvirt. Í 2017 lat Javnaðarflokkurin á fólkatingi úr hondum eina frágreiðing, sum lýsti kjakið, lóggávuna og hugburðin hjá føroyingum til fosturtøku. Frágreiðingin vísti, at føroyingar sum heild halda, at tørvur er á einari nýggjari fosturtukulóggávu, og bert ein fimtingur av teimum spurdu hildu, at lóggávan verður fylgd. Somuleiðis varpaði frágreiðingin ljós á eitt kjak, sum stundum hefur koyrt Føroyar í tvíningar. Og sum ofta hefur verið umboðað av somu mótstríðandi pørtum.

Í august mánaði í 2017 segði Jenis av Rana, formaður Miðflokksins, at “vápnahvild” valdaði í kjakinum um fosturtøku í Føroyum. Tí var hann glaður fyri, at bæði Ung fyri Miðflokkinn og Sosialistisk Ung uppá hvør sín máta høvdu sett kjakið á dagskrá aftur. Hugburðurin til spurningin er tó fullkomiliga ymiskur hjá hesum báðum ungmannaafeløgnum. Tað fyrra er ímóti fosturtøku, meðan tað seinna vil hava fría fosturtøku í Føroyum. Mótsetningurin er ideologiskur og avmyndar uppá nógvar mátar tann politiska vígvøll, har meiningarnar um fosturtøku verða syftar í Føroyum.

“Eg kann bara siga, at tað var heppið, at vit ikki høvdu fría fosturtøku, tá ið hesi ungfólkini vórðu gitin í móðurlívi.”

- Jenis av Rana, formaður Miðflokksins, í viðmerking til at ungmannaafelagið hjá Javnaðarflokkinum í 2017 søgdu seg vilja, at fri fosturtøku skuldi vera í Føroyum.

(Jenis av Rana, 2017)

Uttanfyri politisku skipanina eru eisini áhugabólkar og felagsskapir, sum taka lut í kjakinum. Einumegin spurningin stendur t.d. felagsskapurin Pro Vita, sum í áratíggju hefur myndað røddina ímóti fríari fosturtøku í almenna kjakinum. Hinumegin stendur Frítt Val, sum er ein yngri felagsskapur, ið seinastu árin hefur virkað fyri fríari fosturtøku í Føroyum. (Pro Vita er á fíggarlóginum, men Frítt Val er ikki)

Í síni heild snýr kjakið um fosturtøku seg í høvuðsheitum um nøkur afturvendandi sjónarmið, sum ofta eru torfør at sameina:

- rættin til rættartrygd hjá barninum í móðurlívi
- rættin hjá kvinnuni at ráa yvir egnum kroppi
- fosturtøka sum dráp

- rásarúmið innan lóggávuna

Á sama hátt eru aktørarnir, ið umboða ymsu sjónarmiðini ofta afturvendandi við viðmerkingum í miðlum. Og tað er at kalla ógjørligt at byggja brýr millum mótstríðandi partarnar. Felags fyri nógvar partar er tó ein semja um, at tørvur er á eini nýggjari fosturtukulóggávu. Og ivin um hvørt verandi lóggáva yvirhøvdur verið fylgd.

Kjakið hefur sostatt ikki bert snúð seg um fría fosturtøku ella ikki. Tað hefur eisini í stóran mun snúð seg um, hvat lógin heimilar, og í hvønn mun hon verður hildin.

“Tú mást gjarna sitera meg fyri at siga, at kommunulæknar í Føroyum fremja ólógligar fosturtøkur. (...) Eingin skal fortelja mær, at tað ræður um lív hjá 48 mammum í sambandi við barnburð her á landi á hvørjum árið.”

– Kári Jacobsen, kommunulækni, í samrøðu við Dimmalætting 8. oktober 2003 (Javnaðarflokkurin á fólkatingi, 2017, p. 47)

Í 2003 boðaði Bill Justinussen, táverandi landsstýrismaður í heilsumálum, frá, at hann hevði sent landsins kommunulæknum eitt skriv, har hann heitti á teir at halda seg til lóginu um fosturtøku. Orsøkin var, at hann metti, at talið av fosturtøkum í Føroyum var alt ov høgt, og at hann hevði fingið frænir av, at tað var munandi lættari at fáa góðkent fosturtøku hjá summum læknum enn øðrum. Hetta elvdi til nógur kjak í lógtíngingum og miðlum, kanska serliga tí at nakrir læknar tóku undir við uppáhaldinum hjá landsstýrismanninum.

Uttan at avvísa tað, at lógin kann tulkast, hava aðrir kommunulæknar gjøgnum tíðina tó víst á, at tað er júst tulkningin, sum ger, at ein – í teirra eygum – røtt avgerð kann takast um fosturtøku. Sum aftursvar til uppskot frá tveimum kommunulæknum á tingi um at herða fosturtøkulógina við at seta eitt serstakt ráðgevandi toymi, skrivaði Karl Johan Fossá, kommunulækni, í 1999, at tað er júst kommunulæknin, sum er best fyri at meta, um ein kvinna skal fáa játta fosturtøku ella ikki. Tí kommunulæknin læknafakliga er tann, sum kennir umstøðurnar hjá kvinnuni best:

“Hvør skuldi verið nærri til at vurdera, um ein kvinna eigur at fáa abort, enn kommunulæknin (familjulæknin?) (um tað ikki má vera kvinnan sjálf?). Kommunulæknin kennir jú alla bakgrundina hjá kvinnuni og hennara

nærmastu betýðiligt betur enn onkur 'fremmandur' psykiatari (sálarlæknin) í Havn. (...) Um abortlógin verður strangari, so verður resultatið, sum altíð – at tað gongur út yvir tey veiki í samfelagnum.”

– Karl Johan Fossá, kommunulækni, Dimmalætting 2. mars 1999 (Javnaðarflokkurin á fólkatingi, 2017, p. 48)

Fleiri hefta seg tó við júst hetta: metingina. Fyri nógv tykist lóggávan tilvildarlig, og fólk halda at avgerðin um fosturtøku verður latin upp í hendurnar á kommunulæknum kring landið, heldur enn at lógin greitt ásetur, nær hon kann fremjast ella ikki. Myndin av einum “elastikki” er tí ofta brúkt at lýsa hesa støðu:

“Lógin um fosturtøku er sum eitt lastik, ið kann tambast. (...) Kvinnur kunnu fáa fosturtøku av sosialum og heilsuligum orsøkum, men tað er ógvuliga ymiskt, hvat læknar leggja í tað og tí er tað eisini tilvildarligt, hvør fær fosturtøku, ella ikki.”

(Jenis av Rana, 2017)

Í 2008 spurdi Sosialurin kommunulæknar í Føroyum, hvussu teir fyrihildu seg til lógina um fosturtøku. Kanningin vísti, at 16 útav teimum 20 kommunulæknum, sum svaraðu kanningini, søgdu seg loyva fríari fosturtøku. Og fleiri læknar úttalaðu seg hvassliga um lógina.

“Jesus, Mohammed ella Allah. Óansæð hvat vit trúgva uppá, so skal kvinnan ráa yvir egnum kroppi, og tí fáa tær fosturtøku hjá mær.”

– Kommunulækni í Sosialinum í 2008 (Sosialurin, 2008)

Fleiri læknar heftu seg við, at tað sambært teimum var ein trupulleiki, at teir skuldu hava evsta orðið, tá kvinnur komu til teirra við ynski um fosturtøku. At myndugleikarnir máttu taka ábyrgd fyri økinum, og at teir ikki vildu hava slíkt vald í hondum sínum:

“Læknar skulu ikki vera dómarar, og landið má taka ábyrgd av lóggávuni og ikki gera okkum til svartaper, sigur ein lækni.”

“Vit vilja ikki sita við tí valdi, at vit kunnu avgera lagnurnar hjá kvinnum á hendan hátt, sigur enn annar lækni.”

(Sosialurin, 2008)

Sum heild góvu læknarnir eisini eina mynd av, at tilvildin avger, um kvinnur, sum ynskja fosturtøku, fáa sítt ynski eftirlíkað ella ikki. Summir vildu harumframt vera við, at tað var átrúnaðarliga fatanin hjá einstaka læknanum, sum avgjærdi, um kvinnan fekk eitt ja ella eitt nei. Breið semja var tí eisini um, at lóggávan og praksis vóru hvør sítt. Og at tað tískil var avbjóðandi at halda fosturtøkulógina:

NÆSTAN ALLIR LÆKNAR LOYVA FOSTURTØKU

16 av 20 kommunulæknum í Føroyum loyva fríari fosturtøku. Hetta vísir eitt spurnarumfar hjá Sosialinum. Kaj Leo Johannesen, løgmaður, heldur, at tíðin er búgvin til fría fosturtøku í Føroyum

Síða 8-9

Socialurin 12 desember 2008

“Eg eri sannførdur um, at átrúnaðarliga fatanin hjá lækninum er størsta orsøkin til, at summar kvinnur fáa nei og summar ja.”

- Kommunulækni í Sosialinum 2008 (Sosialurin, 2008)

Spurningurin um, hvussu man heldur eina lóg, ið ikki loyvir fríari fosturtøku, er tó ikki eitt serføroyskt fyribrigdi. Aðra-staðni har frí fosturtøka ikki er lógartryggjað verður kjakast um, hvussu lógin skal haldast, og um hvør, sum skal hava heimild at játta ella sýta kvinnum, ið ynskja fosturtøku, sítt ynski. Og nógvastaðni verða spurnatekin sett við, um ein restriktiv lóggáva yvirhvør hevur við sær færri fosturtøkur ella ikki.

“Ongar abortlógir virka eftir hensigtini.”

(Hermannsdóttir, 2022)

Turið Hermannsdóttir, antropologur og ph.d.-lesandi um fosturtøku í Føroyum, vísir á, at altjóða gransking um fosturtøkulóggávu er á einum máli um, at at kalla eingin restriktiv fosturtøkulóggáva virkar eftir ætlan. Also, at avmarkingar ella bann á fosturtøkur ikki neyðturviliga hava við sær, at færri fosturtøkur verða framdar (Hermannsdóttir, 2022).

Sambært altjóða greining um fosturtøkutittleika kring allan heimin, sum WHO saman við Guttmacher Institute hevur gjørt, enda heili 68% av ótilætlaðum graviditetum við fosturtøku – sjálvt í londum, har fosturtøka er fullkomiliga bannað (WHO, 2022). Tað er sostatt lítið, sum bendir á, at ein restriktiv fosturtøkulóggáva hevur við sær færri fosturtøkur.

Og sambært Turið Hermannsdóttir er ikki orsøk at halda, at Føroyar eru nakað undantak í mun til altjóða gransking. Við øðrum orðum: Fosturtøkurnar verða framdar óansæð.

“Fyri eina kvinnu, tá hon stendur í einum slíkum vali... so kann lógin vera – altso hon er ikki líkamikið, tí at tað er ringt at fáa atgongd. Men hon kann vera líkamikið í tann mun at tær fara at finna, tær fara at kempa sín veg fram til eina atgongd til abort. Tí hetta er teirra veruliga lív.”

(Hermannsdóttir, 2022)

Turið Hermannsdóttir vísir somuleiðis á, at tað í veruleikanum er trupult at meta um fosturtøkutittleikan í Føroyum, tí tað eru so nógvar óvissur knýttar at økinum sum heild. At okkum tørvar nágreiniligari hagtøl, og at tað, hóast lágu almennu tøluni, ikki ber til at siga nakað við vissu um eftirspurningin eftir fosturtøkum:

“Vit vita ikki, um eftirspurningurin eftir fosturtøkum í Føroyum í veruleikanum er líka høgur sum í øðrum norðurlondum, tí vit kenna ikki skuggatøl og vit vita ei-heldur hvussu nógvar fáa eitt nei.”

(Hermannsdóttir, 2022)

Samanumtikið, sigur Turið, er tørstur á betri hagtølum fyri fosturtøku í Føroyum. At spurningurin í síni heild eisini kann vera fevndur av skomm og skuldarkenslum, ger tað ivaleyst truplari at fáa eina góða heildarmynd av støðuni í Føroyum. Og í hvønn mun Føroyar líkjast burtur frá okkara grannalondum (Hermannsdóttir, 2022).

STRÍÐIÐ UM FOSTURTØKU KRING HEIMIN

24. juni í 2022 avgjörði amerikanski hægstirættur, at fosturtøka ikki longur skuldi vera ein grundlógartyggjaður rættur í USA. Tað merkir, at deilstatirnir sjálvir velja sína egnu fosturtøku praksis, og mett verður, at útvíð helvin av deilstatunum fara at forbjóða fosturtøku. Nógva meta, at avgerðin hjá hægstarætti kann hava stórar avleiðingar fyri rættin til fosturtøku aðrastaðni í heiminum.

Seinastu árin hava fleiri lond fingið nýggja fosturtøkulóggávu. Onkrastaðni er rætturin til fría fosturtøku blivin lógartyggjaður. Aðrastaðni er hann komin undir trúst.

Í 2018 bleiv úrslitið av eini fólkaatkvøðu, at Írland broytti eina lóg frá 1983, soleiðis at kvinnur nú kunnu fáa fría fosturtøku. Í 2020 herði hægstirættur í Póllandi lógina soleiðis, at fosturtøku bert er loyvd eftir neyðtøku, blóðskemd, ella um lív mammurnar er í vandi. Hinumegin Atlantshavið bleiv fosturtøkulóggávan sama ár broytt í Argentina, soleiðis at kvinnur nú hava rætt til fría fosturtøku upp til 14 viku. Ein rættur, sum er sjáldsamur á tí katólska kontinentinum.

TRÚST ÚR DANMARK

Í kjararvørrinum av kjakinum í Danmark vendu danskir miðlar og politikarar tó eisini eyguni móti Føroyum, eins og teir gjørdu fyri tveimum árum síðani, tá Pólland herði sína fosturtøkulóg. Spurningurin, sum varð reistur í donskum miðlum, var:

- Hvussu tað ber til at fordøma Pólland og USA, men ikki gera nakað við, at føroyskar kvinnur ikki hava rætt til fría fosturtøku?

Danski Eindarlistin tók tí á sumri í 2022 stig til at savna pengar inn til Frítt Val í Føroyum, fleiri danskir politikarar hava meldað út, at tað er neyðugt at tryggja fría fosturtøku í øllum ríkisfelagsskapinum, og í fjør vildu umboð fyri Eindarlistan og Radikale Venstre bjóða føroyskum kvinnum fría fosturtøku í Danmark, eins og ætlanin var at bjóða kvinnum úr Póllandi sama møguleika.

Eitt av høvuðsmálunum í fosturtøkukjakinum í Argentina var ólógligar og ótryggar fosturtøkur og munurin á atgongdini hjá teimum vælstillaðu og teimum minni vælstillaðu til tryggar fosturtøkur "uttanfyri skipanina." Spurningurin um fosturtøku er sostatt ikki bert ein lívfrøðiligur og etiskur spurningur. Tað er eisini ein sosialur spurningur, og kanska serliga í fátækari londum, ein spurningur um, hvør sum hevur ráð at fáa fosturtøku undir tryggum umstøðum. Ein meting er, at útvíð 3.000 argentinskar kvinnur havi latið lív av ótryggum fosturtøkum síðani 1983, tá hermannaháðið varð skift út við fólkaræði (POV International, 2021).

At hægstirættur í USA avgjörði, at fosturtøka ikki longur er ein grundlógartyggjaður rættur, hevði eisini við sær sterkar reaktiónir aðrastaðni í heiminum. Í Danmark var málið dagliga til umrøðu í miðlum, Mette Frederiksen, forsætisráðfrúa, fordømdi avgerðina eins og nógvir aðrir politikarar og felagsskapir. Somuleiðis vóru reaktiónirnar sterkar úr øðrum evropeiskum londum.

Føroyski heilsumálaráðharrin Kaj Leo Holm Johannesen helt tó lítið um úttalilsini frá donsku fólkatingsumboðunum og kallaði tað "óseriøst og eina háðan", at danskir politikarar vildu leggja seg út í føroysku fosturtøkulóggávuna. Heilsumálaráðharrin segði seg tó vera sinnaðan at "modernisera" lógina, men at hann ikki vildi broyta lógina soleiðis, at tað bleiv frí fosturtøku í Føroyum. Orsøkin, segði hann, var at tað ikki var undirtøka fyri tí í Føroyum:

"Eg fyrihaldi meg altíð til, hvat ein meiriluti í einum fólkaræði heldur. Og ein meiriluti av Føroya fólki vil hava, at lóggávan er, sum hon er. Lógin er ikki broytt seinastu nógvu árin, og eitt samt løgting vil hava ta lóggávu, sum vit hava nú."

(Kaj Leo Holm Johannesen, 2021)

FØROYSKIR POLITIKARAR UM FOSTURTØKU

Tað eru tó ikki øll, ið hava fordømt avgerðina hjá amerikanska hægstarætti. Landsstýrismaðurin í uttanríkismálum og formaður Miðflokksins kallaði avgerðina "Ein týðandi sigur fyri mannaættina" (Jenis av Rana, 2022). Um somu tíð hartaði Jógvan á Lakjuni, tingformaður Kringvarpið fyri bert "at bjóða samsintum í sjónvarpsstovuna" at viðgera avgerðina hjá amerikanska hægstarætti og staðfesti, at hann kendi umboð úr øllum politiskum flokkum, ið eru ímóti at gera fosturtøku fría:

"Og orsøkin er einføld. Føroyingar hava tibetur framvegis virðing fyri Guðs Orði og tí, sum kirkjur og samkomur læra, og sum Bíblían eisini sigur, at Guð kendi okkum longu í móðurlívi, og at fostrið hevur manna-rættindi og sjálvstøðugt virði."

(Jógvan á Lakjuni, 2022)

Tað eru eisini dømir um landsstýris- og lögtingsfólk, sum greitt hava meldað út, at tey eru fyri fríari fosturtøku. Og um politikarar, sum gjøgnum árin hava sagt eitt í einum embætti og okkurt annað í einum øðrum. Á sumri í 2022 søgdu bæði Ingilín D. Strøm og Hervør Pálsdóttir, tingkvinnur fyri ávikavist Javnaðarflokkinn og Tjóðveldi, seg vera fyri fríari fosturtøku, og í 2018 segði táverandi landsstýriskvinna í heilsumálum Siri Stenberg seg vilja hava eina nýggja fosturtøkulóg, og at hon sjálf var fyri fríari

fosturtøku:

"Sjálv haldi eg, at vit skulu hava fría fosturtøku. Men hinvegin vilja vit øll, at talið á fosturtøkum er so lágt sum gjørligt, og tí eiga vit eisini at gera nógv burtur úr at upplýsa um fyrbygging og annað í tí sambandi."

(Sirið Stenberg, 2018)

Sum lögmaður í 2008 segði Kaj Leo Holm Johannesen eisini nakað annað, enn hann gjørdi sum landsstýrismaður í heilsumálum í fjør. Í samrøðu við Rás 2 segði hann tå, at lógin var ótíðarhóskandi, og at hann persónliga tók undir við fríari fosturtøku:

Løgmaður fyri fríari fosturtøku

Kaj Leo Johannesen heldur, at kvinnur skulu ráa yvir egnum kroppi. Hann ásannar eisini, at fosturtøkulóggávan er ótíðarhóskandi, og skal verða nakað sum politikarar tora at taka upp

FORSTURTØKA

Barbara Holm
barbara@sosialurin.fo

Mynd: Sosialurin 12 desember 2008

Ein týðandi sigur fyri mannaættina!

Mynd: www.vp.fo

“Eg haldi, at kvinnur eiga at ráa yvir egnum kroppi.”

(Kaj Leo Holm Johannesen, 2008)

Eitt annað dømi er formaðurin í Javnaðarflokkinum og táverandi lögmaður, Aksel V. Johannesen, sum í dag sigur seg taka undir við fríari fosturtøku, men sum í 2017 við tíðindamiðilin in.fo segði seg halda tað vera gott, at ungmannafelagið SU hevði tikið málið upp, men at hann tá ikki vildi seta spurningin um fría fosturtøku á skrá í Føroyum. Tað skal tó sigast, at málskið enn ikki var heimtikið 2017.

Tað er sostatt komið fyri, at bæði landsstýrisfólk og enntá løgmenntu hava sagt seg taka undir við fríari fosturtøku. Men einki stóð í samgonguskjalinum, tá Kaj Leo Holm Johannesen var lögmaður í 2008, og eingin nýggj fosturtøkulóg kom í 2018, tá málskið annars formelt varð heimtikið undir Sirið Stenberg, og Aksel V. Johannesen var lögmaður.

Dømini staðfesta at kalla søguna: Hóast einstakir politikarar, sum hava verið fyri fríari fosturtøku, gjøgnum tíðina hava givið sína meining til kennar, so eru eingi lógaruppskot komin um fría fosturtøku í Føroyum. Og eins og so mangan áður fólnaði kjakið eftir 2018, inntil hendingar uttanlands og omanfyrinevnda trýstið úr Danmark aftur kyndi í kjakið.

Og tað letur til, at trýst uttanífrá stundum fær føroysk lögtings- og landsstýrisfólk at úttala seg um fosturtøkulógákvæða. Í juni í 2022 segði núverandi landsstýrismaður

Færøerne har en af Europas strammeste abortlovgivninger. Nu vil socialministeren tage den op til diskussion

Færøerne har stadig den samme restriktive abortlovgivning, som blev afskaffet i Danmark i 1970'erne.

Mynd: DR.dk, 17 juni 2022

í almannamálum Sólvit E. Nolsø í viðtalu við DR, at færøyska fosturtøkulógin eigur at broytast, men at tað ikki verður “fyrr enn tíðin er búgvin”, at “endamálið at verja barnið eigur at varðveitast, og at fosturtøkulógin altíð skal byggja á, hvat meirilutin av færøingum heldur um málið (Sólvit E. Nolsø, 2022), (DR, 2022).

Hyggja vit at lögtinginum, so er ikki meiriluti fyri fríari fosturtøku. 8 juli í 2022 spurdi Sosialurin øll tingfólkini um fría fosturtøku. Átta tingfólk søgdu seg vera fyri fríari fosturtøku, átta vildu ikki svara spurninginum, eitt tingfólk var ikki at hitta og heili 16 tingfólk siga nei til fría fosturtøku. At spurningurin um fosturtøku ikki er flokspolitiskur sæst aftur í, at tað bert er Miðflokkurin, sum hevur eina púra greiða støðu. Í stóru flokkunum eru umboð, sum eru fyri, ímóti, og sum ikki vilja svara. Og tey bæði tingfólkini hjá Framsókn eru heldur ikki á einum máli (Sosialurin, 2022).

4
SOSIALURIN 34
5

Skulu vit hava fría fosturtøku?

Fríari fosturtøka

Fríari fosturtøka er ein av teimum mest umstríddu spurningunum í Føroyum. Hetta er ein av teimum mest umstríddu spurningunum í Føroyum. Hetta er ein av teimum mest umstríddu spurningunum í Føroyum.

Fríari fosturtøka

Fríari fosturtøka er ein av teimum mest umstríddu spurningunum í Føroyum. Hetta er ein av teimum mest umstríddu spurningunum í Føroyum. Hetta er ein av teimum mest umstríddu spurningunum í Føroyum.

 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!	 FÓLKAFLOKKURIN: VIL IKKI SVARA	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!
 FÓLKAFLOKKURIN: JA!	 FÓLKAFLOKKURIN: VIL IKKI SVARA	 FÓLKAFLOKKURIN: JA!	 FÓLKAFLOKKURIN: VIL IKKI SVARA	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!
 FÓLKAFLOKKURIN: VIL IKKI SVARA	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!	 FÓLKAFLOKKURIN: JA!	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!
 FÓLKAFLOKKURIN: JA!	 FÓLKAFLOKKURIN: IKKI AT HITTA	 FÓLKAFLOKKURIN: JA!	 FÓLKAFLOKKURIN: JA!	 FÓLKAFLOKKURIN: VIL IKKI SVARA

Fríari fosturtøka

Fríari fosturtøka er ein av teimum mest umstríddu spurningunum í Føroyum. Hetta er ein av teimum mest umstríddu spurningunum í Føroyum. Hetta er ein av teimum mest umstríddu spurningunum í Føroyum.

Fríari fosturtøka

Fríari fosturtøka er ein av teimum mest umstríddu spurningunum í Føroyum. Hetta er ein av teimum mest umstríddu spurningunum í Føroyum. Hetta er ein av teimum mest umstríddu spurningunum í Føroyum.

 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!	 FÓLKAFLOKKURIN: JA!
 FÓLKAFLOKKURIN: JA!	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!
 FÓLKAFLOKKURIN: VIL IKKI SVARA	 FÓLKAFLOKKURIN: VIL IKKI SVARA	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!	 FÓLKAFLOKKURIN: NEI!
 FÓLKAFLOKKURIN: VIL IKKI SVARA	 FÓLKAFLOKKURIN: VIL IKKI SVARA	 FÓLKAFLOKKURIN: VIL IKKI SVARA	 FÓLKAFLOKKURIN: VIL IKKI SVARA	 FÓLKAFLOKKURIN: VIL IKKI SVARA

Sosialurin, 8 juli 2022

KVINNU- OG JAVNSTØÐU- RØRSLAN SETT FOSTURTØKU- SPURNINGIN Á BREDDAN

At tað eru ósemjur innanflops um fosturtøkuspurningin er tó ikki nakað serføroyskt fyrbrigdi. Í fleiri londum, har kvinnur hava fingið rætt til fría fosturtøku, er tað hent eftir lógarbrotying, har tey, sum atkvøddu fyri umboðaðu flokkar, ið vanligar hava verið ímóti fríari fosturtøku. Og har nøkur, sum atkvøddu ímóti, komu úr flokkum, sum vanligar eru fyri fríari fosturtøku. Tað gjørdi seg galdandi í 2020 í Argentina, tá ein meiriluti í senatinum atkvøddi fyri fríari fosturtøku, og summi av teimum, ið atkvøddu fyri, umboðaðu flokkar, sum samanumtikið atkvøddu ímóti. Og tað ger seg galdandi í USA, har tað eisini eru republikanarar, sum eru fyri fríari fosturtøku, og demokratar, sum eru ímóti (Pew Research Center, 2022) (Silagadze, 2021).

Í Argentina kom lógarbrotyingin sostatt eftir, at sokallaða pro-choice rørslan við eyðkenda grøna lummaturríklæðinum megnaði at fáa síni egnu vinstravendu, men katólsku umboð, at broyta meining. Hetta fekk m.a. varaforsetan at taka undir við málinum og forsetan Alberto Fernández at siga: "Eg eri katolikkur, men eg skal lóggeva fyri øllum.

Og hetta er eitt álvarsamt fólkaheilsamál." (POV International, 2021) (BBC News, 2020).

Í USA hinvegin kom avgerðin hjá hægstarætti um, at fosturtøka ikki longur er ein grundlógartryggjaður rættur, í kjalarvørrinum av sterkum ávirkanararbeiði frá "pro-life" vønginum, men eisini av, at undanfarni forsetin Donald Trump megnaði at skifta ein stóran part av dómurum í hægstarætti út undir síni embætistíð (The Guardian, 2022).

"Lagnan" hjá fosturtøkuspurninginum kring heimin og í Føroyum kann tískil sigast at ofta vera eitt úrslit av fólkarørslum fyri ella ímóti fríari fosturtøku, men eisini av teirri ávirkan, sum politikarar og aðrir myndugleikar hava á kjakið.

Í Føroyum hava tað serliga verið partar av kvinnurørsluni og javnstøðurørsluni sum heild, sum hava sett spurningin um fría fosturtøku á breddan. Hinumegin hava ofta staðið fólkavald, umboð fyri trúðar- og samkomulív, og ikki minst

Mynd: BBC (Reuters) 30 desember 2020

Miðflokkurinn sum tann sterka røddin ímóti fríari fosturtøku.

Í samrøðu við Dag og Viku sjeýnda juli í 2022 segði Steffan Klein Poulsen, tingmaður fyri Miðflokkinn, at fosturtøka skal ikki bannast, men at lógin eigur at herðast, og at hvørki neyðtøka ella blóðskemd eru nóg góðar orskir til at loyva fosturtøku.

“Vit halda heilt sikkurt, at vit eiga at stramma eitt sindur upp... Vissi vit bestemmaðu sjálvir, so hevði tað kanska verðið strammað rímiliga langt upp. Men man má eisini síggja ein politiskan veruleika í eyguni.”

(Steffan Klein Poulsen, 2022)

Í sama innslagi segði Hervør Pálsdóttir hinvegin, at tað er ábyrgdarleyst at stramma lógina, tí vit sambært henni vita, at tað eru fleiri kvinnur, ið fara av landinum at fáa fosturtøku.

“Vit eiga at hava álit á, at kvinnan tekur ta avgerðina, sum er best fyri seg.”

(Hervør Pálsdóttir, 2022)

Hetta seinasta hevur eisini verið gjøgnumgangandi fyri kjakið øll árin, sum hendan greiningin lýsir. At fosturtøkur – um vit vilja tað ella ei – henda, og at tað ikki ber til at venda blinda eygað til, ella at royna at lóggeva tær burtur. Nóg, sum taka undir við fríari fosturtøku, vísa tí á, at tað als ikki snýr seg um fría fosturtøku ella ikki, men at tað heldur snýr seg um tryggjar ella ótryggjar fosturtøkur. Um javnbjóðis atgongd, og at eitt bann ella aðrar avmarkingar ikki hava við sær færri fosturtøkur, men bert at vit ikki hoyra um tær. Ella at vit útflyta trupulleikin til Danmarkar:

“Vit kunnu vera ímóti abort. Og ikki fáa eina. Tað er eitt val, sum er upp til tann einstaka. Men við at avmarka atgongdina til abort, fáa vit ikki færri abortir. Vit hoyra bara um færri av teimum. Og vit fáa fleiri kvinnur, ið føla seg kriminaliseraðar, møguliga skamma seg og kenna seg einsamallar. Og fleiri kvinnur, ið skulu gjøgnum eina labyrinth, har tær kanska – og kanska ikki – sleppa at taka eina so grundleggjandi avgerð.”

(Ingilín D. Strøm, 2022)

Áðurnevnda Turið Hermansdóttir, sum granskar í fosturtøku í Føroyum, vísir á, at hóast tað ikki er so viðkomandi at tosa um fysiskt ótryggjar fosturtøkur í Føroyum, so er tað viðkomandi at tosa um eina ótrygga skipan, har tilvildin ofta ræður, har tilvildin avger, hvussu kvinnur, sum ynskja fosturtøku, verða møttar av skipanini. Sambært Turið elvir hetta til eina kenslu av ótryggleika. Ein sárligur ótryggleiki, sum kvinnur í Føroyum uppliva,

tá tær møta skipanini:

“Tað er ótrygt uppá tann máttan, at tað er psykiskt ótrygt og at tað er lívsótrygt, tí nógvar av hesum kvinnunum vita ikki um tær fáa abortina ella ikki. Og tað kann vera hart psykiskt og mentalt at fara ígjøgnum systemið og bidda. Also summur kvinnur kalla tað at bidda um eina abort. (...) Og hitt er so aftaná at krógva tað og kenna skomm. Uppá tann máttan er tað ótrygt í Føroyum.”

(Hermansdóttir, 2022)

Turið Hermansdóttir lýsir eina skipan, sum fyri henni tykist tilvildarlig. Hon fortelur, at tað eru summur kvinnur, sum fara víðari til ein annan lækna, um tær fáa eitt nei frá sínum egna. Og at aðrar gerast ovfarnar av, at tær fáa eitt nei:

“Tað eru tær, sum eru fyrireikaðar. Sum fyrireika seg til brandtaluna, og til at svara spurningum, fara víðari til annan lækna osfr. Og so er tað umvent eisini hinar, sum ikki eru fyrireikaðar. Tær, sum ikki vita, blíva yvirraskaðar av at tað er so ringt. Yvirraskaðar av, at tær fingur eitt nei.”

(Hermansdóttir, 2022)

Harumframt, sigur Turið Hermansdóttir, eru tað tær, sum ikki vilja royna at fáa fosturtøku í Føroyum, men sum fara beinleiðis til Danmarkar, av tí at skipanin í Føroyum upplivist óvirðilig. Og at felags fyri kvinnurnar, hon hevur tosað við, er, at tær ikki greiða frá sínum upplivingum út frá einum rættarlíggum sjónarhorni ella einum sjónarhorni, ið tekur útgangsstøði rættinum at velja sum heild. Men at tær greiða frá sínum upplivingum og avgerðum við støði í sínum egna lívi, og at fosturtøkan stendur í mun til nógv onnur lívsviðurskipti:

“Abort er familju- ella lívsplanlegging fyri kvinnurnar, og bara eitt av nógvum tingum, tær skulu fyrihalda seg til. Tær skulu, uttan mun til lógina, finna útav, hvussu tær skulu fáa alt at fungera.”

(Hermansdóttir, 2022)

Og Turið fortelur, at hon í síni gransking eisini hevur hitt føroyskar kvinnur, sum siga seg vera ímóti fríari fosturtøku, hóast tær sjálvar hava fingið eina. At fosturtøkuspurningurin sostatt eisini kann vera mótsigandi – eitt øki har hugburður og lívsviðurskipti kunnu breyta saman:

“Eisini tær, sum eru ímóti abort, men sum sjálvar hava tikið eina. Tær, sum siga, tað ikki er eitt gott val. Tær hava eisini tikið abort, tí tað var neyðugt.”

(Hermansdóttir, 2022)

EIN STÓRUR MEIRILUTI YNSKIR EINA DAGFØRDA FOSTURTØKULÓG

Ein Spyr.fo kanning, sum Kringvarpið lat gera um somu tíð, sum tingfólkini vórðu spurð í Sosialinum á sumri í 2022, vísti, at heili 77% av teimum spurdu halda, at fosturtøkulógin frá 1956 eigur at dagførast. Hetta er í trá við undanfarnar kanningar, har tað ofta hava verið fleiri fyr enn ímóti at dagføra lógina. Kanningin vísti, at 49,2 % av teimum spurdu taka undir við fríari fosturtøku, meðan 41,4% søgdu nei til fría fosturtøku. Av teimum, ið søgdu nei, vildu 68 % at fosturtøka skal loyvast í ávísium førum, meðan 22 % halda, at fosturtøka eigur at vera bannað (Sosialurin, 2022).

Hyggja vit longri aftur í tíðina vísti ein kanning í Dimmalætting í 1992, at 70% vóru ímóti fríari fosturtøku, meðan 30% vóru fyr. 500 fólk vórðu spurð (Javnaðarflokkurin á fólkatingi, 2017).

22 apríl í 1998 almannakunngjærði Dimmalætting eina aðra kanning, har heili 1.669 fólk vórðu spurð. Í kanningini vórðu "sjúka" og "sosialar orsökir" býttar upp í tveir spurningar. Sum sosial orsök var nevnt "at mamman er alt ov ung ella at neyðtøka er framd". Uppá spurningin "kann fosturtøka fremjast vegna sjúku?" svaraðu 45% "Ja". Uppá spurningin "kann fosturtøka fremjast av sosialum ávum?" svaraðu bert 14,5% "Ja". Dimmalætting kannaði eisini hugburðin til at banna fosturtøku og til at loyva fríari fosturtøku. Úrslitið var, at 13% vildu banna fosturtøku, meðan 18% vildu seta í verk fría fosturtøku (Javnaðarflokkurin á fólkatingi, 2017).

Í 2002 gjærði Gallup eina kanning fyr Fregnur, sum vísti, at 14% vildu banna fosturtøku, og 9% vildu seta í verk fría fosturtøku. Væl fleiri – 19% - ynsktu eina herda lóggávu, meðan 7% ynsktu at seta linari krøv. Tey flestu, tilsamans 35%, vildu varðveita verandi fosturtøkulóggávu (Javnaðarflokkurin á fólkatingi, 2017).

2017 vísti ein kanning hjá Javnaðarflokkinum á fólkatingi, har 500 fólk vórðu spurð, at 46% vildu dagføra lógina um fosturtøku í sambandi við yvirtøkuna av málsøkinum, og at 20% ikki vildu dagføra lógina. Heili 34% søgdu seg ikki vita (Javnaðarflokkurin á fólkatingi, 2017).

Í somu kanning varð spurt, hvussu ein nýggj lóggáva skuldi sæð út, um lógin skuldi broytast. Har svaraðu 7%, at fosturtøka skuldi fullkomiliga bannast, meðan 29% søgdu seg vilja hava fría fosturtøku. Heili 56% svaraðu tó, at fosturtøku bert skuldi loyvast í ávísium førum. 8% søgdu seg ikki vita (Javnaðarflokkurin á fólkatingi, 2017).

Samanumtikið ber til at siga, at undirtøkan fyr fríari fosturtøku yvirhøvdur er vaksin seinastu 20 árin, meðan stuðulin til at fullkomiliga banna fosturtøku er minkaður. Taka vit stóði í kanningini í 2017 er tað tó greitt, at tað eru nóg, ið ynskja, at fosturtøka bert skal loyvast undir ávísium umstøðum.

Hyggja vit tó aftur eftir kanningini, sum Kringvarpið lat gera í juli í ár, tykist undirtøkan fyr fríari fosturtøku at vera vaksin nógv seinastu árin. Tað er sostatt nóg, sum bendir á, at føroyingar sum heild í størri mun taka undir við fríari fosturtøku enn okkara lógtingsfólk. Sambært Hallberu West, ph.d og adjunkti í Stjórn málafrøði á Fróðskaparsetrinum, er hetta ikki so undranarvert, tí konservativur vengur er sterkt umboðaður á tingi. Og at umboðanin í veruleikanum kanska er sterkari á tingi enn úti í samfelagnum:

"Vit hava sæð tað fyrr, at politiska skipanin í Føroyum er meira konservativ enn fólk. (...) Tað er eitt sindur sjáldsamt, tí aðrastaðni sært tú kanska, at skipanin verður pressað av einum meira konservativum baklandið. Men í Føroyum er tað eitt sindur øvugt. At tað er skipanin, sum er meira konservativ."

(West, 2022)

Og sambært Hallberu eru tað serliga mál um javnstøðu og kvinnurættindi, sum hava lyndi til at raðfestast lægri av tí sama:

"Konservativir kreftir hava sterkt tak á Føroyum. Og tað gongur ofta út yvir kvinnur. (...) Viðvíkjandi javnstøðu í Føroyum eru vit á ógvuliga lágum stigi. Akkurát tá vit snakka um abort haldi eg eisini, at tað snýr seg um tað. Kvinnumál, kvinnuræddir... Kvinnur hava verið

sera ósjónligar í tí føroyska samfelagnum. Ikki í familjuni, men í tí almenna og formella rúminum. Tvs. tað eru kanska ongar atkvøður í at gera nakað við abortspurningin.”

(West, 2022)

Hallbera West sigur, at tað er trupult at fáa eitt mál á tí politisku dagsskránni, um politiska skipanin sýtir fyri at taka málið upp. Men har hava vit so sæð aðrastaðni, at tað kunnu vera mál, sum felagsskapir og áhugabólkar fáa á skrá. Men her hevur málið um fosturtøku ikki, sambært Hallberu, veruliga klárað at seta nakra dagsskrá í Føroyum:

“Tá tað kemur til abort, so hava partar av kvinnurøsluni av og á tikið tað upp. Men vit hava bara havt veruliga mobilisering av Pro Vita, sum er ímóti. Seinni hava vit so eisini fingið Frítt Val osv. Men so er hasin har ójavnin, at Pro Vita er á fíggarlógini, meðan Frítt Val ikki er.”

(West, 2022)

Hallbera West sigur, at málið um fosturtøku tískil hevur verið eitt sokallað non-issue í Føroyum. At spurningurin altíð hevur verið flokkaður sum eitt etiskt mál, og at tað at kalla er politisk semja um, at eingin vil broyta lógina.

SAMANUMTØKA

Sum vit hava sæð, er tað sjáldan, at spurningurin um fosturtøku hevur staðið ovarlaga á dagsskrá í politisku skipanini í Føroyum. Og vit hava sæð, at kjakið ofta hevur verið bonskt, tá spurningurin kortini verður reistur.

Hesin parturin hevur eisini víst, at tað eru ógvuliga nógvir føroyingar, sum halda, at fosturtøkulógin als ikki verður fylgd. At kommunulæknar í fleiri førum hava átalað lógina og heitt á politikararnar at broyta hana. Og vit hava eisini sæð, at undirtøkan fyri fríari fosturtøku er vaksin munandi seinastu 20-30 árin.

Í næsta parti sæst, at tað er meira enn helvtin av føroyingum, sum sambært umfatandi Gallup-kanning, halda, at kvinnur sjálvar eiga at sleppa at taka avgerð um fosturtøku

Kortini sigur hon, at avgerðin í hægstarætti í USA kann hava havt við sær, at málið er komið øðrvísi á skrá hesuferð. Og at tað eru ávísar ábendingar um, at tey, sum vilja hava lógina broytta til at loyva fríari fosturtøku, eru sjónligari og betri skipaði nú.

“Tað kann henda okkurt, tá eksternir leggja trýst á. (...) Hetta her var nakað heilt serligt. Eg var eitt sindur yvirraskað aftaná hasa Dag og Viku sendingina. Knappliga var tað sjónligt á sosialu miðlunum. Men tað er eisini tí, at fortreytirnar eru har. Har er eitt sterkt áhugafelag í Frítt Val. Har eru sera nógvir aktørar nú, sum koyra tað. Og tað er tá tað byrjar at henda okkurt.”

(West, 2022)

Um lógin verður broytt, ella um nakað drúgvvari orðaskifti stendst av avgerðini í USA er tó ógreitt. Kortini er Hallbera West avgjörd um, at verandi lóggáva ikki kann brúkast. Og at ein slík lóg í veruleikanum ikki hoyrir heima í nakrari rættarskipan:

“Lógin kann ikki brúkast. Tí tað er ikki vanligt í eini rættarskipan, at læknin skal definera rættarstöðuna.”

(West, 2022)

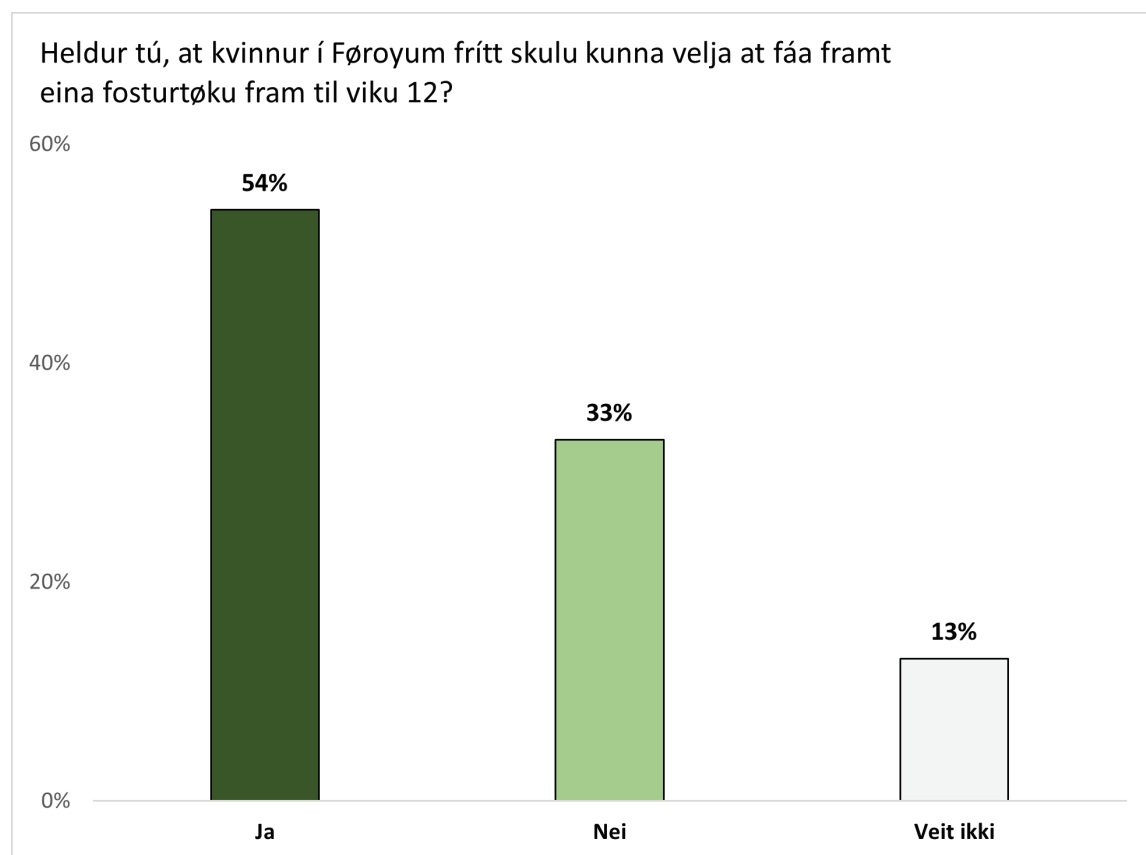
upp til 12. viku. Og vit síggja eisini tøl, ið benda á, at fosturtøkurnar helst eru væl fleiri, enn almennu hagtølini benda á.

Vit hava eisini sæð úttalilsir frá tveimum landsstýrismönnum, sum siga, at ein nýggj fosturtøkulóg má byggja á tað, sum meirilutin av føroyingum heldur. Og at teirra fatan er, at tað ikki er meiriluti fyri fríari fosturtøku. Okkurt bendir tískil á, at hugburðurin í politisku skipanini er meira afturhaldssinnaður hesum viðvíkjandi enn millum føroyingar yvirhøvu. Ella undir øllum umstøðum, at politiska skipanin als ikki veit, hvat veljarin og føroyingar sum heild halda um henda spurning. Hagtølini í næsta parti kunnu vónandi varpa nýtt ljós á hesar spurningar.

ANNAR PARTUR

TÆR ÓSJÓNLIÐU FOSTURTØKURNAR

- HAGTØLINI OG HUGBURÐURIN

Ein fosturtøkulóg er meira enn ein lóg, sum skipar karmarnar kring fosturtøkuspurningin. Tí hon endurspeglar eisini aðrar partar av tí samfelag, har hon er galdandi. Hon fortelur okkum um sosialar, búskaparligar, mentanarligar og seksuellar normar í samfelagnum. Og hon sigur okkum eisini nakað um tað, vit helst ikki vilja práta um.

Sum vit hava sæð, hava vit eina stranga fosturtøkulóg – í veruleikanum eina forboðslóg – í mun til grannalond okkara, og spurningurin, um Føroyar líkjast okkara grannalondum á øllum hesum økjum, er tí viðkomandi. Tí vit hava ikki bara eina stranga fosturtøkulóg samanborið við grannalond okkara. Vit hava eisini nógv tey lægstu fosturtøkutølini.

Endamálið við lógini er júst at forða fosturtøkum. At talið skal vera so lágt sum til ber. Og okkara almennu hagtøl fyri fosturtøku benda eisini á, at tað verða ikki framdar nógvar fosturtøkur millum føroyskar kvinnur. So annaðhvørt riggar lógin. Ella vilja føroyskar kvinnur ikki hava fosturtøkur.

Men hvat eru tað fyri tøl, vit síggja? Hvat er tað fyri vitan, sum manglar á hesum økinum? Og hvørji onnur hagtøl eru viðkomandi fyri at fáa eina samlaða mynd av føroyska fosturtøkutittleikanum?

Hesin parturin kemur at snúgvá seg um júst hagtøl. Hagtølini fara at vísa nýggjastu atkomuligu tølini fyri fosturtøkur í Føroyum, fosturtøkur framdar av kvinnum, sum eru fluttar til Danmarkar og síðani hava fingið eina fosturtøku har, og føroysk fosturtøkutøl sammet við okkara grannalond. Harafturat hava vit gjørt eina Gallup kanning, sum varpar ljós á teir spurningar, sum eru viðkomandi, tá ið tosað verður um fosturtøku. Sum lýsir hugburðin hjá føroyingum til fosturtøku. Og sum eisini gevur eina greiða

ábending um, hvussu vanligar fosturtøkur eru millum føroyskar kvinnur.

Fyri at fáa eitt yvirlit yvir hagtølini, hava vit brúkt ymiskar hagtalsgrunnar og hagtalsinnsamlingarmannagongdir:

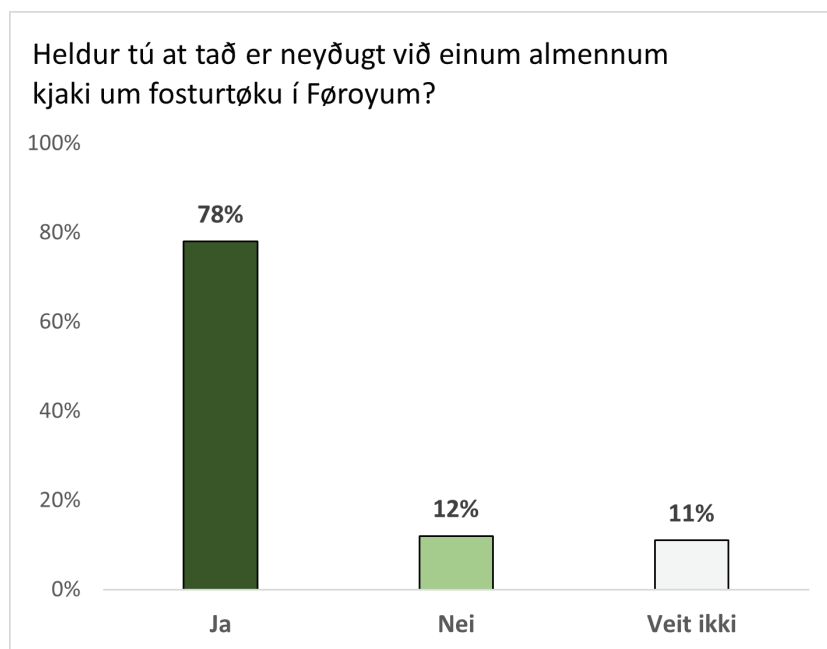
- Hagstova Føroya veitir fosturtøkutøl í Føroyum frá 1994 og fram.
- Í tíðarskeiðnum 27. juni – 13. juli 2022 fingur vit Gallup Føroyar at gera eina frágreiðing grundaða á telefonkanning, har 527 tilvildarlaga útvaldir respondentar 18 ár og eldri vórðu spurdir. Svarini eru vektað við atliti til kyns-, aldurs-, og fólkabýtið kring Føroyar sum heild. Óvissa uppá nøkur fá prosent eru altíð í tilíkari kanning, og hon kann lesast, saman við fullu kanningini, á heimasíðuni hjá Javnaðarflokkinum á fólkatingi.
- Danska heilsumálaráðið hevur veitt fosturtøkutøl fyri kvinnur, sum eru fluttar til Danmarkar úr Føroyum og síðani hava fingið framt eina fosturtøku. Eisini hava tey veitt tøl fyri, hvussu nógvar hava verið búsitandi í Føroyum, tá tær fingur fosturtøku í donsku heilsuskipanini. Tað er ymiskt, hvussu djúpgongd tølini eru orsakað av varsemisatlitum. Leinkjur til spurningarnir, sum Sjúrdur Skaale setti heilsumálaráðharranum, og tilhoyrandi svar, finnast aftast í hesum ritinum.
- Spurnarbløð vórðu send út til allar kommunulækarnar í landinum 29. juni 2022. Svarfreistin var 1. septembur 2022. 12 av 30 kommunulæknum høvdu svarað innan svarfreistin var farin.

TØRVUR ER Á EINUM KJAKI UM FOSTURTØKU Í FØROYUM

Vit leggja fyri við at hyggja eftir, hví vit gera hesa frágreiðingina. Sum áður nevnt hevur almenna kjakið í Føroyum um fosturtøku verið avmarkað, og serliga politiskt hevur tað verið eitt sera viðkvæmt evni at viðgera. Av tí sama er einki hent á lóggávuøkinum, og vit hava framvegis gomlu

lógini frá 1956. Við øllum tí, ið er hent á fosturtøkuøkinum kring heimin seinastu árin, í huga, er tískil viðkomandi at spyrja, um føroyingar halda tað vera tørv á einum almennum kjaki um fosturtøku.

Mynd 1: Heldur tú at tað er neyðugt við einum almennum kjaki um fosturtøku í Føroyum?

Kelda 1: Gallup kanning, spurningur 1

Vit síggja, at tað er ein greiður meiriluti, sum svarar, at tørvur er á einum almennum kjaki um fosturtøku í Føroyum, har heili 78% svara ja til spurningin. Einans 12% siga nei, og 11% siga seg ikki vita.

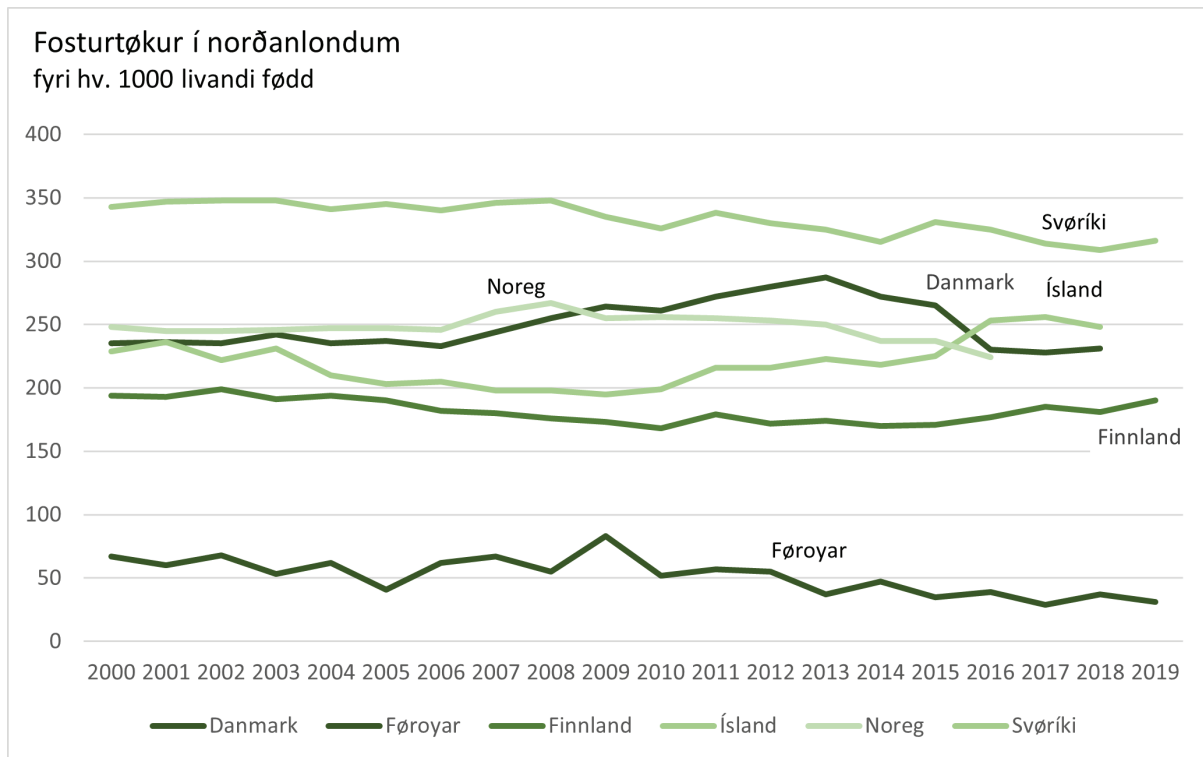
Føroyingar tykjast sostatt sum heild meiri sinnaðir enn politiska skipanin at taka kjakið um fosturtøku.

FØROYAR OG GRANNALONDINI

Samanbera vit fosturtøkutølini við okkara grannalond, so síggja vit á grafinum niðanfyri, at tey føroysku fosturtøkutølini eru nógv lægri enn tey hjá øðrum. Svøríki hevur

flestar fosturtøkur fyri hvørji 1000 livandi fødd, harnæst koma Danmark, Ísland og Noreg og síðani Finnland.

Mynd 2 Fosturtøkur í Norðanlondum

Kelda 2: Nordic Health and Welfare Statistics, <https://pxweb.nhwstat.org/>. Norsku hagtølini eru einans fram til 2016. Føroysku hagtølini eru frá Hagstovu Føroya.

At føroysku fosturtøkutølini eru so lág, kann vera orsakað av restriktivu fosturtøkulóg okkara. Sum nevnt í undanfarna parti, er tað tó lítið, ið sambært altjóða gransking, talar fyri, at ein restriktiv fosturtøkulóg er heilt effektiv í mun til at forða fosturtøkum. Ofta kann hon hinvegin hava við sær alternativar, ólógligar fosturtøkur, sum eru ótryggjar fyri mammuna. Tað er ógvuliga ósannlíkt, at hetta ger seg galdandi í Føroyum. Men hin avleiðingin av eini restriktivari lóg er fosturtøkuturisma, ið inniber, at kvinnur ferðast til onnur lond, sum hava linari lóggávor á økinum

fyri at fáa fosturtøku. Talan kann tí vera um, at tølini í veruleikanum eru hægri, enn tey almennu føroysku fosturtøkutølini.

Sum nevnt omanfyri hava vit brúkt ymiskar keldur og mannagongdir til at skapa okkum eitt breitt yvirlit av fosturtøkuspurninginum. Hagtølini, sum vit koma fram til, siga tó bert ein part av søguni, tí tað er ógjørligt at siga nakað ítøkiligt um myrkatølini. Men tey venda vit aftur til seinni í hesum partinum.

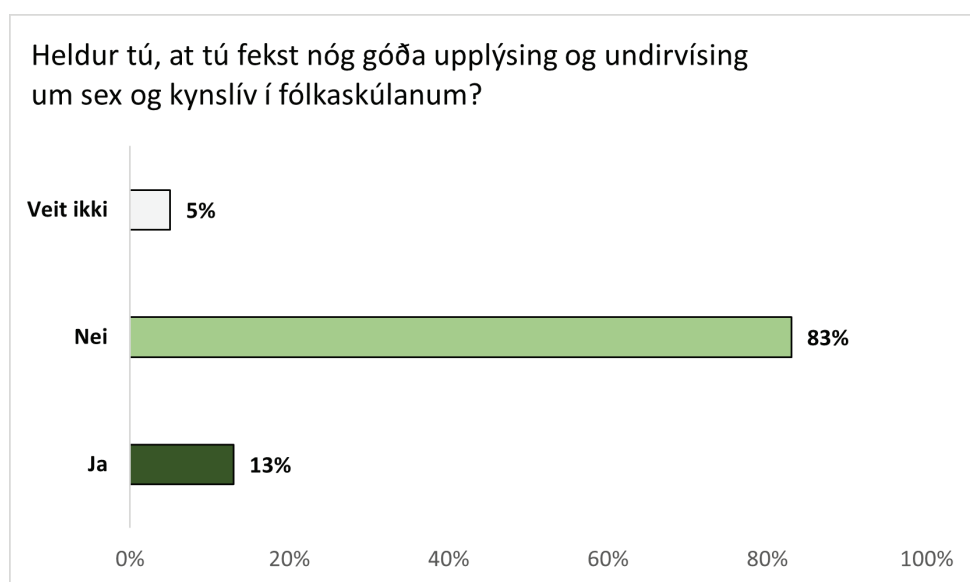
IKKI NÓG GÓÐ UPPLÝSING OG UNDIRVÍSING UM SEX OG KYNSLÍV

Ein orsök til, at tað eru so fáar fosturtøkur í Føroyum, kann vera, at føroyingar eru meira upplýstir um sex, kynslív og fyriryrging. Og tað er júst upplýsing, ið verður tikið upp í dag, tá tosað verður um at fáa so lág fosturtøkutøl sum til ber.

Vit spurdu tí í Gallup kanningini, um respondentarnir hildu seg hava fingið nóg góða upplýsing og undirvísing um sex

og kynslív í fólkaskúlanum. Svarið var greitt, sí Mynd 3. Størstiparturin av respondentunum (83%) hildu seg ikki hava fingið nóg góða upplýsing og undirvísing um sex og kynslív í fólkaskúlanum, meðan bert 13% hildu seg hava fingið nóg góða upplýsing.

Mynd 3: Heldur tú, at tú fekst nóg góða upplýsing og undirvísing um sex og kynslív í fólkaskúlanum?

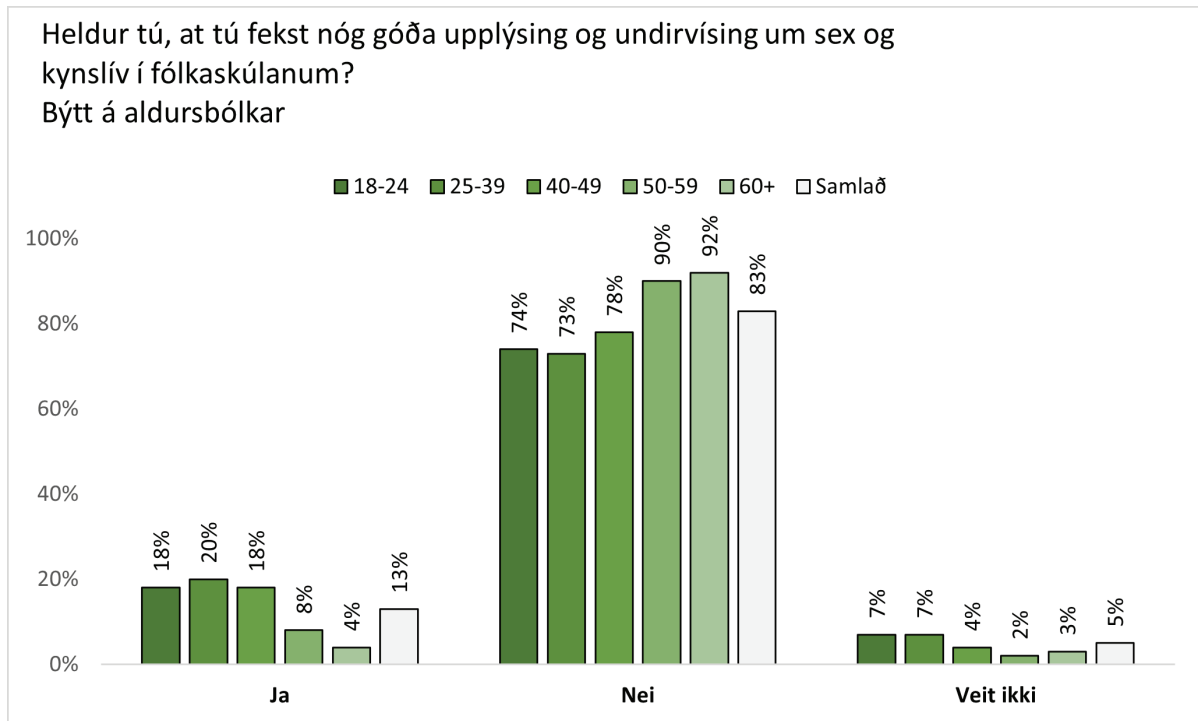
Kelda 3: Gallup kanning, spurningur 13

Hyggja vit síðani at Mynd 4, sum vísur svarini býtt á aldersbólkar, so hongur verri upplýsing og undirvísing saman við, hvussu gamlir respondentarnir eru. Tess eldri tú ert, tess verri upplýsing og undirvísing hevur tú havt um sex og kynslív í fólkaskúlanum.

Út frá teimum smáu framstígnum, sum sambært hesum tølunum vísa seg at hava verið á upplýsing- og und-

irvísingarøkinum í fólkaskúlanum, er tað øgiliga torført at siga nakað um, hvørt tað júst eru tey framstígini, sum er atvoldin til, at fosturtøkutølini vóru hægri fyrr enn í dag, sí Mynd 2. Tað mugu tí vera aðrir faktorar, sum hava stóra ávirkan á føroysku fosturtøkutølini og lítlu afturgongdina í tølunum seinastu árin.

Mynd 4: Heldur tú, at tú fekst nóg góða upplýsing og undirvísing um sex og kynslív í fólkkaskúlanum?

Kelda 4: Gallup kanning, spurningur 13

FØROYSKU KVINNURNAR KEYPA EINS NÓGVAR ANGRIBOLLAR SUM TÆR Í GRANNALONDUNUM

Í norðurlenska samstarvinum NOMESCO & NOSOSCO verða hagtøl um heilivágsnýtslu savnað og samanborin landanna millum. Brúksmynstrið á heilivágnum kann geva okkum eina ábending um, um føroyingar hava eins sex- og kynslív og okkara grannar.

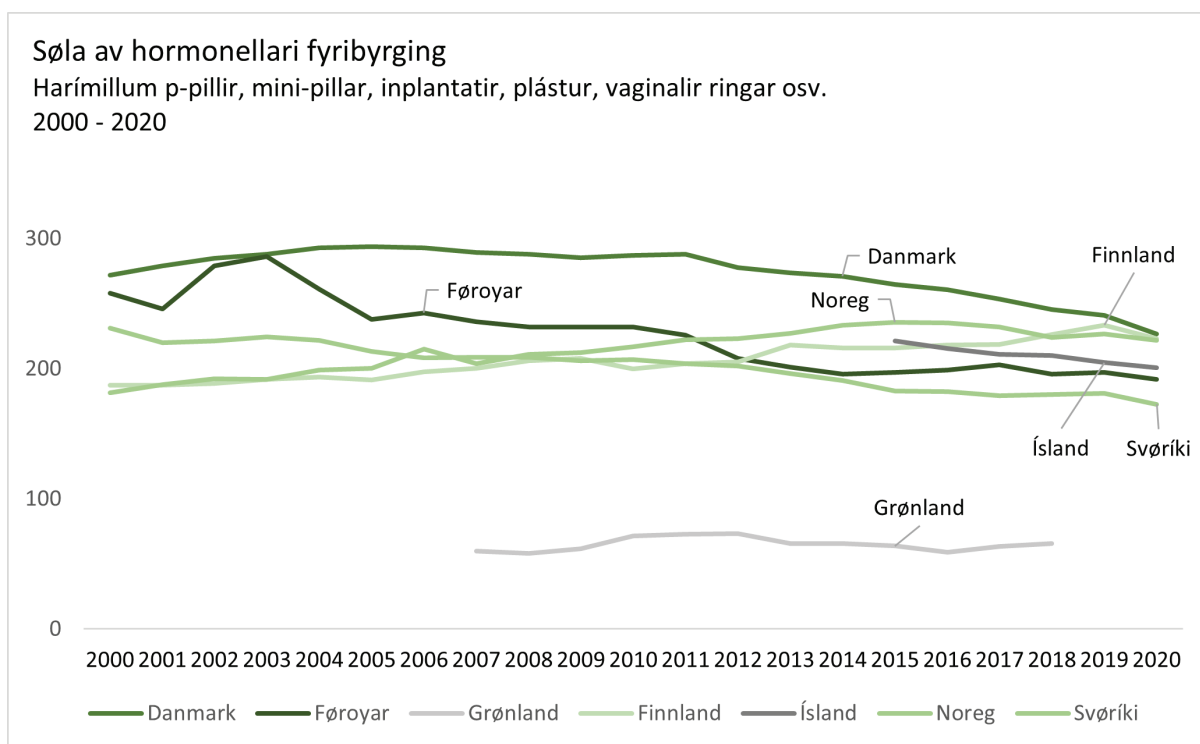
Indikatorarnir vit kunnu hyggja eftir er nýtslan av hormonellari fyrbyrging s.s. p-bollar og mini-bollar og nýtslan av angribollum.

Á mynd 5 og 6 kann nýtslan av ávikavist hormonellari fyrbyrging og angribollum avlesast. Líkt er til, at føroyska nýtslan av hesum fyrbyrgingarhættum liggur á sama støði sum í okkara grannalondum. Eingi norðurlensk samanberilig tøl eru fyri nýtslu av spirali og hitum, (NOM-

ESCO, 2017, p. 37), men hetta er kortini ein ábending um, at føroyska sex- og kynslívið er sambæriligt við okkara grannalond.

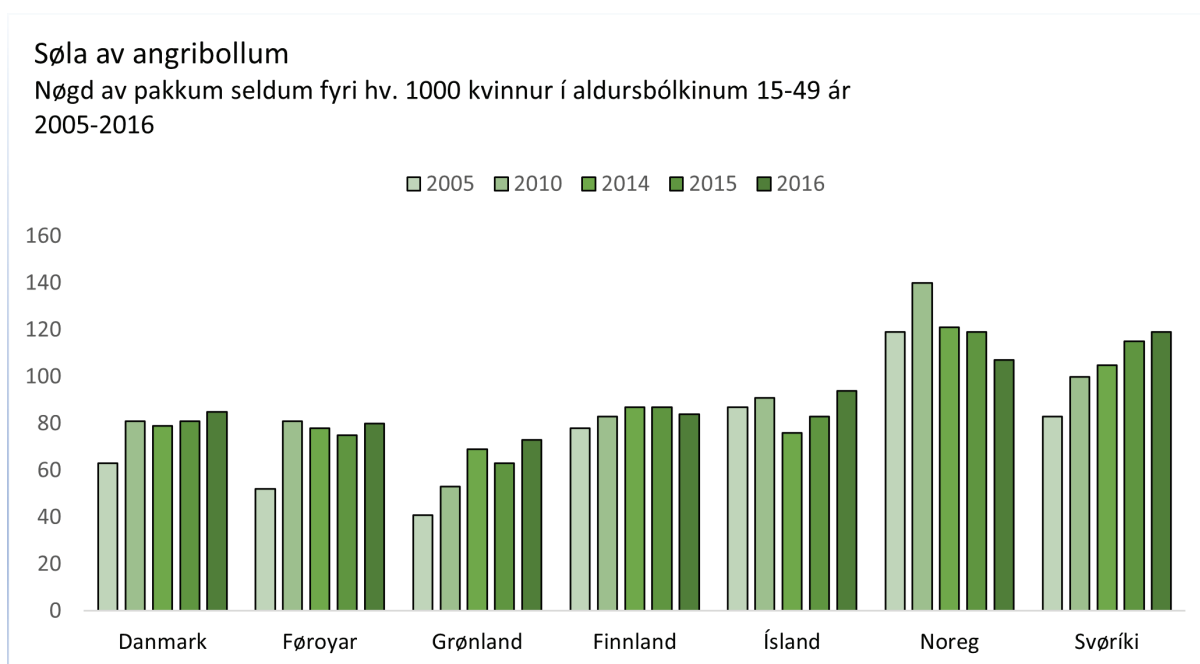
Nærum fjórða hvør kvinna hevur í minsta lagi eina ferð brúkt angribolla, og næstan fímti hvør maður hevur upplivað, at ein kvinna brúkar angribolla eftir samlegu (sí Mynd 7). Tað eru serliga teir yngru aldursbólkararnir (sí Mynd 8), sum hava nýtt angribolla. Hetta hongur væl saman við, at angribollarnir fyrstu ferð vórðu seldir í Danmark í 1966. Vit vita ikki, nær angribollin kom til Føroya, men hyggja vit einans eftir teimum í tí fertila aldrinum í dag, hevur meira enn tríði hvør brúkt angribolla.

Mynd 5: Sæla av hormonellari fyribyrging

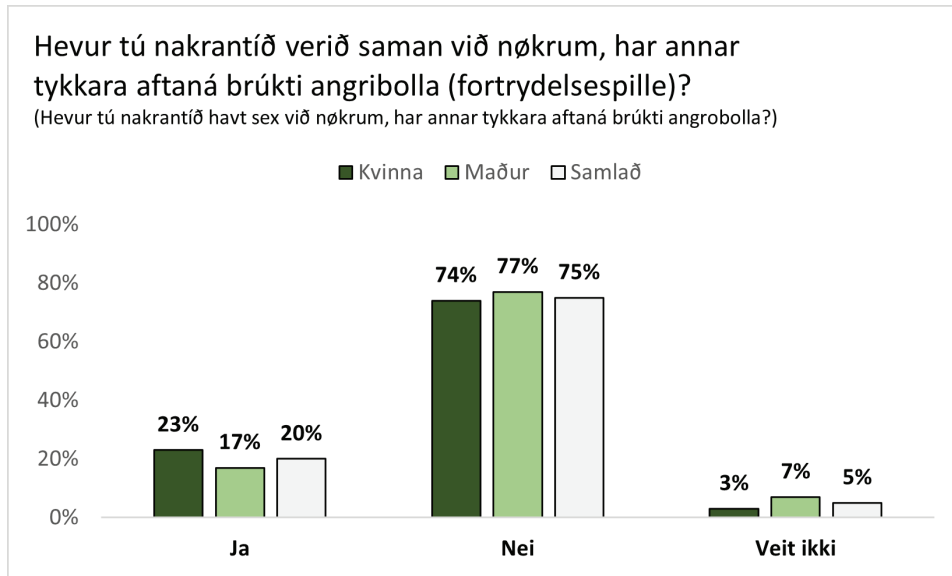
Kelda 5: Nordic Health and Welfare Statistics, <https://nhwstat.org/>, ATC code: G03A and G03BB: Sales of hormonal contraceptives. Eindir: DDD/1 000 women aged 15-49 years/day. The Anatomical Therapeutic Chemical (ATC) classification system and the Defined Daily Dose (DDD) as measuring unit are the standard for international drug utilization monitoring and research

Mynd 6: Sæla av angribollum

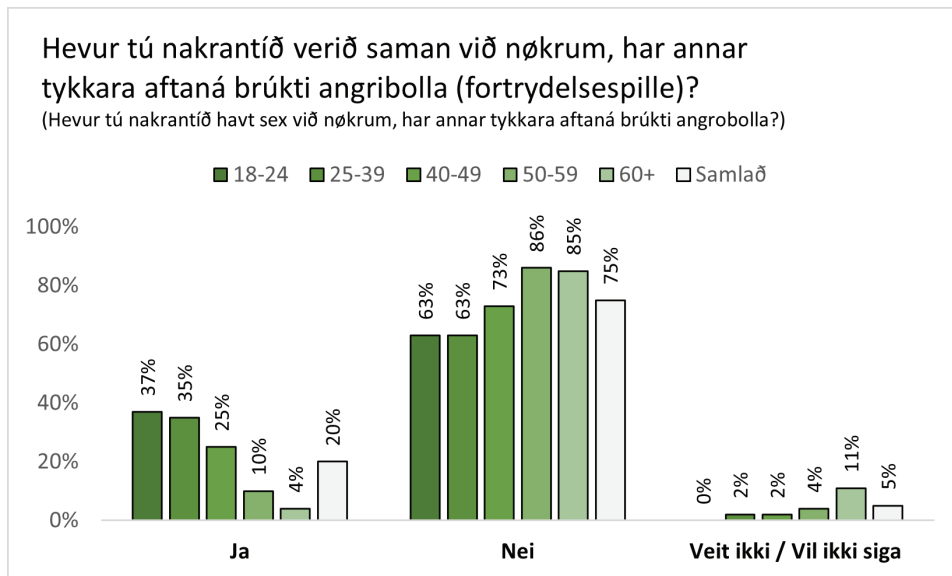

Kelda 6: Nordic Health and Welfare Statistics 2017, <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1148509/FULLTEXT05.pdf> s. 46 ATC code G03AD. Eindir: DDD/1000 women aged 15-49 years/day.

Mynd 7: Hevur tú nakrantíð verið saman við nøkrum, har annar tykkara aftaná brúkti angribolla (fortrydelsespille)?

Mynd 8: Hevur tú nakrantíð verið saman við nøkrum, har annar tykkara aftaná brúkti angribolla (fortrydelsespille)?

Kelda 7: Gallup kanning, spurningur 7

Samanumtikið er trupult at gera so greiðar niðurstøður um føroyskt kyns- og sexlív, annað enn, at tað er ósannlíkt, at tað víkir so nógv frá tí í okkara grannalondum. Vit síggja líknandi nýtslu av fyriryrging, og sølan av angribollum er eisini áleið á sama tann sama í Føroyum sum aðrastaðni.

Tann næsti parturin fer at lýsa fosturtøkurnar í Føroyum,

har vit leggja tøl afturat frá Gallup- kanningini fyrri at lýsa fosturtøkuevnið við einum breiðari perspektivi enn tí, sum Hagstovan kann geva innlit í. Hetta kann eisini geva eina ábending um, hví fosturtøkutølini í Føroyum eru so lág og møguliga vísa á tær ósjónligu fosturtøkurnar – altsó varpa ljós á fosturtøkur tiknar av føroyskum kvinnum, sum ikki síggjast í føroysku hagtølunum.

FOSTURTØKUTALIÐ LÆKKAÐ SEINASTU ÁRINI

Mynd 9 vísir, hvussu nógvar fosturtøkur hava verið á hvørjum árið frá 1994 til 2020. Grafurin vísir gongdina fyri fosturtøkur á tveir hættir. Á tí niðastu strikuni síggja vit tey absoluttu tøluni fyri, hvussu nógvar fosturtøkur hava verið framdar í Føroyum á hvørjum ári. Tølini ganga aftur til árið 1994, sum eru tey elstu tøluni, ið eru at finna á heimasíðuni hjá Hagstovuni. Grafurin sýnir, at í 1994 vórðu 57 fosturtøkur í Føroyum og í 2020 vóru 28. Talan er sostatt um eina rættiliga stóra minking í absoluttum tølum. Samanlagt fyri øll hesi árin vórðu 1026 fosturtøkur framdar í Føroyum.

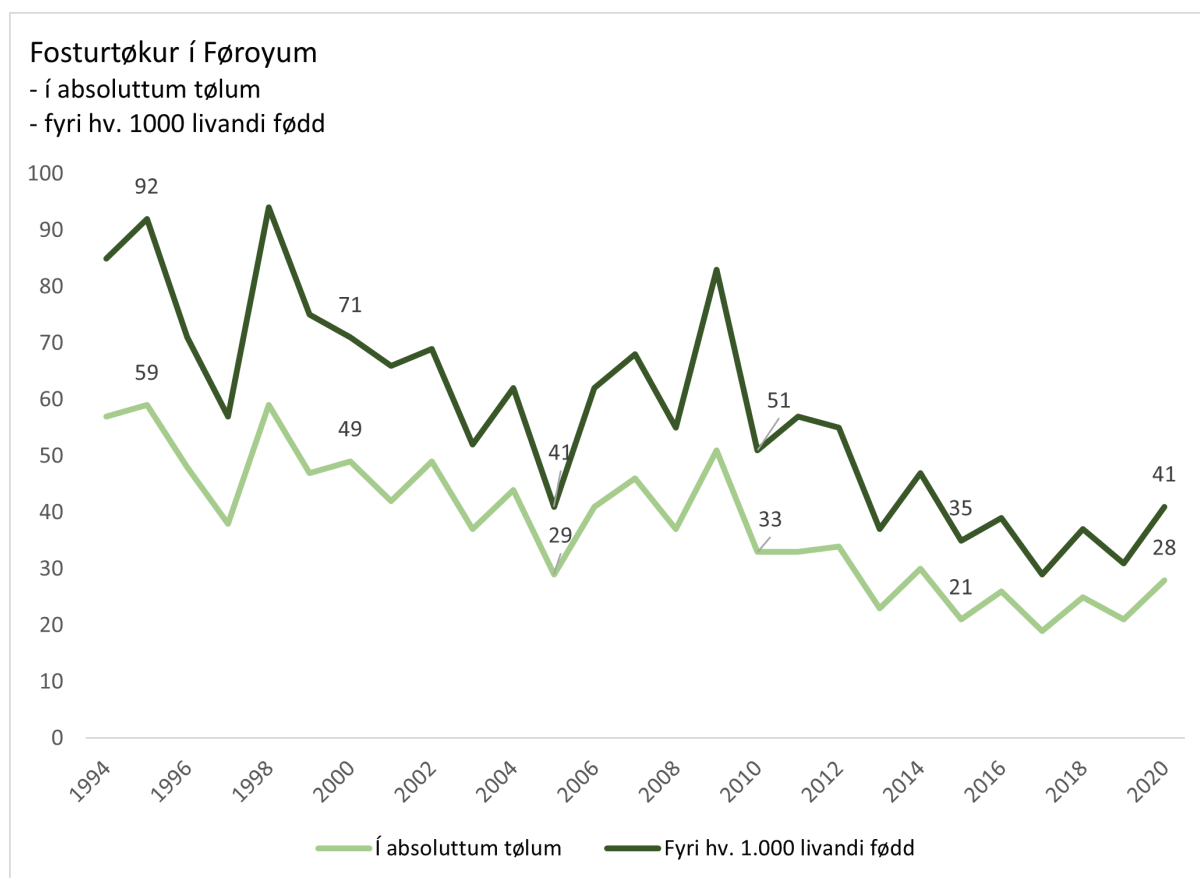
Hyggja vit aftur á Mynd 2, so sæst, at talið av fosturtøkum í Norðanlondum er nógv lægst í Føroyum. Á Mynd 9 er sami grafur fyri føroysku fosturtøkutølini endurnýttur fyri at

vísa á, hvussu hann sær út í mun til tey absoluttu tøluni. Av tí tað ikki eru 1.000 livandi fødd í Føroyum í einum árgangi, er neyðugt at falda tøluni við einum faktori, soleiðis at vit kunnu siga nakað um tey føroysku fosturtøkutølini í mun til okkara grannalond.

Samanumtikið ber til at siga, at gongdin í føroysku fosturtøkutølunum vísir eina minking, sum er størri enn hjá okkara grannalondum. Tó eru fosturtøkurnar hjá teimum flestu vestanlondunum sum heild vorðnar færri seinastu 30-40 árin.

Grafurin sýnir, at talið á fosturtøkum í Føroyum í absoluttum tølum er lækkað niður í á leið eina helvt frá 1994 til 2020.

Mynd 9: Fosturtøkur í Føroyum

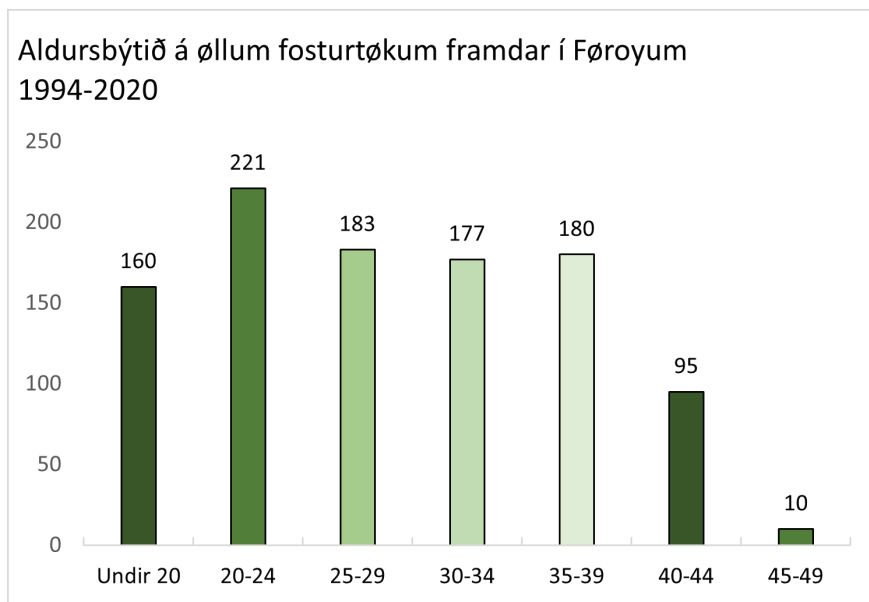
Kelda 8: Hagstova Føroyar, www.hagstova.fo

SERLIGA YNGRI KVINNUR FÁA FOSTURTØKU Í FØROYUM

Í tíðarskeiðinum 1994-2020 vórðu 1026 fosturtøkur framdar í Føroyum. Tað er stórir munur á, hvussu gamlar kvinnurnar eru, tå ið tær fáa eina fosturtøku. Stabbamyndin niðanfyrir vísir aldursbýtið á øllum kvinnunum, ið fingu eina

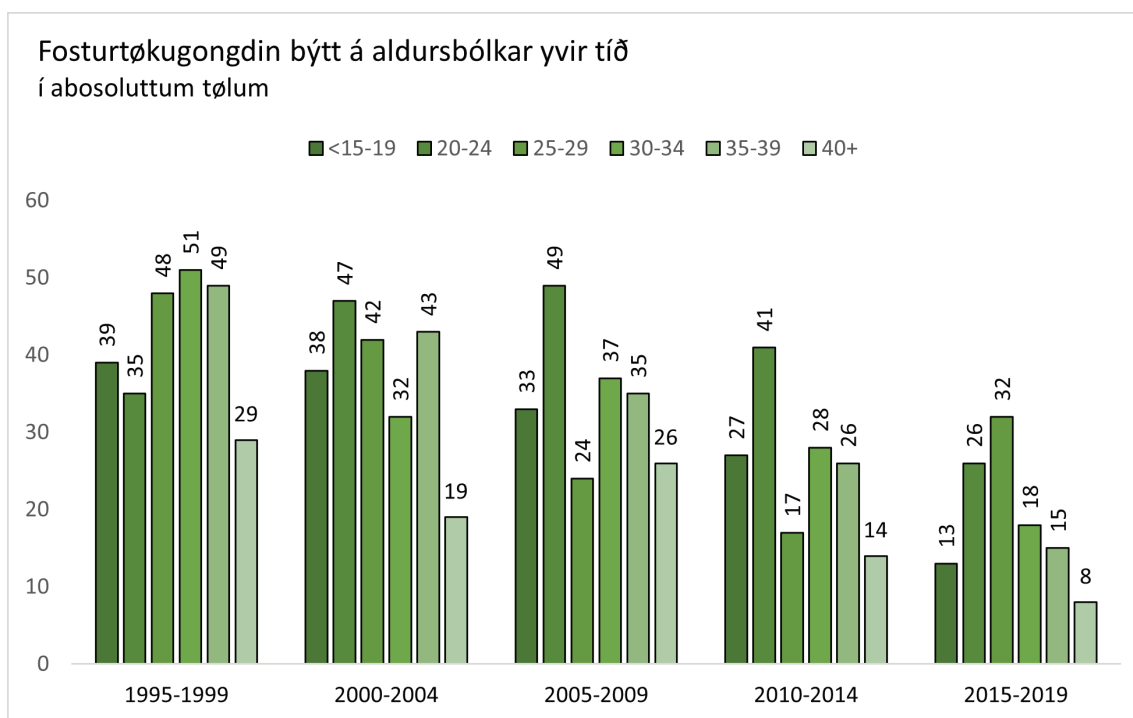
fosturtøku í árunum 1994-2020. Tað sæst, at tað eru flest fosturtøkur fyri aldursbólkin 20-24 ár og harnæst koma tær í aldursbólkunum 25-29, 30-34 og 35-39. Tað eru so stótt serliga yngri kvinnur, ið fáa fosturtøku í Føroyum.

Mynd 10: Aldursbýtið á øllum fosturtøkum framdar í føroyum

Kelda 9: Hagstova Føroya, www.hagstova.fo

Mynd 11: Fosturtøkugongdin býtt á aldursbólkar yvir tíð

Kelda 10: Hagstova Føroya

NÓGV FÆRRI SKRÁSETINGAR AV FOSTURTØKUM Í FØROYUM

Tað er ein stór avbjóðing at lýsa, hvussu nógvar føroyskar kvinnur fáa fosturtøku, tá ið nógvur eftir øllum at døma fara av landinum at fáa fosturtøku. Tí er eisini torført at siga, hvussu fosturtøkutalið útviklar seg reelt, tí spurningurin er, um fleiri velja at fara av landinum, ella um tað reelt er soleiðis, at kvinnur fáa færri fosturtøkur nú í mun til fyrr.

Við støði í teimum almennu føroysku tølunum og samanberingum við onnur Norðanlond, eru tað nøkur generell ting, vit kunnu staðfesta um føroyska fosturtøkumynstrið í mun til okkara grannalond:

- Nýtlan av fyribyrging og angribollum er at kalla tann sama í Føroyum sum í okkara grannalondum.

- Út frá tí kunnu vit rokna við, at føroyskt kynslív eisini er sambæriligt við kynslívið í okkara grannalondum.
- Talið á fosturtøkum í Føroyum er yvirhøvur lækkandi eins og í øðrum norðanlondum.

Tað einasta stóra frávikkið er tískil, at tað í Føroyum eru skrásett nógv – sera nógv - færri fosturtøkur fyri hvørji livandi fødd í mun til okkara grannalond.

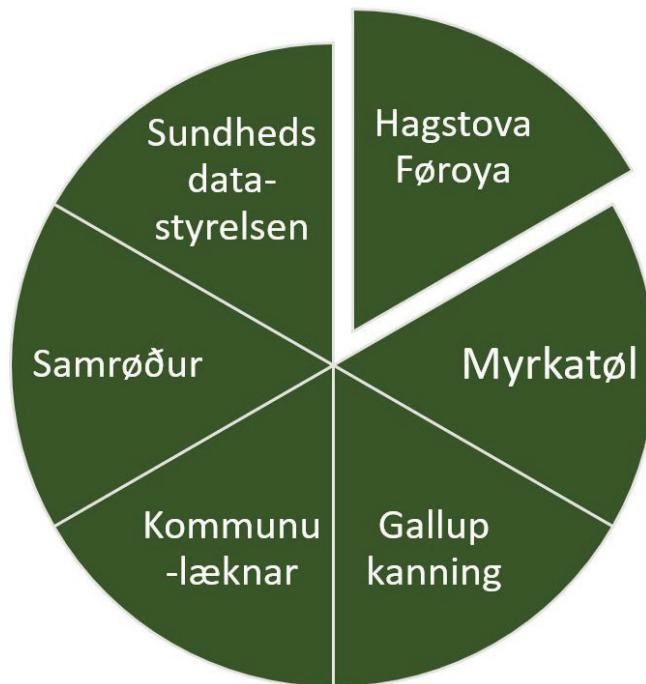
Men tað er eisini her, at myrkatøl og aðrar óvissur koma inn í myndina. Tí vit vita, at føroyskar kvinnur fara úr Føroyum til Danmarkar at fáa fosturtøku. Vit vita, at summar teirra ikki verða skrásettar sum búsitandi í Føroyum, summar verða skrásettar at koma aðrastaðnis frá og sostatt hvørva

í hagtølunum. Vit vita, at summar fosturtøkur verða framdar rundan um almennu skipanina. Hesi myrkatølini eru ógjørlig at fáa fram í ljósið. Og vit vita, at tað eru nógvar føroyskar kvinnur, kanska í høvuðsheitum lesandi í Danmark, sum fáa fosturtøkur framdar í danska heilsuverkinum. Og at sera nógvar av hesum kvinnunum flyta aftur til Føroya.

Vit settu okkum tí fyri at kanna, um vit kundu finna nakrar indikatarar, sum kunnu geva eina meira umboðandi mynd av føroyska fosturtøkutittleikanum. Vit hava brúkt ymiskar mannagongdir og hagtøl fyri at fáa eina breiðari vitan um evnið.

Tað er ógjørligt at koma til eitt fullkomiliga sikkurt tal, tá ið so nógvar óvissur og myrkatøl gera seg galdandi. Men við at eyðmerkja óvissurnar og møguligu myrkatølini hvørsær, kunnu vit koma nærri teimum tølum, sum liggja utt-anfyri almennu føroysku hagtølini.

Vit hava stutt sagt roynt at funnið fram til tøluni, sum í roynd og veru mangla í almennu fosturtøkuhagtølum okkara. Illustrativt kann tað lýsast sum við kakubýtinum nið-anfyri, har vit áður einans kundu fyrihalda okkum til tøluni frá Hagstovu Føroya. Nú hava vit lagt nýggja vitan (kaku-stykkir) afturat, sum vónandi teknar eina meira fullkomna mynd av fosturtøkuveruleikanum.

Í hesum partinum leggja vit ta nýggju vitan fram, sum vit hava fingið á hendan hátt.

Umframt á tøl frá Hagstovu Føroya, byggja hesi hagtølini á fylgjandi:

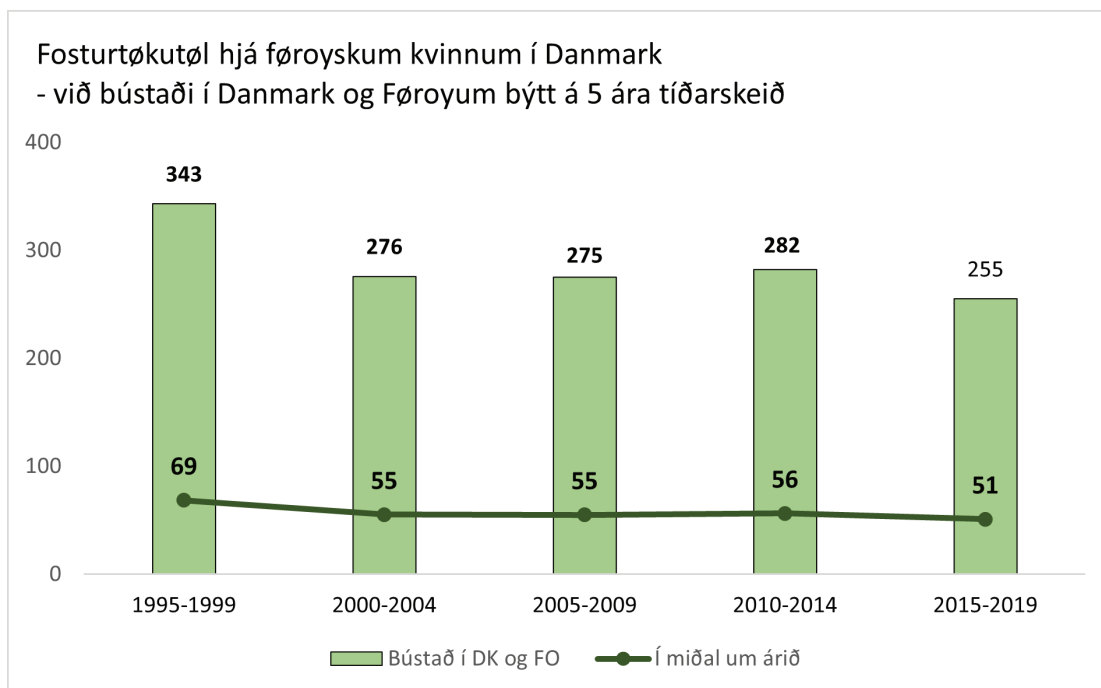
- Nýggj hagtøl frá danska Sundhedsdatastyrelsen

- Nýggj vitan grundað á eina Gallup-kanning
- Samrøður við læknafakligar serfrøðingar í Føroyum og í Danmark
- Dulnevnd svar frá spurnarblaði, ið var sent føroysku kommunulæknunum

Vit leggja fyr við at hyggja at tølunum frá danska heilsumálaráðnum, har vit spurdu, hvussu nógvar føroyskar kvinnur høvdu fingið fosturtøku í Danmark. Bæði tær, sum

eru farnar úr Føroyum til Danmarkar at fáa fosturtøku, og tær, sum vóru skrásettar sum búsitandi í Danmark, tá tær fingið fosturtøku.

Mynd 12: Fosturtøkutøl hjá føroyskum kvinnum í Danmark

Kelda 11: Egnar útrokningar grundað á tøl frá Sundhedsdatastyrelsen. Svar á FÆU Alm. Del Spørgsmål 22 frá danska heilsumálaráðharranum um, hvussu nógvar føroyskar kvinnur hava fingið fosturtøku í Danmark. Sí fylgiskjøl fyr allir spurningar og svar viðvíkjandi føroyskum fosturtøkuagtølum í Danmark. GG: fyr tíðarskeiðið 2014-2019 eru tøluni einans uppgivin fyr 2014-2018, tað síðsta árið er útroknað eftir miðal fyr at gera tíðarskeiðini sambærilig.

Mynd 12 vísir, hvussu nógvar føroyskar kvinnur hava fingið fosturtøku í Danmark. Her er talan um bæði kvinnur, sum eru búsitandi í Danmark, og kvinnur, sum tá fosturtøkurnar vórðu framdar, vóru búsitandi í Føroyum. Samlaða talið fór frá 343 fyr 5 ára skeiðið 1995-1999, tvs. einar 69 fosturtøkur um árið, til einar 55 fosturtøkur um árið hareftir. Vit vita ikki, hvør orsøkin er til stóru minkingina um aldarskiftið.

Samlað sæð er tað í 98% av førnunum, at talan er um føroyskar kvinnur við bústaði í Danmark. Tvs. at tær allar fægstu av hesum kvinnum, sambært hesum, eru farnar til Danmarkar at fáa framt eina fosturtøku samstundis sum tær hava varðveitt sín bústað í Føroyum.

Ymisk fyrivarni skulu tó takast fyr hesum tølunum. Fyr at fáa eina ókeypis fosturtøku í dansku heilsumálaráðnum eru tveir krøv: tú skalt hava eitt danskt CPR-nummar, og tú

skalt hava bústað í Danmark. Hetta tekur á leið 3 vikur at fáa í rættlag við flyting úr Føroyum. Hvussu leingi kvinnan hevur búð í Danmark, áðrenn hon fekk framt fosturtøkuna, er ikki upplýst í tilfarinum frá Sundhedsdatastyrelsen. Tað kann vera fleiri ár og tað kann vera ein mánaður.

Sambært Danmarks Statistik eru 80% av kvinnum, sum eru fluttar úr Føroyum til Danmarkar síðani 2007 í aldursbólkinum 15 til 49 ár. Hetta verður generelt roknað sum tann fertili aldurin, tá fosturtøkutøl verða uppgjörd (Statistik, 2022). Hartil skal viðmerkjast, at nógvar ungar føroyskar kvinnur nema sær útbúgving í Danmark, og kvinnurnar eru júst í tí aldursbólkinum, sum fáa flest fosturtøkur. Tí kann væntast, at nógvar av teimum føroysku kvinnum, sum hava búð í Danmark, tá tær fingið fosturtøku, flyta aftur til Føroyar eftir loknan lestur.

Eitt annað fyrivarni er, at áðrenn 2002 kundi danska heilsumálaráðnum

skipanin ikki skráseta, at kvinnan búði í Føroyum tá hon fekk fosturtøku. Hon bleiv í staðin skrásett undir 'Øvrige Europa', 'Andre lande' og 'Uden eller ukendt kommune'. Fram til 2002 hevur tiskil ikki verið møguligt at eyðmerkja, um talan hevur verið um eina føroyska kvinnu, sum hevur fingið framt eina fosturtøku, tá hesar skrásetingar av bústaðarkommunu eru valdar. Hesar fosturtøkur fella tí undir myrkatølini, sum ikki ber til at finna fram. Vit vita heldur ikki, hvussu ofta hesir skrásetingarmøguleikar verða brúktir í dag, men sambært Charlotte Wilken-Jensen, ser- og yvirlækna, verða teir enn brúktir.

'Vi er bagud med statistikken, men vi ved at disse

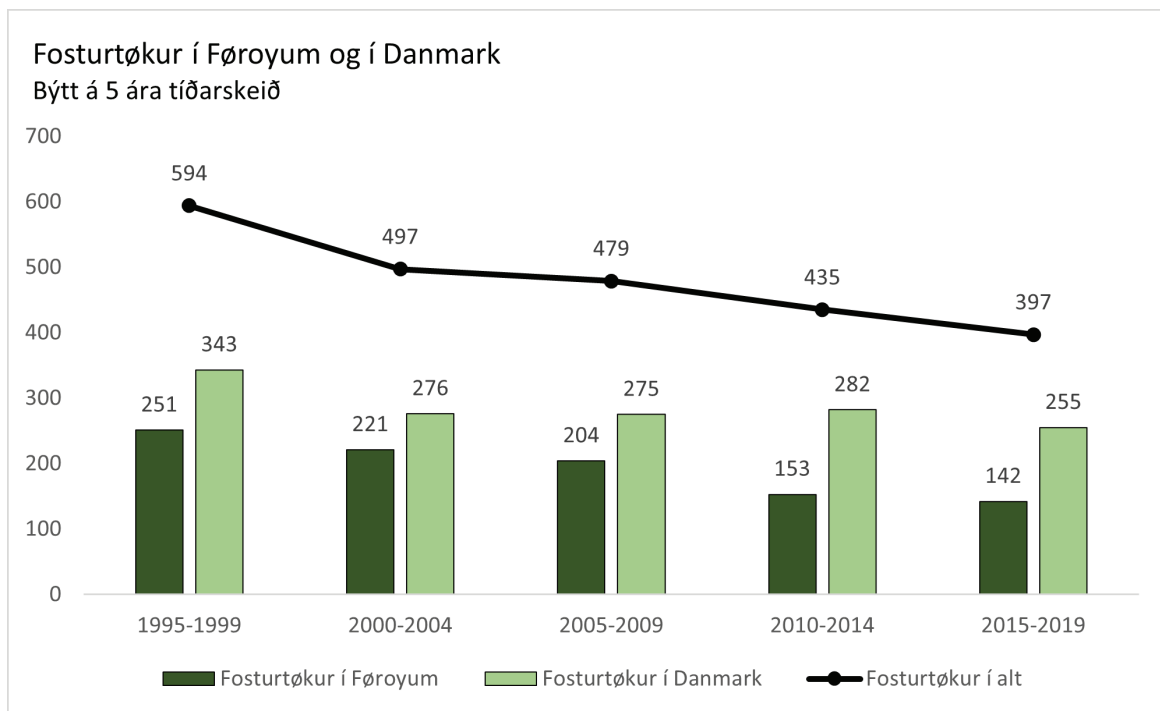
muligheder for bopælsregistreringer stadigvæk bliver anvendt i dag'

(Wilken-Jensen, 2022)

Tí kann hugsast, at talið av kvinnum, ið ikki flyta bústað til Danmarkar, men varðveita sín føroyska bústað, er undir-mett í hesum hagtølunum. At tað í veruleikanum eru fleiri, enn hagtølini kunnu siga, sum ferðast úr Føroyum til Danmarkar at fáa fosturtøku.

Hartil skal nevast, at tær kvinnurnar, sum eru fluttar til Danmarkar á ungum aldri og verða mettar sum danskar, eisini eru við í hagtølunum.

Mynd 13: Fosturtøkur í Føroyum og í Danmark

Kelda 12: Hagstova Føroya og egnar útrokningar grundað á hagtøl frá Sundhedsdatastyrelsen.

Mynd 13 vísir tey absoluttu tøluni fyri, hvussu nógvar fosturtøkur eru framdar í Føroyum, og hvussu nógvar fosturtøkur eru framdar av føroyskum kvinnum í Danmark, sum annaðhvørt eru fluttar úr Føroyum til Danmarkar ella hava varðveitt sín bústað í Føroyum. Samlaðu tøluni ganga støðugt niðureftir, eins og vit hava sæð fyri onnur fosturtøkutøl fyrr í hesum partinum. Tað er merkisvert, at tað eru fleiri fosturtøkur framdar í Danmark enn í Føroyum, tí tað búgva nógvar fleiri føroyskar kvinnur í Føroyum enn

í Danmark, og at munurin økist tess nærri okkara samtíð vit koma. Vit síggja á grafnum, at fosturtøkutølini í Danmark ikki minka í árunum 2000-2014, og ikki fyrr enn í tíðarskeiðinum 2015-2019 minkar tað eitt lítið vet, samtundis sum fosturtøkutølini í Føroyum støðugt minka.

Taka vit 2016 sum dømi og leggja donsku miðaltølini fyri, hvussu nógvar fosturtøkur føroyskar kvinnur í miðal hava fingið í Danmark, afturat teimum føroysku tølunum, gevur tað eitt fosturtøkutal fyri hv. 1.000 livandi fødd á 125. Talið á

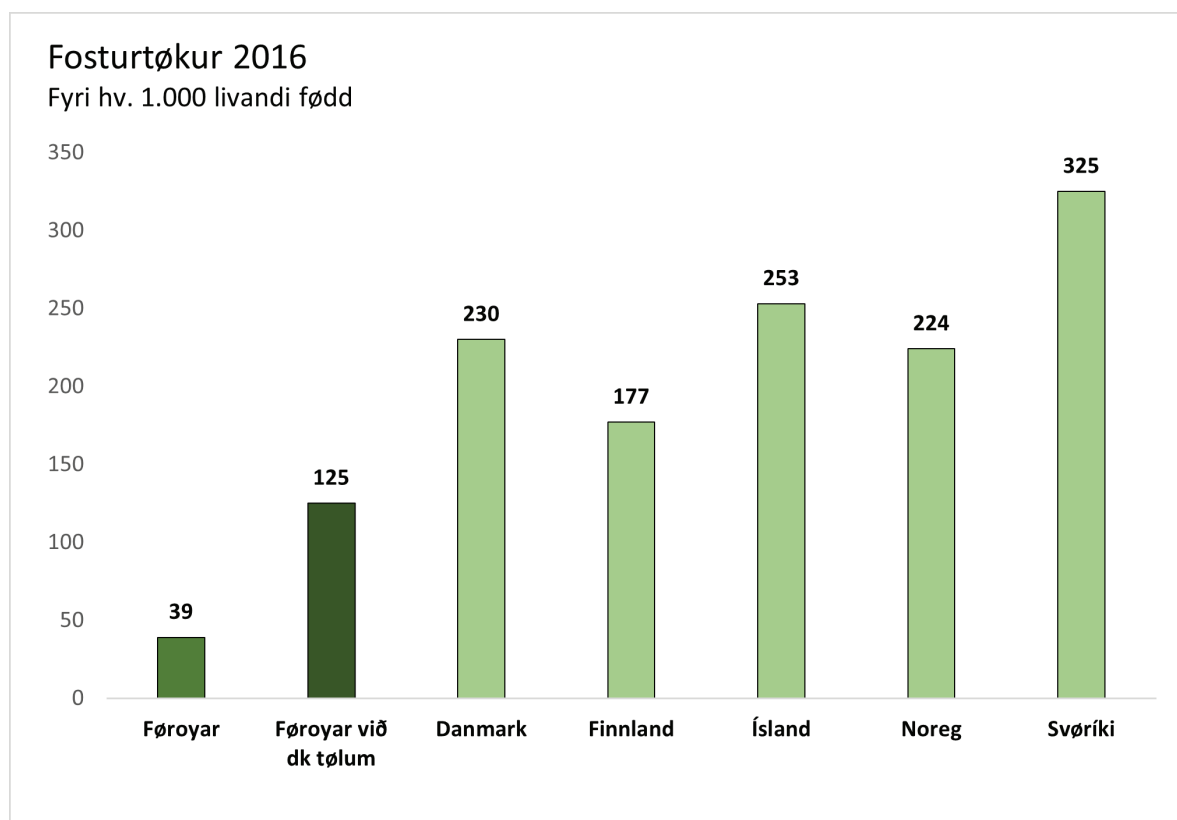
fosturtøkum fyri hv. 1000 livandi fødd er altso gott tríggar ferðir hægri, um vit leggja tær føroysku fosturtøkurnar í Danmark afturat teimum, sum vórðu framdar í Føroyum.

Hetta talið skal takast við fyrivarni. Tað tekur ikki atlit til allar óvissurnar, sum m.a. eru nevndar omanfyri, og tekur heldur ikki atlit til, um hesar kvinnur fáa børn í Danmark ella í Føroyum, sum ikki verða tald við. Talið kann kortini

brúkast sum ein ábending um, hvussu nógvar føroyskar kvinnur fáa framt fosturtøkur samanlagt. Og tað vísir, at okkara fosturtøkutøl undir øllum umstøðum eru sera undirmett.

Samanbera vit so hesi nýggju tøluni við okkara grannalond, byrja tey føroysku fosturtøkutølini at nærkast teimum lægstu fosturtøkutølunum í Norðanlondum, sí Mynd 14.

Mynd 14: Samlaðar fosturtøkur við 2016 sum dømi

Kelda 13: Egnar útrokningar grundað á hagtøl frá Hagstova Føroya, Nordic Health and Welfare Statistics og Sundhedsdatastyrelsen.

Fyri at taka samanum tøluni, sum júst eru almannakunngjørd frá Sundhedsdatastyrelsen, og sum eru brúkt sum grundarlag undir niðanfyristandandi grafum og útrokningum, kunnu vit staðfesta, at tað eru fleiri fosturtøkur framdar av føroyskum kvinnum í Danmark enn í Føroyum, og at munurin er vaksin seinastu árin. Tað eru altso alsamt fleiri føroyskar kvinnur, ið fáa fosturtøku í Danmark, meðan talið av fosturtøkum í Føroyum lækkar.

Taka vit tey føroysku fosturtøkutølini frá 1994-2019 og leggja tey donsku tøluni afturat, gerst talan um 2402

fosturtøkur framdar av føroyskum kvinnum í tíðarskeiðnum 1994-2019, í mun til tær 1026 fosturtøkurnar vit vóru vitandi um, áðrenn Sundhedsdatastyrelsen almannakunngjórði hesi tøluni.

Við øðrum orðum: Samlaða føroyska fosturtøkutalið er meira enn tvífalt so stórt sum almenna talið, um vit taka tær fosturtøkur, sum føroyskar kvinnur fáa í Danmark, við.

Nevndu óvissurnar eru tó tær somu, so tað er trupult at staðfesta annað enn, at tøluni í øllum førum eru væl hægri enn áður hildið.

FOSTURTØKA ER VANLIGARI, ENN VIT HALDA

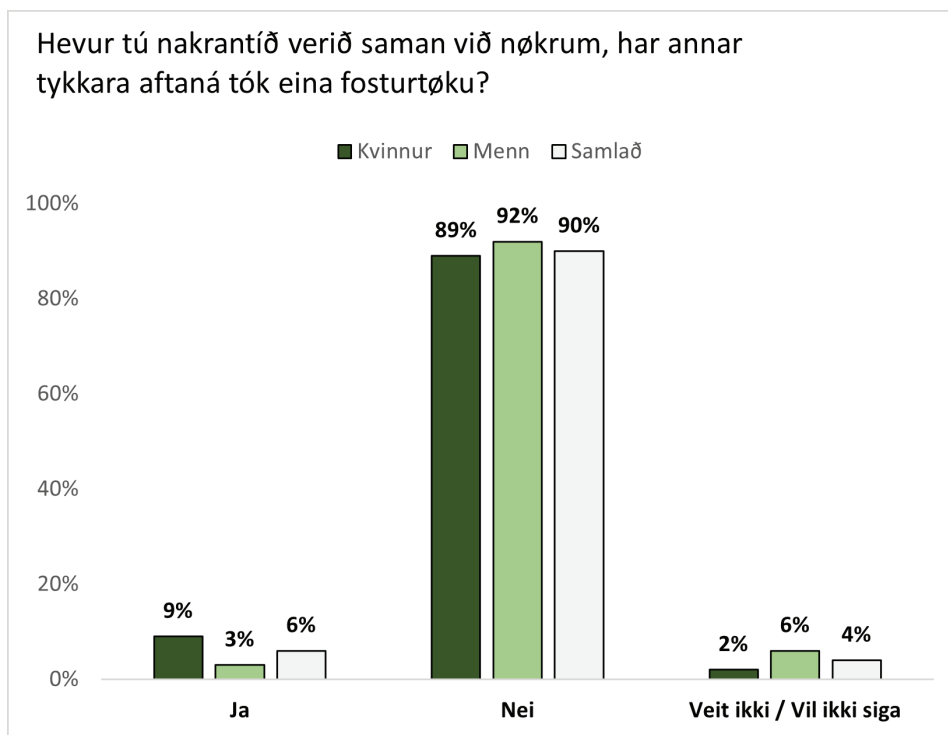
Tey samlaðu fosturtøkutølini, sum komu fram í partinum frammanundan, siga okkum, hvussu nógvar fosturtøkur talan er um, men ikki, hvussu nógvar kvinnur talan er um.

Taka vit sum útgangsstøði, at tað eru millum 1064 og 2402 fosturtøkur í absoluttum tølum, merkir tað sostatt ikki, at tað eru líka nógvar kvinnur, sum hava fingið framt fostur-

tøku. Tí sama kvinna kann væl at hava fingið eina, tvær ella fleiri fosturtøkur.

Fyri at fáa innlit í hetta, spurdu vit í Gallup-kanningini, hvussu nógvar høvdu upplivað at hava havt samlegu við onkrum, har annar teirra eftirfylgjandi fekk eina fosturtøku. Sí Mynd 15.

Mynd 15: Hevur tú nakrantíð verið saman við nøkrum, har annar tykkara aftaná tók eina fosturtøku?

Kelda 14: Gallup kanning, spurningur 7

Svarini vísa, at tað samlað sæð eru 6%, ið siga seg hava upplivað, at annar tók eina fosturtøku eftir samlegu. Meira áhugavert er tó, at tað eru 9% av kvinnunum, sum upplýsa, at tær onkuntíð hava verið saman við onkrum og eftirfylgjandi fingið eina fosturtøku. Bert 3% av monnunum kundu upplýsa tað sama.

Í Føroyum eru umleið 19.350 kvinnur 18 ár og eldri. Umrokna vit tey 9 prosentini til heil tøl svarar tað sostatt til, at 1.740 kvinnur, sum búgva í Føroyum, hava fingið framt eina fosturtøku annaðhvørt í Føroyum, í Danmark ella

aðrastaðni. Harumframt eru kvinnur bert helvtin av teimum, sum hava svarað í Gallup-kanningini, og tí er statistiska óvissan í hesum føri størri enn hon hevði verið, um allir respondentarnir vóru kvinnur. Kortini er talið so mikið stórt, at tað er umboðandi í mun til talið av kvinnum í Føroyum. Tað ber tískil eisini til at staðfesta, at bulurin av fosturtøkunum síggjast í hesum tølunum, og at talan helst eisini er um nógvar kvinnur, ið fingið sína fosturtøku uttanlands.

Hetta verður eisini styðjað av upplýsingum frá Charlotte

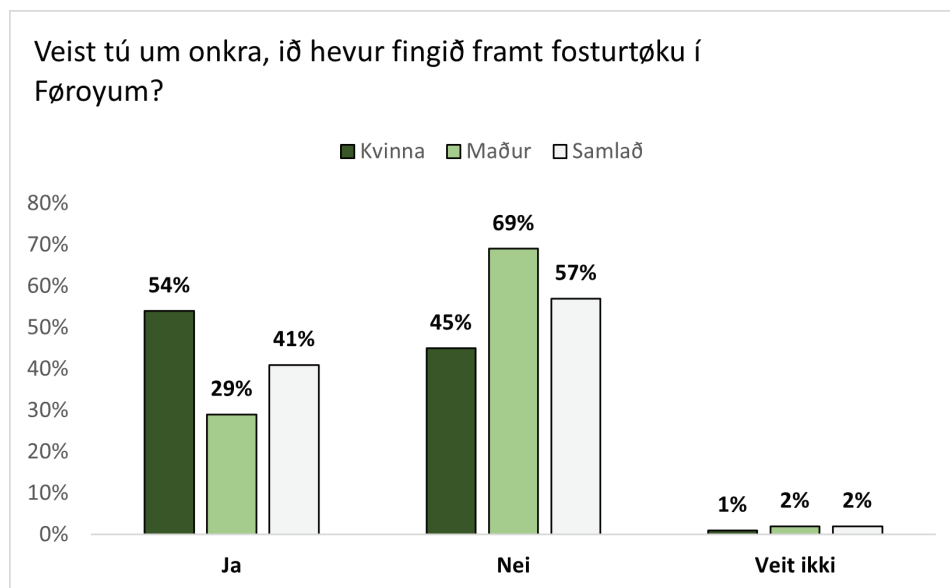
Wilken-Jensen, ser- og yvirlækna í Danmark:

“Minnist meg rætt, vóru tað áleið 60 føroyskar kvinnur, sum høvdu framt fosturtøku í Danmark í 2018. Tað er vert at hava í huga, at føroysku kvinnurnar móguliga ikki bara fara til Danmarkar, men til onnur lond”.

(Wilken-Jensen, 2022)

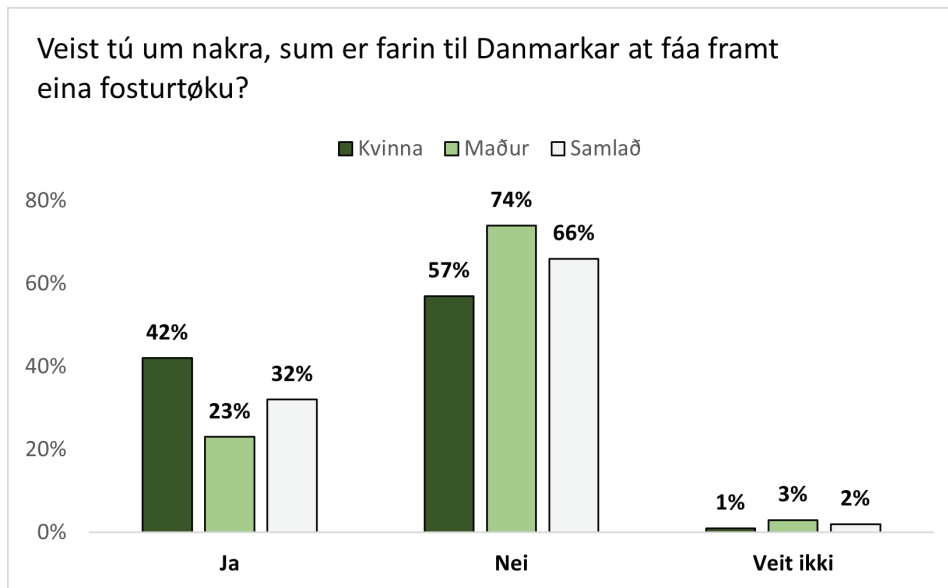
At næstan 10. hvør kvinna í Føroyum hevur fingið fosturtøku tekur eisini eina mynd av, at fosturtøka sum heild helst er vanligari, enn vit halda. Og at vitan um fosturtøkur tískil móguliga eisini er størri, enn vit ímynda okkum. Í Gallup-kanningini spurdu vit tí eisini, um fólk kendu til kvinnur, ið hava fingið fosturtøku. Og um tey vistu um kvinnur, ið vóru farnar av landinum at fáa fosturtøku. sí Mynd 16 og 17.

Mynd 16: Veist tú um onkra, ið hevur fingið framt fosturtøku í Føroyum?

Kelda 15: Gallup spurningur 4

Mynd 17: Veist tú um nakra, sum er farin til Danmarkar at fáa framt eina fosturtøku?

Kelda 16: Gallup spurningur 5

Á mynd 16 sæst, at samanlagt vistu 41% av respondentunum um onkra, ið hevði fingið framt fosturtøku í Føroyum. Og á Mynd 17 sөгdu 32% seg vita um onkra kvinnu, sum var farin til Danmarkar at fáa framt eina fosturtøku. Í báðum

førum er stórir munur á kunnleikanum millum menn og kvinnur. Kvinnurnar vita í nógv størri mun um aðrar kvinnur, ið hava fingið fosturtøku annaðhvørt í Føroyum og/ella í Danmark.

STUTT SAMANUMTØKA AV HAGTØLUNUM

Fyri at taka samanum hagtølini í hesum partinum, so er nógv sum bendir á, at Føroyar líkjast øðrum Norðanlondum, tá tað kemur til fyriryrging og nýtslu av angribollum. Nógv talar tí fyri, at vit hava somu kyns- og sexvanar sum okkara grannalond. Vit hava eisini sæð, at talan í stóran mun er um sama aldursbýti millum kvinnur, sum fáa flestar fosturtøkur. Og sama afturgongd sæst eisini í samlaðu fosturtøkutølunum.

Á ein bógvin er tí líkt til, at vit, eins og grannalondini, hava færri fosturtøkur nú enn fyrr. Men á hin bógvin er ógvuliga nógv, sum talar fyri, at vit útflyta ein stóran part av fosturtøkunum til Danmarkar. Og at føroysku tøluni tiskil ikki eru eftirfarandi:

- 1.064 fosturtøkur eru skrásettar í Føroyum frá 1994 til 2019

- 1.383 fosturtøkur hjá føroyskum kvinnum eru skrásettar í Danmark frá 1995 til 2018.
- Upp í móti 60 føroyskar kvinnur fáa fosturtøku í Danmark um árið.
- 9% av kvinnunum í Føroyum hava fingið fosturtøku, sambært okkara kanning. Hetta svarar til 1.740 kvinnur.
- Tað er væl kent – serliga í millum kvinnur - at kvinnur í Føroyum fáa fosturtøkur, bæði í Føroyum og í Danmark.
- Upplýsingar frá donskum serlækna tala harumframt fyri, at nógvar føroyskar kvinnur fara til Danmarkar at fáa fosturtøku.
- Tað er serstakliga merkisvert, at serlæknin hevði júst somu meting av miðaltalinum av føroyskum kvinnum, sum fáa fosturtøkur í Danmark, sum nýggju hagtølini frá Sundhedsdatastyrelsen staðfesta.

KOSTNAÐUR AV FOSTURTØKUNUM Í DANMARK

At fara til Danmarkar at fáa fosturtøku á privatum sjúkrahúsi kostar millum 14.000 kr. og 18.000 kr., um vit rokna sjálva fosturtøkuna (8.000-12.000 kr.), ferðaseðlar og uppihald við.

Hagtølini frá Sundhedsdatastyrelsen benda á, at føroyskar kvinnur í størri mun taka kirurgiskar fosturtøkur í Danmark, sum annars seinastu árin er vorðið meira óvanligt, tí tann medisinska fosturtøkan bæði er bíligari og minni umfangandi. Hetta kann tala fyri, at nógvar av føroysku kvinnunum koma seint í viðgerð, tí tann medisinska fosturtøkan ikki er viðmæld eftir 9. viku. Við medisinskari fosturtøku er eisini neyðugt hjá kvinnuni at koma til blóðroynd vikuna eftir fyri at tryggja, at fosturtøkan varð gjøgnumførd. Hetta kann móguliga vera ein avbjóðing hjá føroyskum kvinnum, sum ferðast til Danmarkar at fáa fosturtøku, og tískil kanska eisini ein orsök til, at nógvar velja kirurgisku

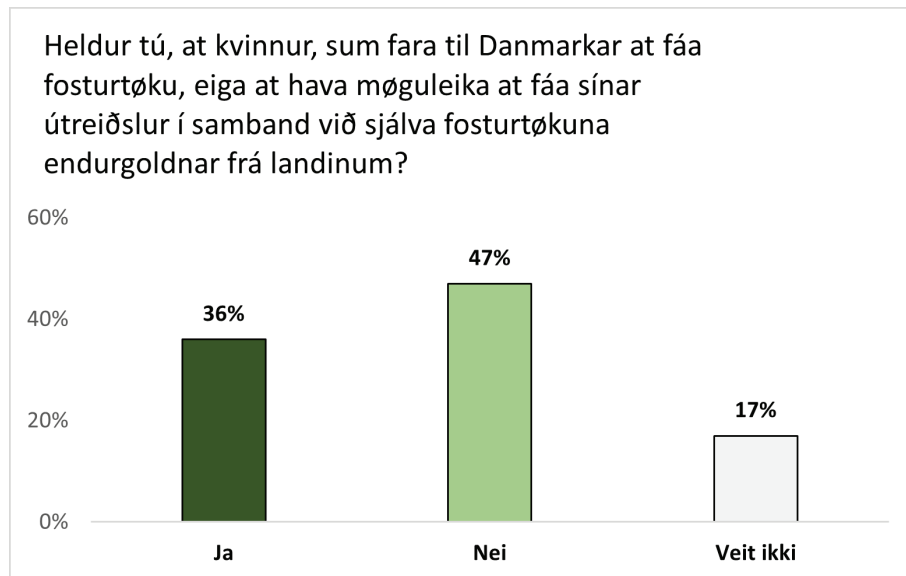
loysnina.

Sum nevnt áður, so ger kostnaðurin fyri eina privata fosturtøku í Danmark helst tað, at fleiri føroyskar kvinnur setast aftur, tí tær ikki hava ráð. Spurningurin um fosturtøku í føroyskum samanhangi er tískil eisini ein sosio-økonomiskur spurningur, um hvør, ið hevur ráð, og hvør, ið ikki hevur ráð.

Vit spurdu tí í Gallup-kanningini, um føroyingar halda, at kvinnur, sum fara til Danmarkar at fáa fosturtøku, skulu hava móguleikan at fáa sínar útreiðslur í samband við sjálva fosturtøkuna endurgoldna frá landinum.

Ein góður triðingur svaraði ja, men nærum helvtin (47%) tekur ikki undir við hesum. 17% søgdu seg ikki vita. Sí Mynd 18.

Mynd 18: Heldur tú, at kvinnur, sum fara til Danmarkar at fáa fosturtøku, eiga at hava móguleika at fáa sínar útreiðslur í samband við sjálva fosturtøkuna endurgoldnar frá landinum?

Kelda 17: Gallup kanning, spurningur 11

RÁÐGEVING UM FOSTURTØKU Í FØROYUM

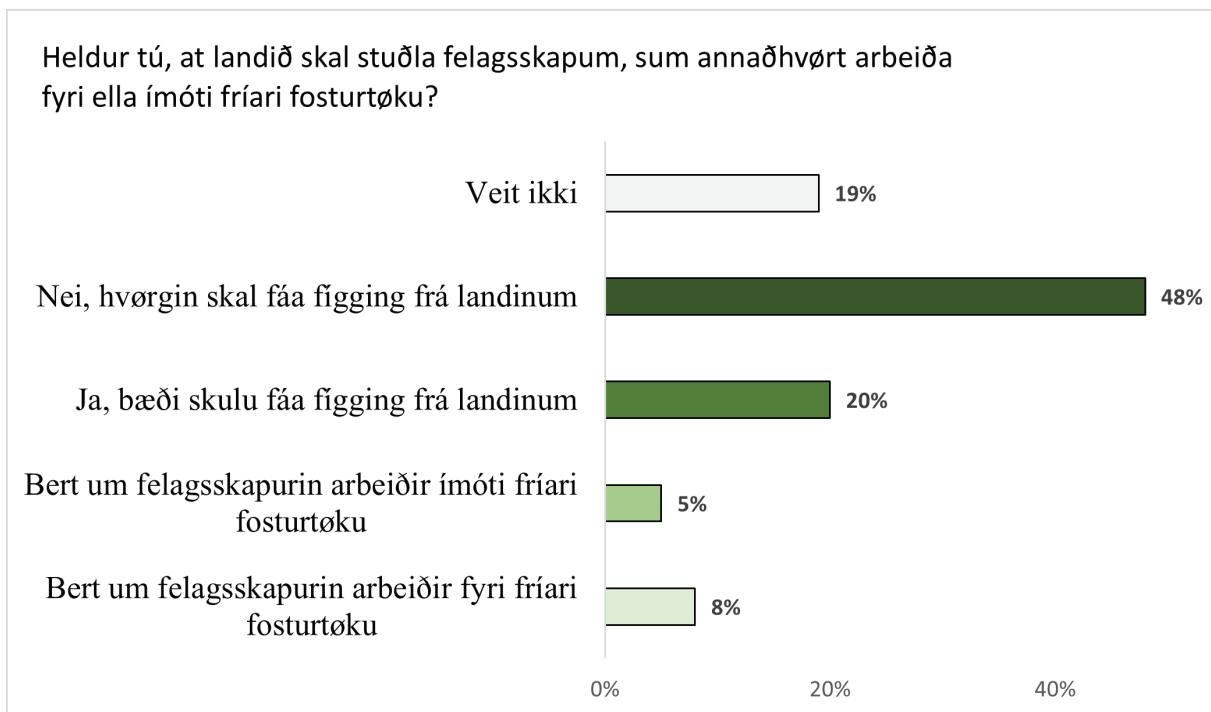
Burtursæð frá sínum egna kommunulækna, eru tvey støð, har kvinnan kann leita sær fosturtøkuráðgeving í Føroyum: ein almenn ráðgeving undir Gigna og hjá Mammuhjálpinum, sum er ein partur av felagsskapinum Pro Vita.

Gigni fær á hvørjum ári 350.000 kr. oyramerkt til fosturtøkuráðgevingina, og játtanin á figgjarlógini til Pro Vita er júst hækkað úr 200.000 kr. upp í 300.000. Júst hvussu nógv

av hesari upphædd Pro Vita brúkar til Mammuhjálpinu vita vit ikki, men leggja vit hesar játtanirnar saman, eru upp ímóti 650.000 kr., sum árliga í stóran mun m.a. verða brúktar til fosturtøkuráðgeving.

Vit kannaðu í Gallup-kanningini, um fólk eru fyri ella ímóti, at landið stuðlar felagsskapum, sum annaðhvørt arbeiða fyri ella ímóti fríari fosturtøku. Svarini síggjast á Mynd 19.

Mynd 19: Heldur tú, at landið skal stuðla felagsskapum, sum annaðhvørt arbeiða fyri ella ímóti fríari fosturtøku?

Kelda 18: Gallup kanning, spurningur 10

Nærum helvtin av respondentunum hildu ikki, at felagsskapir, sum annaðhvørt arbeiðu fyri ella ímóti fríari fosturtøku, yvirhøvur skuldu vera á figgjarlógini. Hyggja vit at støðuni, sum hon er í dag, so er tað bert Pro Vita, sum er ímóti fríari fosturtøku, ið er á figgjarlógini. 5% av respondentunum taka undir við, at bert felagsskapir, ið arbeiða ímóti fríari fosturtøku, skulu vera á figgjarlógini.

Sum lýst aðrastaðni í kanningini, hava vit gjørt samrøður við bæði Gigna og Mammuhjálpinu um teirra ráðgevingarvirksemlu. Felags fyri bæði Gigna og Mammuhjálpinu er, at tey upplýsa, at tað sum heild eru fáar kvinnur, ið leita sær til teirra fyri vegleiðing í sambandi við fosturtøku. Gigni

metti at hava einar 3-5 viðtalur um árið og Mammuhjálpin einar 7 viðtalur.

Tað er trupult at meta um orsøkina til lága eftirspurningin eftir fosturtøkuráðgeving. Ein móguleiki er, at kvinnur snøgt sagt ikki hava serliga stóran tørv á ráðgeving hesum viðvíkjandi. Ein annar er, at tær fáa ráðgeving aðrar vegir, sum t.d. hjá egnum kommunulækna. Ein triði móguleiki er, at ráðgevingartilboðini ikki eru tey røttu og upplivast óviðkomandi fyri kvinnurnar.

Undir øllum umstøðum er kortini greitt, at tað eru fleiri føroyingar, sum eru ímóti enn fyri, at felagsskapir, ið arbeiða við fosturtøkuspurninginum, yvirhøvur eru á figgjarlógini.

4 ÚT AV 5 HALDA, AT FOSTURTØKULÓGIN SKAL DAGFØRAST

Tølini, ið higartil eru lögð fram í hesi kanningini, vísa, at tað er ógvuliga sannlíkt, at føroysku fosturtøkutølini er nógv hægri enn tey, sum Hagstova Føroya leggur fram á hvørjum ári.

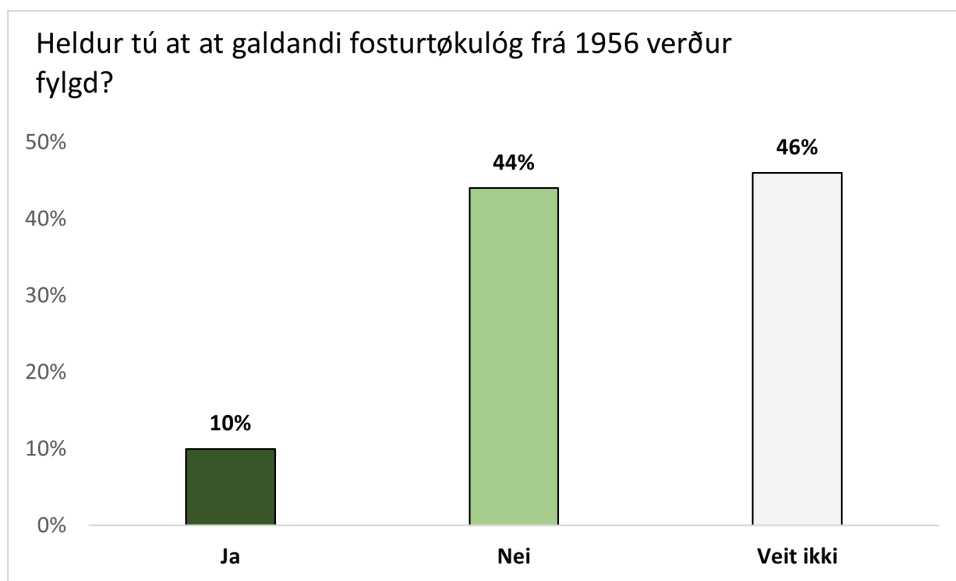
Kanningin visir, at tað er vanligt, at fólk veit um kvinnur, sum annaðhvørt hava fingið fosturtøku í Føroyum, og/ ella um tær, ið eru farnar til Danmarkar at fáa fosturtøku, júst tí tær hava vitað, at tær sambært lógini ikki kundu fáa fosturtøku í Føroyum. Tað er eisini sannlíkt, at nógv fólk kenna til kvinnur, ið hava fingið fosturtøku av øðrum orsøkum enn teimum í lógini ásettu. Altso at tað er vanlig vitan millum føroyingar, at lóg og praksis ikki eru tað

sama. At tað valdar tilvild og lógloysi á økinum.

Endamálið við einari restriktivari fosturtøkulóg er júst at forða fyri fosturtøkum, ella at halda talið av fosturtøkum so lágt sum til ber. Men her er nógv, ið talar fyri, at restriktiva fosturtøkulógin ikki livir upp til endamálið at forða fosturtøkum. Lutvíst tí at tað eru so nógvir mátar at fara uttan um lógina við t.d. at fara til Danmarkar. Og tí tað eru so nógvar ábendingar um, at flestu kommunulæknar velja at tulka lógina soleiðis, at kvinnur kunnu fáa fosturtøku.

Vit kannaðu tískil, um fólk halda, at galdandi lóg verður fylgd. Sí Mynd 20.

Mynd 20: Heldur tú at at galdandi fosturtøkulóg frá 1956 verður fylgd?

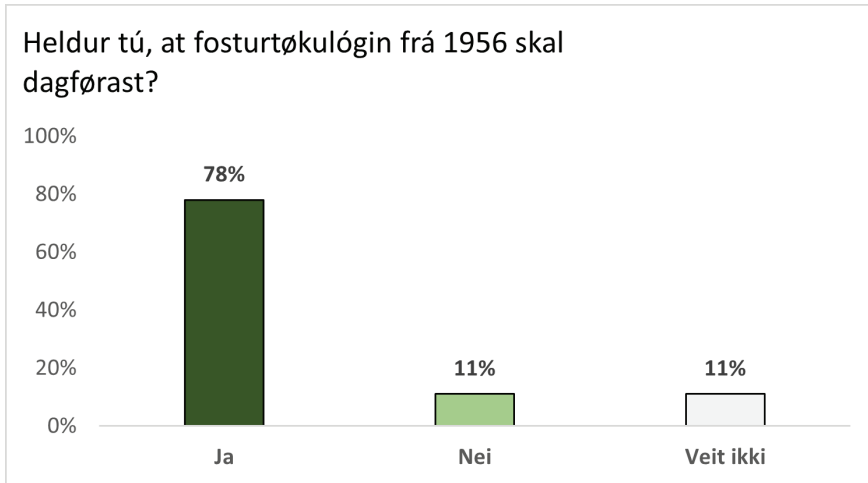
Kelda 19: Gallup kanning, spurningur 2

Tað eru einans 10% av respondentunum í Gallup kanningini, sum halda at fosturtøkulógin verður fylgd. Heili 44% halda ikki, at hon verður fylgd, ímeðan nærum helvtin sigur seg ikki vita. Samanbera vit tølini við, tá Javnaðarflokkurin á fólkatingi í 2017 spurdi at kalla sama spurning, so eru svarini eins fyri tey, sum ikki siga seg vita, meðan 19% tá hildu, at lógin bleiv fylgd, meðan 32%

søgdu, at hon ikki bleiv fylgd.

Sostatt er tað sannlíkt, at ein vaksandi partur av fólkinum heldur, at okkara fosturtøkulóg ikki verður fylgd. Sum vit fara at síggja í síðsta partinum av frágreiðingini, so eru tað harumframt bert 17% av landsins kommunulæknum, sum sambært einum spurnarblaði halda, at lógin um fosturtøku verður fylgd.

Mynd 21: Heldur tú, at fosturtøkulógin frá 1956 skal dagførast?

Kelda 20: Gallup kanning, spurningur 3

Sum nevnt fyrr í frágreiðingini, so er galdandi fosturtøkulóg frá 1956 og hon bleiv ikki dagførd, tá ið Føroyar yvirtóku málsøkið í 2018. Tí spurdu vit í Gallup-kanningini, um lógin skal dagførast. Sí Mynd 21.

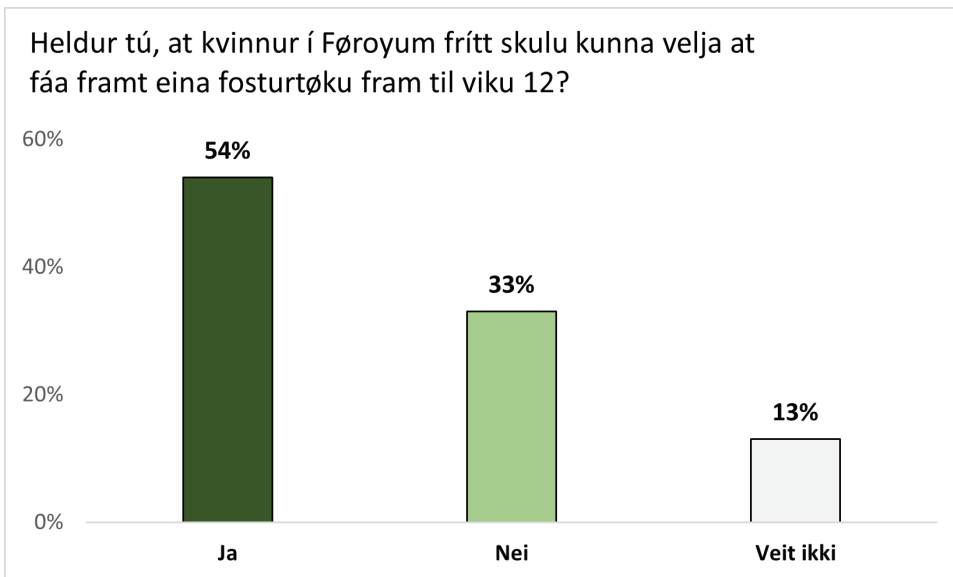
Respondentarnir eru at kalla á einum málið um, at fosturtøkulógin skal dagførast. Heili 78%, ella 4 út av 5, halda, at lógin skal dagførast. Einans á leið 10. hvør heldur, at lógin

ikki skal dagførast, ímeðan 11% siga seg ikki vita.

Tað er sostatt greitt, og hevur verið tað í nógvum kann-ingum seinastu árin, at føroyingar halda, at lógin um fosturtøku skal dagførast. Spurningurin er so, hvussu ein nýggj lóg skal síggja út.

Skal hon vera linari ella strangari, og í hvønn mun halda føroyingar, at kvinnan sjálv skal eiga endaligu avgerðina.

Mynd 22: Heldur tú, at kvinnur í Føroyum frítt skulu kunna velja at fáa framt eina fosturtøku fram til viku 12?

Kelda 21: Gallup kanning, spurningur 8

Vit hava tí spurt teir 528 respondentarnar, um tey halda, at kvinnur í Føroyum frítt skulu kunna velja at fáa framt eina fosturtøku fram til viku 12. Sí Mynd 22.

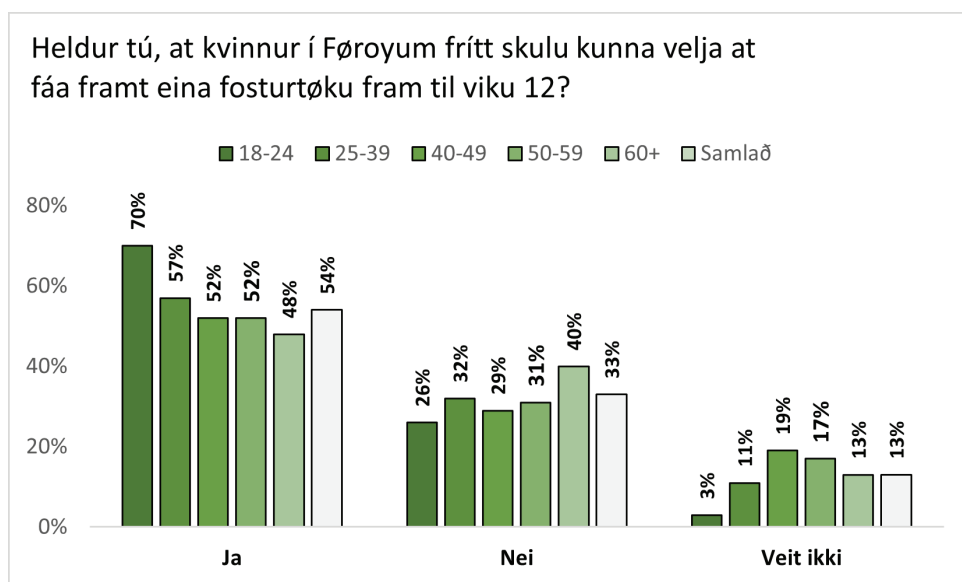
Svarini vísa, at ein meiriluti á 54% av teimum spurdu halda, at kvinnan frítt skal kunna velja at fáa fosturtøku fram til 12. viku. Ein triðingur (33%) tekur hinvegin ikki undir við hesum, meðan 13% siga seg ikki vita.

Hyggja vit síðani eftir sama spurningini og deila svarini í aldursbólkar, sí Mynd 23, visir tað seg, at tess yngri respondentarnir eru, tess fleiri eru fyri, at kvinnan frítt skal

kunna velja at fáa framt eina fosturtøku. Í aldursbólkinum 18-24 ár eru tað heili 70%, sum eru fyri og einans 26%, ið eru ímóti. Hyggja vit eisini at teimum, sum hava svarað 'veit ikki' er hesin aldursbólkurin rættiliga greiður um hendan spurningin, tí einans 3% svara, at tey ikki vita.

Tann einasti aldursbólkurin har meirilutin ikki svarar 'ja' er hjá teimum, sum eru 60 ár og eldri. Har eru 48%, sum svara ja, meðan 40% ikki taka undir við, at kvinnan frítt skal kunna velja at fáa fosturtøku. Samanumtikið er tað tó galdandi fyri allar aldursbólkarnar, at tað eru fleiri, ið eru fyri enn ímóti.

Mynd 23: Heldur tú, at kvinnur í Føroyum frítt skulu kunna velja at fáa framt eina fosturtøku fram til viku 12? Býtt á aldursbólkar

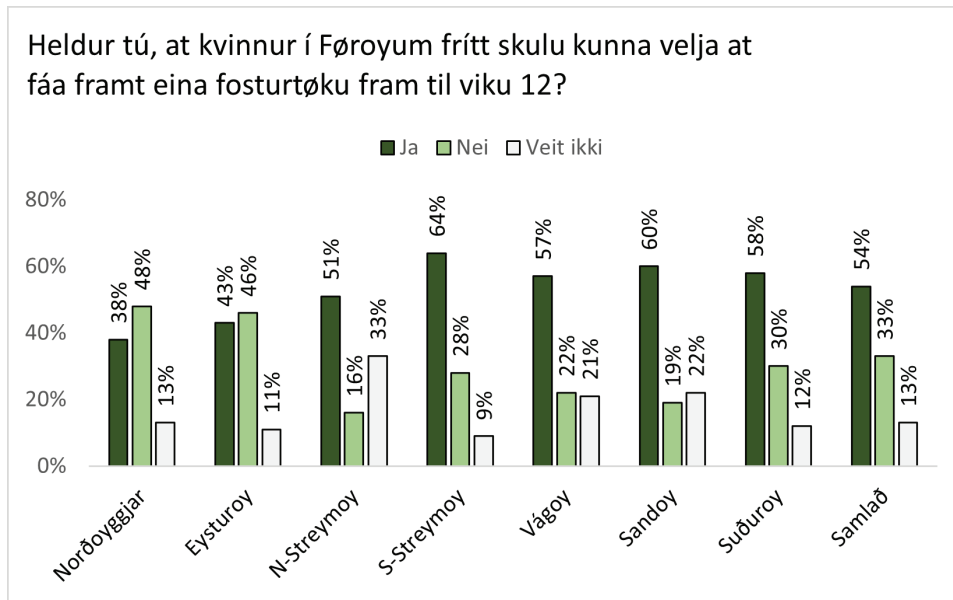

Kelda 22: Gallup kanning, spurningur 8

Á Mynd 24 sæst, at tað er landafrøðiligur munur á svarunum. Tað er einans í Norðoyggjum og í Eysturoynni at fleiri eru ímóti, at kvinnan frítt skal kunna velja at fáa framt eina fosturtøku fram til viku 12. Í Eysturoynni er tað tó øgiliga javnt á svarmøguleikunum, umframt at 11% siga seg ikki vita.

Í øllum øðrum økjum í landinum er stórir meiriluti fyri, at kvinnur frítt skulu kunna velja at fáa framt eina fosturtøku fram til viku 12. Heili 64% svara 'ja' í Suðurstreymoy, har einans 28% svara 'nei', men eisini á Sandoyynni, í Suðuroy og í Vágoyynni eru væl fleiri, sum eru fyri enn ímóti.

Mynd 24: Heldur tú, at kvinnur í Føroyum frítt skulu kunna velja at fáa framt eina fosturtøku fram til viku 12? Býtt landafrøðiliga

Kelda 23: Gallup kanning, spurningur 8

Sum nevnt fyrr í frágreiðingini, so er hetta ikki fyrstu ferð, at føroyingar hava fingið hendan spurningin. Og spurningurin er gjøgnum tíðina eisini orðaður uppá fleiri ymiskar mátar. Vit hava valt orðingina “Heldur tú, at kvinnur í Føroyum frítt skulu kunna velja at fáa framt eina fosturtøku fram til 12. viku?” av tveimum orsökum. Ein er, at tað er í grundini júst tað, sum frí fosturtøku merkir: At kvinnan sjálv sleppur at avgera um fosturtøku fram til eitt í lógini ásett vikatal. Hin orsøkin hongur saman við teirri fyrri, tí frí fosturtøku kann fyri ymisk fólk merkja ógvuliga ymisk ting. Summi halda, at tað merkir, at kvinnan nær sum helst í graviditetinum frítt kann velja at avbróta hann og fáa fosturtøku. Men tað er ikki ein rættvísandi mynd av fríari

fosturtøku, tí allar fosturtøkulógir hava eitt ávíst vikatal, sum avmarkar, nær ein kvinna frítt kann velja at fáa fosturtøku. Tí meta vit, at hendan orðingin er tann neyvasta í mun til, hvat sokallað “frí fosturtøka” í veruleikanum merkir.

Hyggja vit eftir undanfarnum kanningum, sum vit vístu til í undanfarna parti, so tykist tendensurin seinastu árin vera greiður: Alsamt fleiri taka undir við, at kvinnur sjálvar skulu sleppa at avgera um fosturtøku innan eitt í lógini ásett vikatal.

Og nú hava vit fyrstu ferð áltandi hagtøl, ið vísa, at tað er ein meiriluti fyri fríari fosturtøku í Føroyum.

ETISK MÁL ENDA Í EINUM ONGAMANNALANDI

Politiska skipanin í Føroyum hefur ongantið havt hug at nerta við fosturtøkulógina. Politakarir hava havt røringangist (berøringangst), vit hava sæð, at nógv tingfólk ikki vilja siga sína hugsan um spurningin, og politiskir flokkar – Miðflokkurin undantikin - hava yvirhøvur hildið seg burtur frá málinum um fosturtøku.

Í 2018 varð málsøkið sum kunnugt formliga heimtikið, og hóast avvarandi landsstýriskvinnan tá segði seg vilja virka fyri at dagføra lógina, so er einki hent á økinum, og vit hava framvegis eina lóg, sum fyrsta oktobur í ár verður 66 ára gomul.

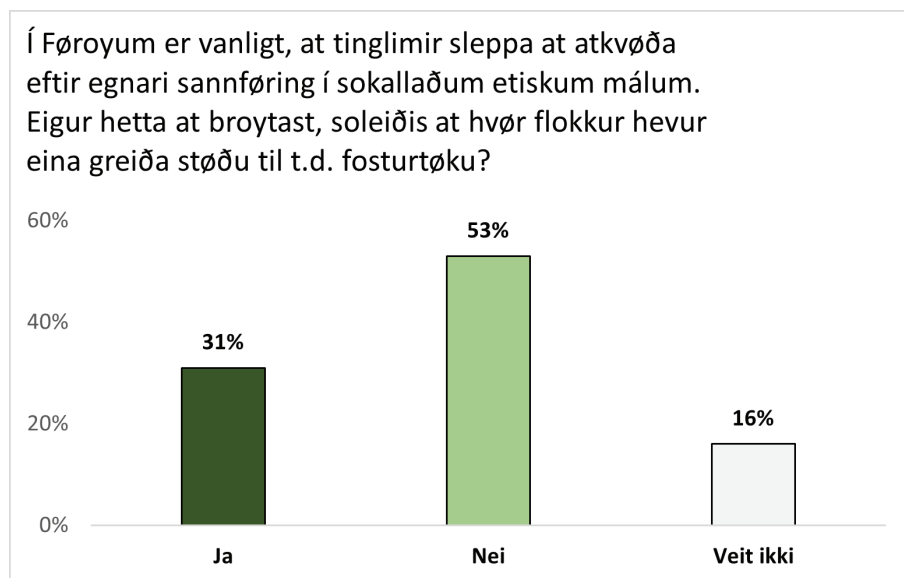
Tá talan er um etisk mál hefur verið vanligt, at tinglimir

sleppa at atkvøða eftir egnari sannføring. Tað gjørdi seg galdandi, tá hjúnabandslógina kom fyrri, og tá atkvøtt varð í málinum um sammóður í fjør. Fosturtøkuspurningurin er uttan iva av sama slag, og flokkarnar ynskja ikki at taka felags støðu til spurningin.

Summi meta, at hetta er ein trupulleiki, tí sokallað etisk mál ofta bara enda í einum slag av politiskum ongamannalandi. Sum nevnt í undanfarna parti, er hetta tó ikki neyðturviliga eitt serføroyskt fyrirbrigdi.

Vit spurdu tí í Gallup-kanningini, um veljarin ynskir, at flokkarnir hava eina greiða, felags støðu, tá ið tað snýr seg um etisk mál. Sí Mynd 25.

Mynd 25: Í Føroyum er vanligt, at tinglimir sleppa at atkvøða eftir egnari sannføring í sokallaðum etiskum málum. Eigur hetta at broytast, soleiðis at hvør flokkur hevur eina greiða støðu til t.d. fosturtøku?

Kelda 24: Gallup kanning, spurningur 9

Svarini vísa, at ein meiriluti er fyri at varðveita leistin, at tingfólk sleppa at atkvøða eftir egnari sannføring, meðan 31% ynskja, at flokkarnir hava eina felags støðu til etisk mál.

Hygga vit aftur eftir spurnarrundini millum løgtingsfólkið um fría fosturtøku frá undanfarna parti, siggja vit, at 8 út av 33, nærum fjórði hvør, ikki vil svara spurninginum. Taka vit tað saman við svarunum til spurningin omanfyri, so er

okkurt, sum bendir á, at veljarin í Føroyum í grundini skilur, at tað er trupult hjá flokkunum at hava felags støðu til etisk mál. Og at tað móguliga heldur ikki er ynskiligt, tí flokkarnir undir verandi leisti megna at hava eina breiðari umboðan við ikki at taka felags støðu.

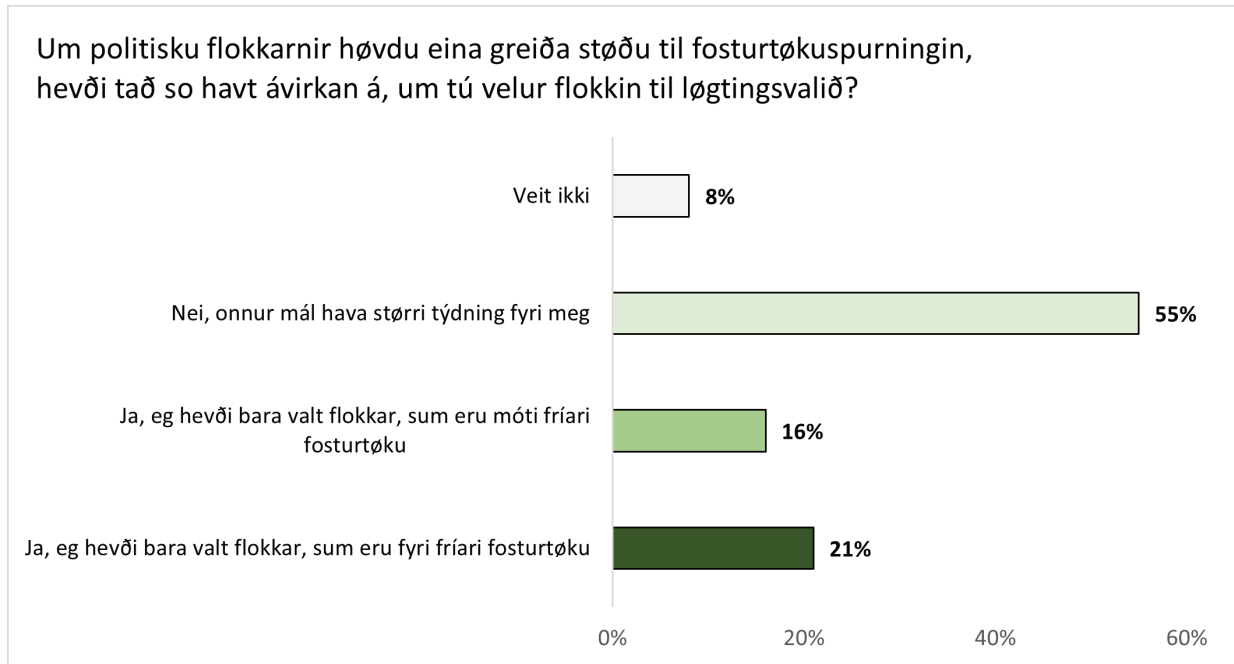
Politakarar skulu eisini vigast fjórða hvørt ár, bæði í mun til tað, teir ella tær hava avrikað, men eisini í mun til teirra hugburð í ymiskum spurningum. Tað er eingin ivi um, at

ógvuliga nógvir politikarar eru varligir í mun til fosturtøkuspurningin, og at teirra flokkar helst ikki vilja nerta við málið av ótta fyri at verða revsaðir av veljaranum.

Vit spurdu tí, í hvønn mun tað hevði havt týdning fyri

veljaran, um flokkarnir høvdu havt eina greiða, felags støðu til fosturtøkuspurningin:

Mynd 26: Um politisku flokkarnir høvdu eina greiða støðu til fosturtøkuspurningin, hevði tað so havt ávirkan á, um tú velur flokkin til løgtingsvalið?

Kelda 25: Gallup kanning, spurningur 14

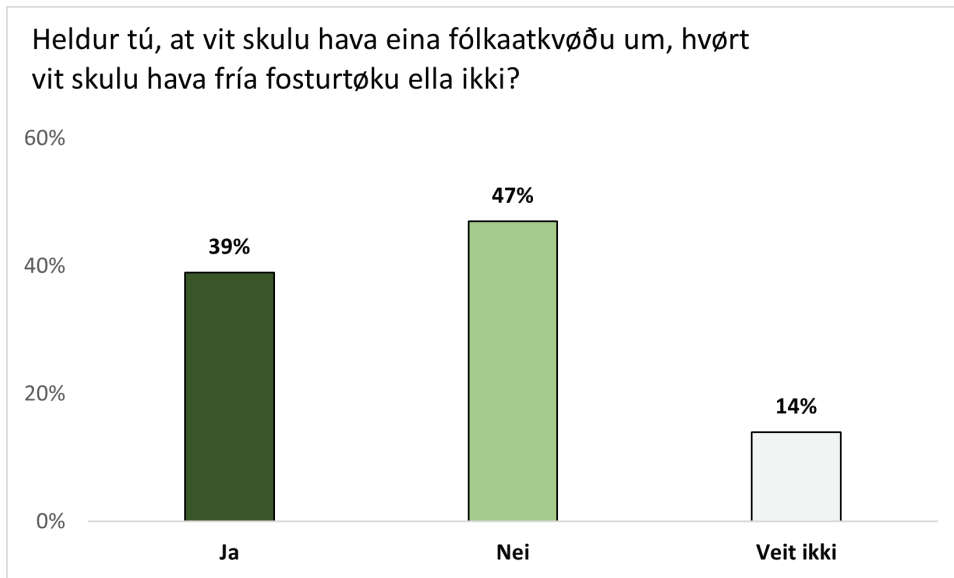
Svarini eru eitt sindur óvæntað, tá hugsað verður um, hvussu varligir flokkarnir eru viðvíkjandi fosturtøkuspurninginum. Meira enn helmingurin (55%) av respondentunum eru á einum máli um, at onnur mál enn fosturtøka hava størri týdning fyri, hvar tey seta krossin. 21% siga seg bara vilja velja flokkar, sum eru fyri fríari fosturtøku. Meðan 16% siga seg einans velja flokkar, sum er móti fríari fosturtøku.

Hesar upplýsingarnar vísa, at spurningurin um fosturtøku kanska ikki er so eldfimur, sum politisku flokkarnir annars halda. Og at tað í stóran mun helst ikki hevði havt so stóra ávirkan, um flokkarnir púra greitt tóku støðu til spurningin. Veljarin heldur snøgt sagt, at onnur mál hava størri týdning.

Sum vit hava sæð í øðrum londum, ber tað tó eisini til at taka avgerðina frá lögtinginum og politikarunum, og í staðin lata fólkið avgera fosturtøkuspurningin við eina fólkaatkvøðu. Tað eru ivaleyst eisini politikarar, sum

høvdu verið glaðir fyri at við tí leistinum sloppið undan at tikið greiða støðu til spurningin. Vit spurdu tí veljaran, hvat hann ella hon halda um tað. Sí Mynd 27.

Mynd 27: Heldur tú, at vit skulu hava eina fólkaatkvøðu um, hvørt vit skulu hava fría fosturtøku ella ikki?

Kelda 26: Gallup kanning, spurningur 15

Svarini vísa, at tað sum heild ikki er undirtøka fyri einari fólkaatkvøðu um fría fosturtøku. 39% siga ja til eina fólkaatkvøðu um fría fosturtøku, 14% siga seg ikki vita, meðan heili 46% svara nei til at leggja spurningin um fría fosturtøku út til eina fólkaatkvøðu. Ein fólkaatkvøða um torfør politisk mál kann stundum tykjast sum ein góð loysn, tá politiska skipanin ikki vil ella megnar at loysa

spurningin. Vit skulu tó eisini hava í huga, at tað eru 2.000 fleiri menn í Føroyum enn tað eru kvinnur, og tað kann skeikla svarið í einari fólkaatkvøðu, tá ið tað sambært Gallup-kanningini eru fleiri menn, sum eru ímóti fríari fosturtøku, enn tað eru kvinnur.

Svarið til spurningin um fólkaatkvøðu kann tulkast soleiðis, at fólkið vil hava politisku skipanina at taka avgerðina.

NIÐURSTØÐA

Nýggju hagtølini í hesum partinum hava víst, at vit eiga at endurskoða okkara fatan av støðuni á fósturtøkuøkinum í Føroyum og av fósturtøkutittleikanum sum heild. Við at spyrja føroyingar um fósturtøku síggja vit eisini, at talan er um eitt fyrbrigdi, sum er nógv vanligari, enn almennu hagtølini benda á. Talið av fósturtøkum millum føroyskar kvinnur er stutt sagt væl hægri, enn vit hava hildið. Næstan 1 út av 10 kvinnum hevir fingið fósturtøku.

Orsøkirnar kunnu vera fleiri. Nýggju tøluni frá danska Sundhedsstyrelsen vísa, at tað eru áleið 60 føroyskar kvinnur um árið, sum fáa fósturtøku í danska heilsuverkinum. Tað er tvífalt so nógv, sum fáa fósturtøku árliga í Føroyum.

Tølini kunnu bert í ávísan mun siga okkum, hvussu nógv av hesum kvinnum búðu í Føroyum, tá tær fingur fósturtøku í Danmark, og tað talið er lágt. Hinvegin eru nógv upplýsingar, sum greitt tala fyri, at talið av kvinnum, sum ferðast til Danmarkar at fáa fósturtøku er væl hægri, enn almennu tøluni kunnu fortelja. Hetta m.a. tí at tað ikki var fyrr enn í 2002, at tað var møguligt at skráseta bústaðin hjá kvinnum, sum komu úr Føroyum. Og av tí at tað framvegis er møguligt at brúka aðra bústaðarskráseting fyri kvinnur, sum koma úr Føroyum at fáa fósturtøku. Hetta, siga læknafakligir serfrøðingar, verður framvegis gjørt av og á.

Hesin parturin hevir eisini víst, fólksliga undirtøkan fyri fríari fósturtøku er vaksin so mikið nógv, at tað nú er ein meiriluti (54%) av fólkinum, ið tekur undir við fríari fósturtøku. Hinvegin eru 33%, sum ikki taka undir við tí. Tað, sum er greitt, er tó, at fólkið í Føroyum í nógv størri mun enn politiska skipanin tekur undir við fríari fósturtøku.

Ein annar av okkara spurningum kann møguliga kasta ljós á, hví so er. Tí Gallup-kanningin vísir eisini, at borgarin – ella veljarin – als ikki heldur fósturtøku vera ein so eyman ella týðningarmiklan spurning, sum politikararnir kanska hava hug at gera hann til. Tá spurd um hvønn týðning hesin spurningur hevir fyri, hvar tey seta krossin, svára tey flestu, at onnur mál hava størri týðning. Og at tey sum heild ikki høvdu frávalt ein politiskan flokk grundað á hansara støðu til fósturtøku.

At enda hevir hesin parturin eisini enn einaferð staðfest, at føroyingar ikki meta, at lógin um fósturtøku verður fylgd. Og at ein stórur meiriluti heldur, at lógin eigur at dagførast.

Tað eru tveir læknar, sum sambært lóg skulu avgera, um ein kvinna kann fáa fósturtøku í Føroyum. Um føroyingar sum heild halda, at lógin ikki verður fylgd, so halda vit eisini óbeinleiðis, at læknar bróta lógina. Og tað eru eisini greiðar ábendingar um, at so er. At tað í roynd og veru valdar lógloysi á økinum.

Men hinumegin hagtølini og lógina standa einstakar føroyskar kvinnur í einari truplari støðu móttvegis eini skipan, ið eftir øllum at døma ikki megnar at lofta teimum.

Síðsti partur av hesi frágreiðingini snýr seg um ta skipanina. Um læknar, sum noyðast at virka út frá eini lóg, ið er trupul at halda. Og sum noyðast at taka avgerðir, sum hava stórar avleiðingar fyri kvinnurnar, teir mæta. Vit siga eisini frá søguni hjá einari kvinnu, sum kom í hesa støðu, og hvussu hon upplivdi skipanina.

TRÍÐJI PARTUR

TILVILD OG LÓGLOYSI

TÁ KVINNURNAR MØTA SKIPANINI

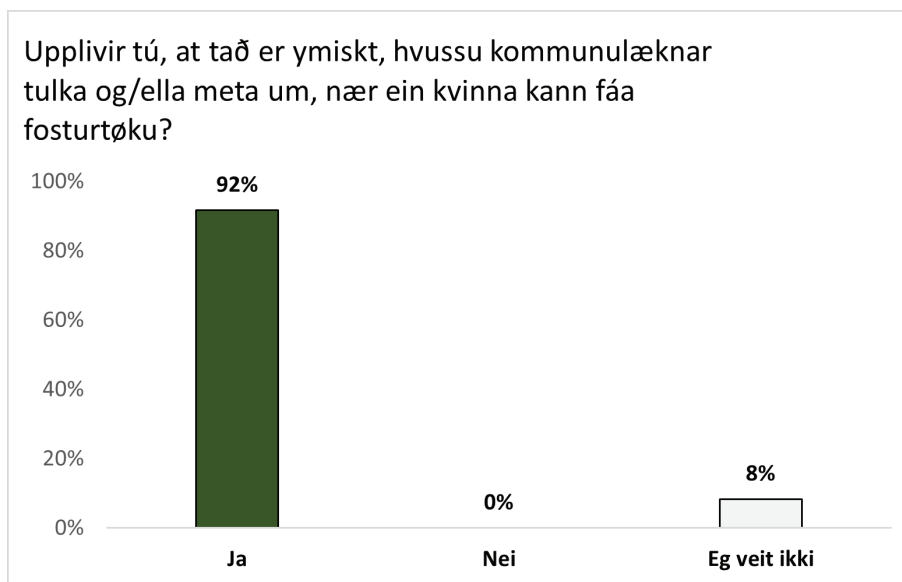

Í undanfarnu þertunum hava vit lýst lóggávuna um fosturtøku, vit hava lýst kjakið og hugburðin millum færoyingar umframt nýggj hagtøl, sum varpa nýtt ljós á fosturtøkuøkið í síni heild. Men spurningurin um fosturtøku snýr seg fyrst og fremst um kvinnur, sum mæta einari skipan, har tilvildin ofta ræður. Um eina lóg, sum nógvir læknar stríðast við at virka eftir.

Avgerðin um fosturtøku skal takast í samráð ímillum tveir lóggildar læknar. Vanliga er tann eini kommunulækni hjá kvinnuni. Um kommunulækkin góðkennir fosturtøkuna, skal hann senda fyrispurningin víðari til Gynækologisku deild á Landssjúkrahúsinum, har ein serlækni eisini skal geva játtandi svar. Síðani verður endalig avgerð tikin, um kvinnan kann fáa fosturtøku. Nógvar ábendingar eru um,

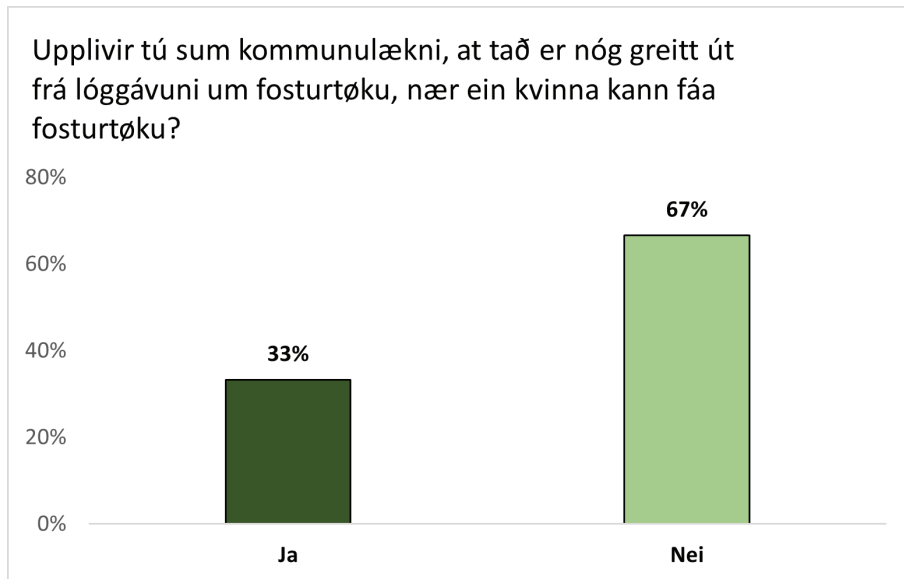
at tað er ymiskt, hvussu fakfólk, sum javnan brúka lóggávuna í teirra arbeiði, tulka og meta um hana. Og nógv talar fyri, at tað kann hava stóran týdning, hvønn kommunulækna kvinnan vendir sær til.

Fyri at fáa eina ábending um, hvussu kommunulæknar tulka og praktisera út frá lóggávuni, hava vit sent øllum kommunulæknum og vikarum eitt spurnarblað við 10 spurningum. Kommunulæknarnir eru dulnevndir, og tí hava vit ikki móguleikan fyri at síggja, hvørjir hava svarað. 12 av 30 kommunulæknum hava svarað spurnarblaðnum. Teir kommunulæknar, sum hava svarað, eru nær um á einum máli um, at tað er ymiskt, hvussu kommunulæknar sum heild tulka lógina. Og at tað er ymiskt, hvussu teir praktisera við støði í henni:

Kommunulæknarnir eru ikki bara á einum máli um, at tað er ymiskt, hvussu lógin verður tulka og brúkt. Meir enn helmingurin av kommunulæknum (67%) heldur eisini,

at tað ikki er nóg greitt, nær ein kvinna lýkur krøvini fyri at fáa fosturtøku:

Fyri at fáa innlit í hvussu lógin verður útint, og hvussu viðkomandi myndugleikar og fólk uppliva og brúka hana, hava vit gjørt samrøður við viðkomandi fakfólk og felagsskapir, men eisini við kvinnur, ið hava upplivað skipanina, tí tær ynskja at fáa framt fosturtøku.

Samrøður eru gjørdar við Gunnhild Helmsdal, kommunulækna, Ann Danielsen, serlækna í kvinnusjúkum og Mariu Tórgarð, sum hevir fingið fosturtøku. Harafturat hava vit gjørt samrøðu við triggjar føroyskar felagsskapir, sum mæta kvinnum, ið ynskja ella umhugsa fosturtøku; Gigna, Fritt Val og Mammuhjálpin.

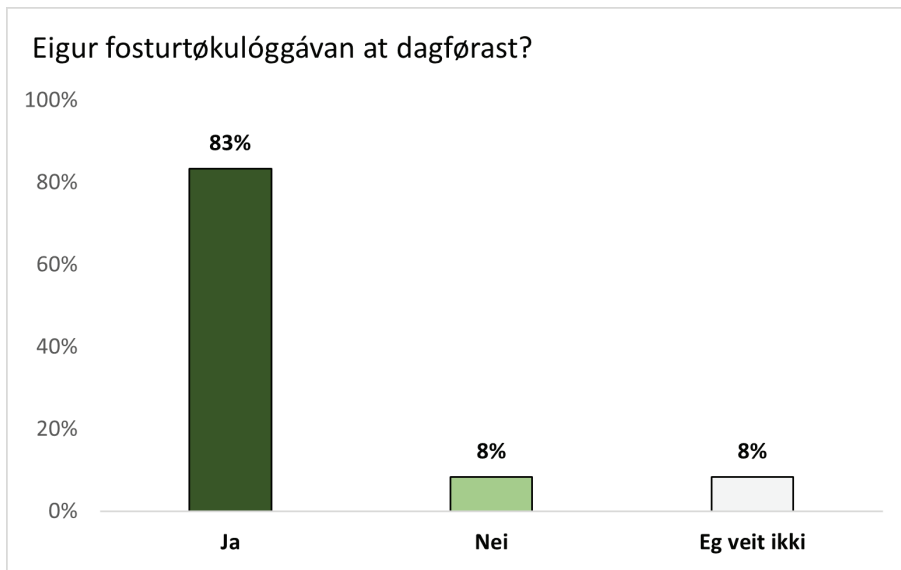
Av tí at ábendingar hava verið um, at fleiri kvinnur fara

til Danmarkar at fáa fosturtøku, hava vit eisini gjørt samrøður við tveir danskar læknar, ið hava møtt fleiri føroyskum kvinnum. Ein teirra er Birgit Petersson, sum hevir hitt nakrar av føroysku kvinnunum, sum eru komnar til Danmarkar fyri at fáa fosturtøku. Birgit er serlækni í psykiatri og lektari í kvinnu- og kynsgransking á Lærda Háskúlanum í Keypmannahavn. Hin læknin er Charlotte Wilken-Jensen, sum er serlækni í kvinnusjúkum, og sum áður hevir verið virkin í donskum felagsskapi, sum m.a. hevir hjálpt føroyskum kvinnum at fáa fosturtøku í Danmark. Charlotte hevir verið í samband við nógvar føroyskar kvinnur, sum eru farnar til Danmarkar at fáa fosturtøku.

LÓGIN ER TRUPUL AT BRÚKA

Hyggja vit eftir, hvussu kommunulæknar svara spurnarblaðnum, er tað greitt, at lóggávan er ógreið, og at læknarnir ikki eru á einum máli um, nær ein kvinna kann fáa

fosturtøku. Ein stórir meiriluti av kommunulæknum heldur tískil, at lógin skal dagførast:

Gunnhild Helmsdal, kommunulækni, vísir á grundgevingar í lóggávuni fyrri fosturtøku, sum eru truplar at meta um, sum t.d. grundgevingin “fare for kvindens helbred”. Hon sigur, at orðingin kann verða tulkað á ymsan hátt – serliga tá talan er um viðurskifti, ið hava við sálarheilsu at gera (Helmsdal, 2022). Yvirhøvur siga bæði kommunulæknin og Ann Danielsen, serlækni, at av tí at kommunulæknar hava ymiskar fatanir av, nær ein kvinna kann fáa fosturtøku, er tað trupult at fáa greiðu á, nær avgerðin út frá lóggávuni, er røtt (Helmsdal, 2022) (Danielsen, 2022).

Harafturat standa grundgevingar í lógini, sum serlæknin ikki metir eru tíðarhóskandi, sum t.d. at kvinnan kann fáa fosturtøku, um hon ella barnið hefur epilepsi. Læknarnir vísa á, at epilepsi í dag ikki er ein umfatandi og álvarslig sjúka, sum hon var í 1956, av tí at gransking og viðgerð innan økið er nógv batnað. Hetta er eitt av fleiri dømmum, sum læknarnir vísa á, tá tær grundgeva fyrri, at lógin ikki er tíðarhóskandi (Helmsdal, 2022) (Danielsen, 2022).

ØLL ERU IKKI LÍKA FYRI LÓGINI

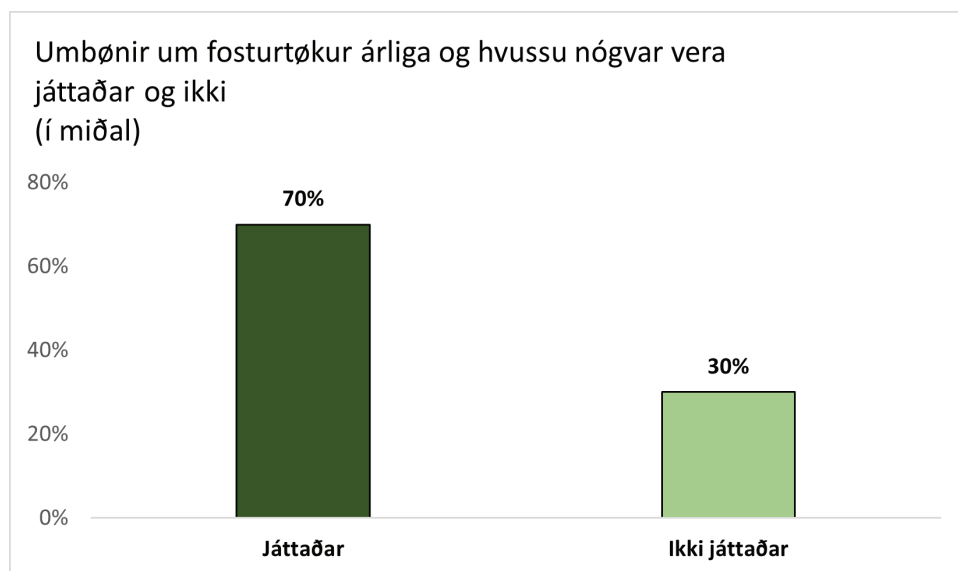
Flestu kommunulæknar eru samdir um, at lógin eigur at dagførast. Gunnhild Helmsdal sigur, at tað ikki er hugaligt at eiga avgerðina um, hvørt ein kvinna skal fáa fosturtøku ella ikki, og vit hava eisini sæð aðrastaðni í frágreiðingini, at kommunulæknar átala hetta (Helmsdal, 2022).

Kommunulæknin vísir eisini á, at tað er komið fyri, at hon er noydd at geva kvinnuni noktandi svar um fosturtøku, tí hon ikki hevur nakra orsök, sum lýkur krøvini í lóggávuni (Helmsdal, 2022).

Av teimum, sum senda fyrispurning um at fáa fosturtøku í Føroyum, fáa 30% noktandi svar sambært okkara

spurnarblaði:

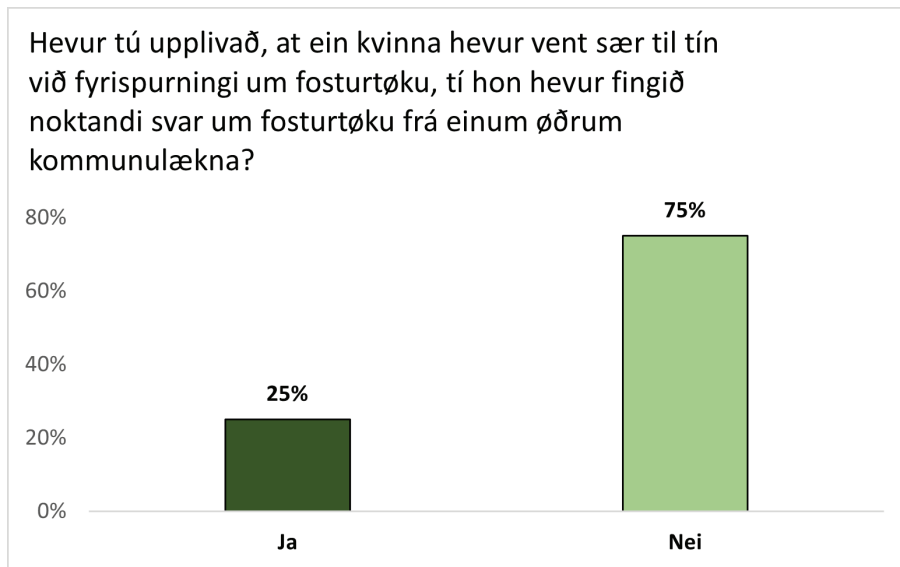

Kelda 27: Egnar útrokningar grundað á hagtøl frá kommunulæknunum.

Gunnhild Helmsdal greiðir frá, at hon hefur hitt kvinnur, sum eru komnar til hennara, áðrenn tær yvirhøvdur hava spurt sín egna kommunulækna um fosturtøku (Helmsdal, 2022). Tað er sostatt nógv, sum bendir á, at nógvar kvinnur ávikavist vita ella eftirkanna, hvønn kommunulækna tað loysir seg best at venda sær til við ynski um fosturtøku. At

tær vita, at tað er tilvildin og hugburðurin hjá læknanum, sum avger, um ein kann fáa fosturtøku ella ikki.

Og sambært upplýsingum frá kommunulæknanum er tað ein fjórðingur av teimum, ið hava upplivað, at kvinnur hava vent sær til teirra, tí tær hava fingið noktandi svar uppá fosturtøku frá øðrum kommunulækna:

Tað er haruframt nógv, sum bendir á, at fleiri kvinnur finna aðrar loysnir fyri at fáa fosturtøku, um tað er neyðugt. Gunnhild Helmsdal, kommunulækni, greiðir frá, at eftir at hon noktaði eini kvinnu at fáa fosturtøku, tí hon ikki hevði nakra lógliga orsøk, fór kvinnan av landinum og fekk fosturtøku (Helmsdal, 2022).

Ann Danielsen, serlækni í kvinnusjúkum, vísir á, at teir trýggir kvinnulækna, sum arbeiða fast á Landssjúkrahúsinum, eru nærur á einum máli um, hvussu lógin skal tulkast. Hon sigur, at tað hinvegin kann vera ymiskt, hvussu vikarnar á gynækologisku deild meta um lóggáv-

una og vísir til eitt dømi, har ein vikarur hevur sagt seg undir ongum umstøðum vilja fremja fosturtøku (Danielsen, 2022).

Hinvegin eru eisini søgur um eitt nú danskar vikarar í føroyska heilsuverkinum, sum als ikki geva føroysku fosturtøkulógini ans. Um vikarar á Landssjúkrahúsinum, sum -uttan mun til orsøk ella lóggávu – aktivt velja at ganga ynskinum hjá kvinnuni á mæti. Tað eru søgur um føroyskar kvinnur, sum hava fingið sítt ynski um fosturtøku eftirlíkað uppá hendan máta. Ein teirra er Maria Tórgarð.

KVINNURNAR RINGLA VIÐ TERNINGUM

Maria Tórgarð er ein av fleiri føroyskum kvinnum, sum hefur fingið fosturtøku í Føroyum. Upplivingin hjá Mariu er bara ein av fleiri upplivingum, tí upplivingarnar hjá føroysku kvinnum, sum hava verið í samband við føroysku skipanina, eru sera ymiskar. Hetta sæst í fleiri frágreiðingum í táttinum "Abortsøgur", sum felagsskapurin Frítt Val hevur lagt fram (Frítt Val, 2022).

Ymsu upplivingarnar eru merktar av, hvønn kommunulækna, ein hevur, hvørji fakfólk eru til arbeiðis á landsjúkrahúsinum, hvør tíð, tað er á árinum og hvussu ágrýtin kvinnan er at fáa sín vilja ígjøgnum. Tí er søgan hjá Mariu Tórgarð bert ein uppliving av mongum, sum kvinnur, ið

hava fingið ella ynskt fosturtøku, hava tá tær møttu føroysku skipanini.

Maria Tórgarð varnaðist, at hon var við barn í summarfrítíðini. Tað kom tvørt fyri og var ikki nakað, hon ynskti, tí hon var júst blivin støk, og persónligu og fíggarligu viðurskiptini vóru ikki góð. Maria upplivdi eisini, at hennara sál-arheilsa ikki var so góð um tað mundi. Hon ynskti tí at fáa fosturtøku (Tórgarð, 2022).

Maria fekk, tá saman um kom, sítt ynski eftirlíkað og fekk fosturtøku í Føroyum.

Men vegurin var drúgvur:

Maria ringir til sín kommunulækna og verður møtt við einum telefonsvarara. Kommunulæknin er farin í summarfrí.

Maria ringir til trýggjar aðrar kommunulækna. Sama svar. Telefonsvarari, sum boðar frá, at teir eru í summarfrí.

Maria ringir til fimta kommunulæknan. Læknaskrivarin svarar og sigur, at her arbeiðir ein vikurur, tí kommunulæknin er í summarfrí. Læknaskrivarin greiðir frá, at vikarurin er læknalesandi og hevur ikki nógvar royndir á hesum øki. Hann biður tí Mariu ringja til læknaviðtaluna við síðurnar av. Hann nevni, at um tað er ein trupulleiki, so kann hon ringja aftur.

Maria ringir til kommunulæknan við síðurnar av, sum er tann sætti í røðini, hon ringir til. Læknaskrivarin nærur spyr, hví hon yvirhøvdur ringir við slíkum fyrispurningi. Hann sigur kortini, at hon kann fáa viðtalutíð um trýggjar vikur.

Hetta er ov leingi fyri Mariu, og tí ringir hon aftur til læknaviðtaluna, sum hon ringdi til áðrenn. Hon fær tíð beinan vegin, og hann sendir hana víðari út til gynækologisk ambulatorium. Maria veit ikki, hvat er í væntu, tí hon hevur ongur upplýsingar fingið frá kommunulæknanum.

Nakrir dagar ganga. Hon hoyrir einki frá serlæknunum á gynækologisku deild og ger tí av at ringja til teirra. Tey greiða henni frá, at tey ikki kunnu taka hana inn fyrr enn um trýggjar vikur. Tey siga orsøkina vera, at tey ikki kunnu síggja fostrið í skannaranum so tíðliga. Tey biða hana møta upp hjá læknavaktini, um hon hevur skund.

Maria møtir upp hjá læknavaktini. Tey í móttøkuni biða hana ringja inn til læknavaktina, meðan hon bíðar, soleiðis tey víta av henni.

Maria ringir til læknavaktina, har hon verður avvíst. Tey siga, at tey einans taka ímóti bráðfeingis móttøkum.

Maria fer aftur til móttøkuna og greiðir frá støðuni. Tey vita ikki, hvat hon skal gera.

Maria ringir til Frítt Val og greiðir frá støðuni. Tey geva henni telefon-nummarið hjá eini føroyskari kvinnu í Danmark, sum hevur hjálpt fleiri føroyskum kvinnum við at fáa fosturtøku.

Hon ringir til føroysku kvinnuna í Danmark. Fær at vita, at hon skal ikki stúra, tí hon fer at fáa hjálp. Føroyska kvinnan lovar at ringja skjótt aftur.

Maria ringir til aborthjælp-linjuna í Danmark og kærir sína neyð. Tey lova at hjálpa henni, um hon kemur til Danmarkar.

Føroyska kvinnan ringir aftur og vísir henni til ein kvinnulækna í Danmark, sum vil hjálpa henni.

Maria ringir til kvinnulæknan í Danmark. Hon sigur, at hon ikki skal stúra og bjóðar seg fram til at geva Mariu fosturtøku uttanfyri skipanina, soleiðis, at Maria sleppur undan at gjalda nakað. Hon leggur afturat, tað als ikki er neyðugt at síggja fostrið fyri at staðfesta, at Maria er við barn, sum tey á Landssjúkrahúsinum annars vildu vera við.

Maria ringir til gynækologisku deild í Føroyum og greiðir teimum frá, at hon hevur samband við kvinnulækna niðri í Danmark, sum siga, at tað er ikki neyðugt at síggja fostrið fyri at staðfesta, at Maria er við barn. Tey svara við at geva Mariu eina tíð beinanvegin.

Maria mætir upp á gynækologisku deild á Landssjúkrahúsinum. Ein danskur vikarur tekur ímóti henni, og áðrenn Maria byrjar at greiða frá, sigur hann, at hann leggur einki í føroysku lóggávuna, tí sjálvandi skal hon fáa fosturtøku. Hon fær medisinska fosturtøku beinavegin.

(Tórgarð, 2022)

Tilgongdin hjá Mariu at fáa fosturtøku er merkt av nógvari tilvild. Tilvild viðvíkjandi hvørjir kommunulækna voru tøkir, hvør árstíð tað var á árinum, og hvørja persónliga meining kommunulækna, serlækna og vikara hava.

Maria Tórgarð upplivdi tilgongdina sum trupla og ørkymlandi. Serliga er tað móttøkan, bíðitíðin og væntandi kunningin, hon finst at. Eisini var tað ørkymlandi at verða møtt við so ymsum fatanum um fosturtøku í heilsuverkinum. Í tíðarskeiðinum, sum er lýst omanfyri, spurdi Maria fleiri lækna og fakfólk eftir kunning um fosturtøku; hvussu viðgerðin gekk fyri seg, og hvat hon skuldi vænta. Men tað var ikki fyrr enn hon ringdi til fakfólk í Danmark, at hon upplivdi, at hon fekk nóg góða kunning (Tórgarð, 2022). Sambært Ann Danielsen, serlækna í kvinnusjúkum, er tað tó vanlig mannagongd, at kvinnurnar verða kunnaðar um fosturtøku, og hvussu hon gongur fyri seg (Danielsen, 2022).

Men hetta upplivdi Maria ikki.

Tá Maria verður spurð, hvørt hon metir, at tað í praksis er frí fosturtøka í Føroyum, er svarið nei; eisini hóast, at hon fekk fosturtøku í Føroyum.

“Eg bleiv møtt við nógvum múrum. Eg fati tað soleiðis, at langa bíðitíðin og vantandi kunningin skal fáa meg til at broyta meining. Tað veldst eisini um, hvørjum kommunulækna ein mætir. Drúgvá bíðitíðin ávirkaði nógv mítt arbeiði, tí eg varð noydd til at greiða mínum starvsfeløgum frá um mína støðu. Eg kann ikki forsvara, at eg má burtur frá arbeiðinum so ofta fyri at ringja runt til ymiskar lækna, fakfólk og felagsskapir, uttan eg má leggja øll kortini á borðið. Men mest av øllum var tað óbehagiligt ikki at vita, um eg hevði ræði á mínum egna kroppi og framtíð”.

(Tórgarð, 2022)

LÍTIÐ AV RÁÐGEVING

UM FOSTURTØKU Í FØROYUM

Tað er tó nakað, ið bendir á, at tað í mun til grannalond okkara er lítið av ráðgeving um fosturtøku í Føroyum. Tað eru kortini ein almennur stovnur og ein privatur felagskapur, sum alment bjóða ráðgeving um fosturtøku: Gigni og Mammuhjálpin.

- Gigni hevur m.a. til endamáls at veita fyribyrgjandi heilsutænastur til børn og ung. Umframt tað hevur

stovnurin til uppgávu at ráðgeva kvinnum, ið umhuga fosturtøku. Gigni fær 350.000 krónur á fíggjarlógini til hetta endamál.

- Mammuhjálpin veitir ráðgeving til mammur um børn og familjulív, umframt ráðgeving til kvinnur, sum umhuga fosturtøku. Mammuhjálpin er undir felagskapinum Pro Vita, sum virkar fyri at verja lív, frá gitnaði til nátturligan deyða, sum tey sjálvi orða tað. Pro Vita hevur seinastu árin fingið 200.000 krónur í játtan um árið, men játtanin fyri 2022 hækkaði til 300.000 krónur.

Hóast nakað sum sagt bendir á, at tað er lítil ráðgeving at fáa um fosturtøku í Føroyum, so kunnu upplýsingar frá Gigna og Mammuhjálpinu geva eina fatan av, at eftirspurningurin eftir fosturtøkuráðgeving heldur ikki er so stóur. Tí bæði Mammuhjálpin og Gigni uppliva, at tað er sjáldan, at kvinnur venda sær til teirra við ivamálum ella spurningum um fosturtøku. Hvørgin teirra hava neyv hagtøl fyri, hvat fyrispurningarnar snúgva seg um, men tey umboðini, vit hava tosað við, hava kortini eina hóming. Mammuhjálpin hevur fingið áleið fimm spurningar um árið í miðal, síðani felagskapurin varð settur á stovn í 2021 (Berg, 2022). Gigni fær nærum ongan fyrispurning um fosturtøku, men hevur fingið upp til fimm tað árið, tey høvdu flestar fyrispurningar (Foldbo, 2022).

Bæði Gigni og Mammuhjálpin leggja dent á, at ráðgevingin er dulnevnd og óheft viðvíkjandi fosturtøku. Hóast Mammuhjálpin er undir felagskapinum Pro Vita, ið sum kunnugt virkar fyri at verja lív frá gitnaði, leggur Aksel Berg frá Mammuhjálpinu kortini dent, at ráðgevingin er óheft. Hann vil tó samstundis vera við, at tey ikki meta, at nøkur ráðgeving er 100% óheft:

“Á okkara sosialu miðlum promovera vit ikki fosturtøku, men leggja meira dent á mammur, sum megna mammulívið, hóast umstøðurnar eru strævnar. Vit eru av tí fatan, at vit ikki halda, at fosturtøka er tað besta valið fyri kvinnuna, og ynskja at veita eina hjálpanði hond, um kvinnan ynskir at bera sítt barn í heimin. Tó eru vit óheft á tann hátt, at vit heldur ikki siga ímóti, um ein kvinna ynskir at fremja eina fosturtøku.”

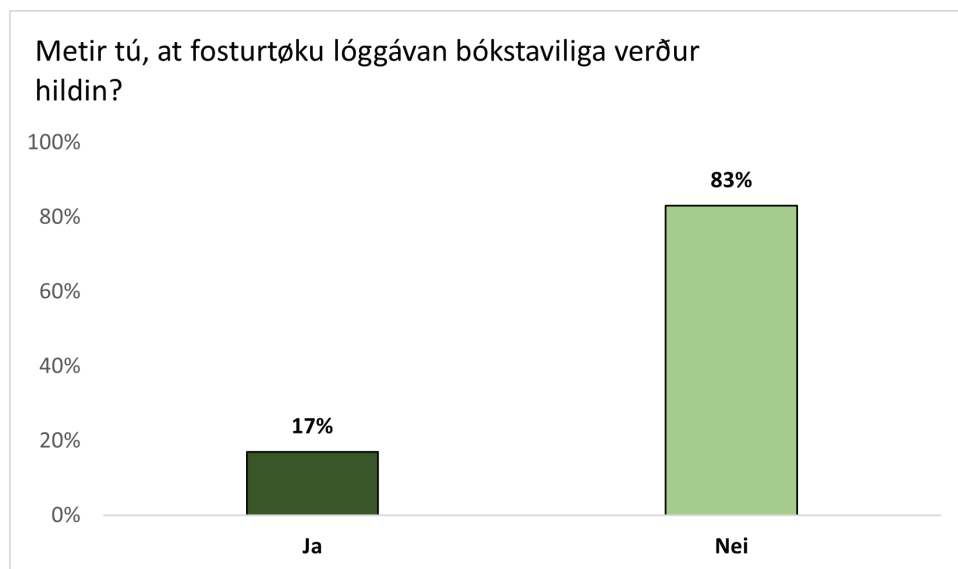
(Berg, 2022)

LÓGIN VERÐUR IKKI FYLGD

Samrøðan við Mariu Tórgarð, sum hevur fingið fosturtøku í Føroyum, og upplýsingar frá donskum serlæknum benda á, at føroyska fosturtøkulógin als ikki verður fylgd. Haraft-

urat svara bara 17% av kommunulæknunum, at teir meta, at lógin verður fylgd:

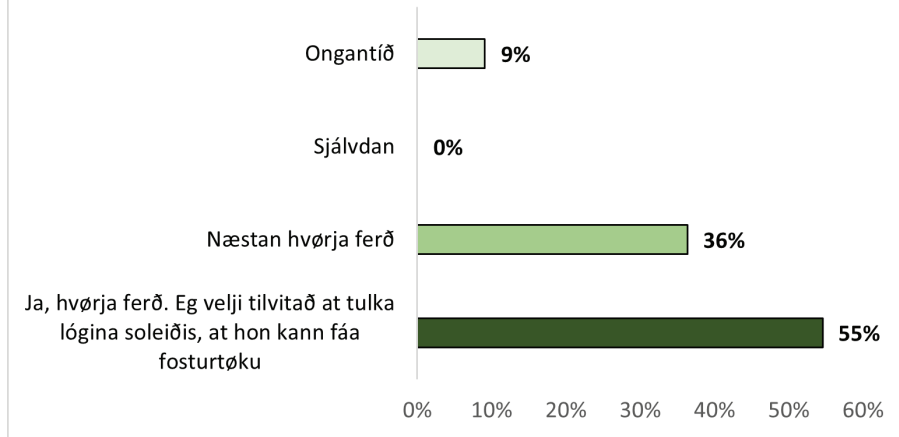

Kelda 28: Í spurnarblaðnum, sum vit settu kommunulæknunum, vóru 4 svarmøguleikar til henda spurningin. Tá ið læknarnir mettu um at lógin ikki var bókstaviga yvirhildin, kundu teir eisini svara 'sum oftast', 'Sjáldan' og 'Nei'. Hesi svarini eru samlaði saman í 'Nei'.

Í lógini stendur eisini, at læknarnir hava skyldu til at tala satt, tá avgerðin um at játta fosturtøku verður tikin. Uttan at sáa iva um, hvørt kommunulæknar tala satt ella ikki, so er tað í øllum førum greitt út frá spurnarblaðnum, at

flestu kommunulæknar eru tilvitaðir um, hvussu teir tulka og brúka lóggávuna. Ein meiriluti av kommunulæknunum svara, at teir tilvitað altíð velja at tulka lóggávuna soleiðis, at kvinnan kann fáa fosturtøku:

Um ein kvinna vendir sær til tín, tí hon ynskir fosturtøku, gongur tú hennara ynski á møti?

Sum áður nevnt, er myndin av einum elastikki ofta brúkt fyri at lýsa feroysku fosturtøkulógina, og tann mátan læknar tulka og brúka lógina. Og vit síggja her, at læknarnir í roynd og veru brúka lógina sum eitt elastikk, har teir tilvitað velja at tulka hana soleiðis, at teir kunnu ganga ynskinum hjá kvinnuni um fosturtøku á møti.

Men vit síggja eisini, at ein góður triðingur svarar, at teir "næstan hvørja ferð" tulka lógina soleiðis, at kvinnan kann

sleppa víðari til landssjúkrahúsið.

Tað er tí tilvildin og mátin, sum læknin velur at tulka lógina, sum avger, um kvinnan fær fosturtøku ella ikki. Hetta er ivaleyst eisini orsøkin til, at so nógv bendir á, at kvinnur ofta spyrja seg fyri hjá fleiri kommunulæknum og kanska eisini ikki velja at fara beint til sín egna. Og orsøkin til, at tað helst eru nógvar feroyskar kvinnur, sum í staðin velja at fara til Danmarkar at fáa fosturtøku.

TIL DANMARKAR AT FÁA FOSTURTØKU

Sambært donsku serlæknunum Charlotte Wilken-Jensen og Birgit Petersson eru tað fleiri føroyskar kvinnur, sum hvørt ár fara til Danmarkar at fáa fosturtøku (Petersson, 2022) (Wilken-Jensen, 2022). Tær hava báðar verið í sambandi við nakrar av hesum kvinnunum, samstundis sum tær vita um aðrar føroyskar kvinnur frá sínum starvsfeløgum. Tær fortelja harumframt, at tað eisini er sannlíkt, at føroyskar kvinnur fara til onnur lond enn Danmark fyri at fáa fosturtøku:

“Minnist meg rætt, vóru tað áleið 60 føroyskar kvinnur, sum høvdu framt fosturtøku í Danmark í 2018. Tað er vert at hava í huga, at føroysku kvinnurnar móguliga ikki bara fara til Danmarkar, men til onnur lond”.

Charlotte Wilken-Jensen, serlækni (Wilken-Jensen, 2022)

Eisini vísir Gunnhild Helmsdal, kommunulækni, á, at tær kvinnur, hon hevur verið í samband við, sum hava fingið noktandi svar um at fáa fosturtøku í Føroyum, eru farnar til Danmarkar.

“Eg noyddist at geva noktandi svar til eina kvinnu um at fáa fosturtøku. Hon lúkaði eingi av krøvunum, sum standa í lóggávuni. Kvinnan greiddi eftirfylgjandi frá, at hon var farin til Danmarkar at fáa fosturtøku”.

(Helmsdal, 2022)

Charlotte Wilken-Jensen og Birgit Petterson vísa á, at orsøkirnar til, at føroysku kvinnurnar velja fosturtøku, eru somu orsøkir sum hjá donskum kvinnum. Tað kann til dømis vera, at tær eru sera ungar, at tær hava nógva børn frammanundan, at fíggarstøðan er ring ella at sálarliga heilsan er ein avbjóðing.

Og tó at orsøkirnar og søgurnar eru fjølbroyttar, hava føroysku kvinnurnar, sum koma til Danmarkar, kortini eitt til felags: Tær hava onga vón um at fáa fosturtøku í Føroyum. Og tær eru eisini felags um skommina og óttan fyri at blíva útihýstar í familjuni ella í øðrum høpi, vísa donsku læknarnar á (Petersson, 2022) (Wilken-Jensen, 2022).

Samrøðurnar við við Mariu Tórgarð, Charlotte Wilken-Jensen, Birgit Petterson og felagsskapin Frítt Val geva eisini eina fatan av, at tað, umframt hjálpsamar danskar læknar, eru fleiri danir og føroyingar búsitandi í Danmark, sum hjálpa føroyskum kvinnum av sínum eintingum. Maria Tórgarð vísir eitt nú á eina føroyska kvinnu, sum gav henni samband við ein danskan serlækna í kvinnusjúkum, sum kundi geva henni fosturtøku uttan um skipanina. Eisini bjóðaði kvinnan Mariu innivist í Danmark.

“Eg havi tosað við fleiri kvinnur, sum ynskja at koma til Danmarkar fyri at fáa fosturtøku. Trupulleikin er, at tær hava ikki altíð ráð at ferðast til Danmarkar. Tað kann kosta samanlagt einar 10-12 túsund krónur. Tíbetur eru tað fleiri felagsskapir, sum hjálpa teimum at fáa eitt stað at búgva ella geva teimum innivist í egnum heimi”.

Charlotte Wilken-Jensen, serlækni (Wilken-Jensen, 2022)

Spurningurin um pengar er eisini nakað, ið upptekur læknarnar og kvinnurnar, vit hava prátað við. At tað undir verandi umstøðum er soleiðis, at tað eru tær, sum hava ráð at keypa sær eina fosturtøku í Danmark. Og tær, ið ikki hava hendan móguleika. Við øðrum orðum:

Nakrar hava ráð at fáa fosturtøku. Aðrar hava ikki ráð.

OAKLEY

YDA

YDA
Dalaman Airp.

SAMANUMTØKA

Út frá spurnarblaðnum, sum kommunulæknarnir í Føroyum svaraðu, upplýsingum frá føroyskum og donskum læknum og søguni hjá Mariu Tórgarð, so er ógvuliga nógv, sum talar fyri, at føroyska fosturtøkulógin verður ikki fylgd. At lógin sigur eitt, men at praksis er eitt annað.

Høvuðsorsøkin er, at hon er ógreið og ikki nútíðarhóskandi, og tí fáa kommunulæknar og serlæknar illa fyrihildið seg til hana. Í praksis virkar lógin soleiðis, at tað er tilvildarligt, um ein kvinna fær fosturtøku, tí tað veldst alt um, hvønn kommunulækna, hon vendir sær til, hvør serlækni ella vikarur er til arbeiðis á gynækologisku deild, og hvør árstíð tað er á árinum. T.d. hevur Maria Tórgarð, sum hevur fingið fosturtøku í Føroyum, víst á, at tað er serliga trupult at fáa

fosturtøku um summaríð, tí tá eru fleiri av kommunu- og serlæknunum í summarfrí.

Harafturat vísa upplýsingarnar frá donsku læknum og donsku tøluni á, at nógv tær flestu føroysku kvinnurnar, sum fáa fosturtøku, fáa hana framda í Danmark. Hetta er sostatt ein trupulleiki, sum føroyska samfelagið flytir av landinum. Tí tøluni vísa, at hóast fosturtøka ikki er frí í Føroyum, so fáa føroyskar kvinnur fosturtøku óansæð, uttan mun til hvussu lóggávan sær út. Men søgurnar, samrøðurnar og svarini frá føroyskum kommunulæknum geva eina púra greiða mynd av, at tað er tilvildin, sum avger, hvørjar føroyskar kvinnur sleppa at fáa fosturtøku í Føroyum, og hvørjar ikki sleppa.

NIÐURSTØÐA: KVINNURNAR RINGLA VIÐ TERNINGUM

Tað ber ikki til at siga, at spurningurin um fosturtøku hevur verið eitt evni, sum hevur staðið ovaliga á politisku dagskránni í Føroyum. Tað er heldur ikki eitt mál, sum fólk yvirhøvur hava tosað serliga nógv um. Kortini kann tað hava við sær sterkar kenslur, tá kjak um fosturtøku stingur seg upp í almenna rúminum. Og hendan kanningin hevur eisini víst, at kjakið stundum hevur verið bonskt.

Í tilgongdini at skriva hesa kanningina hava vit møtt nógvum djørvum persónum, sum hoyra til teirra, ið vilja og tora at viðgera spurningin um fosturtøku. Fólk, sum á hvør sín hátt - og eisini út frá hvør síni støðu til spurningin um frá fosturtøku – eru við til at seta spurningin á skrá í føroyska samfelagnum.

Vit hava eisini merkt, at hetta hóast alt er ein spurningur, sum upptekur nógv fólk, tað veri seg felagsskapir og áhugabólkar, kommunulæknar og serlæknar, samfelagsfrøðingar og antropologar. Men ikki minst kvinnurnar sjálvar, sum uppá ein ella annan máta hava verið í samband við skipanina, tí tær hava umhugað fosturtøku. Ella fingið fosturtøku. Ella hava fingið sína umbøn um fosturtøku avvísta.

Hendan kanningin hevur staðfest tann varhuga, sum leingi hevur verið um fosturtøkuøkið í Føroyum: At hetta økið í roynd og veru liggur í lógloysi. At tað er tilvild og persónligi

hugburðurin hjá læknanum, sum avger, um ein kvinna sleppur víðari út á landssjúkrahúsið at fáa fosturtøku ella ikki. Og at læknarnir ikki vilja hava hesa ábyrgdina.

Nýggju hagtølini, sum eru lögð fram her, vísa, at vit eiga at endurskoða okkara almennu fosturtøkutøl, av tí at tað eru so nógvar føroyskar kvinnur, sum hvørt ár fáa fosturtøku í Danmark. Av hesum 60 kvinnunum, sum hvørt ár fáa fosturtøku í Danmark, er sjálvandi ein partur, sum eru fastbúgvandi í Danmark. Men myrkatøl, alternativir mátar at skráseta bústað í sambandi við fosturtøku í danska heilsuverkinum og upplýsingar frá donskum og føroyskum keldum tala púra greitt fyri, at samlaða talið av teimum, ið fara úr Føroyum til Danmarkar at fáa fosturtøku helst er hægri enn tað, sum danska heilsuáráðið fær upplýst. Tað ber, við øðrum orðum, snøgt sagt til hjá kvinnum at fáa fosturtøku í Danmark uttan um tað formellu bústaðarskrásetingina.

Og tað er eingin ivi um, at føroyska skipanin ger, at nógvar kvinnur velja - ella verða noyddar at velja - ta loysnina fyri at fáa fosturtøku. Vit vísa sostatt hesum kvinnunum av landinum fyri at fáa ta viðger, tær meta seg hava tørv á.

Hagtølini vísa eisini, at talið av kvinnum, sum upplýsa, at tær hava fingið fosturtøku er høgt. At tað helst í minsta lagi er

ein genta úr hvørjum føroyskum fólkaskúlaflokki, sum einaferð fer at fáa eina fosturtøku.

Hendan kanningin hevur eisini víst, at lógin er avoldað, óviðkomandi og at kalla ógjørlig hjá læknafakligum myndugleikum at handheva. At vit hava eina skipan, har føroyskar kvinnur ikki eru líka fyri einari lóg, sum fullkomiliga er latin upp í hendurnar hjá kommunulæknum at tulka. Tað ræður snøgt sagt ikki rættartrygd á økinum.

Men tá vit hyggja aftur á kjakið um fosturtøku í Føroyum, so sæst kortini, at hugburðurin er broyttur nakað tey seinastu 20-30 árin. Men at tað serliga er tey seinastu fimm árin, at ein sjónlig flyting er farin fram.

Tað hevur ongantíð áður verið nøkur kanning, ið hevur víst, at ein meiriluti av fólkinum í Føroyum er fyri fríari fosturtøku.

Hendan kanningin vísir tó, at tað nú er meiriluti. At tað eru 54%, sum halda, at kvinnur sjálvar skulu sleppa at avgera um fosturtøku fram til 12. viku. At 33% eru ímóti, og at 13% siga seg ikki vita.

Kanningin talar sostatt eisini fyri tí, sum onkuntíð verður borið fram um politisku skipanina í Føroyum. At hon í roynd og veru møguliga er meira konservativ enn fólkíð í Føroyum, tí tað er nógv størri undirtøka millum føroyskar borgarar fyri fríari fosturtøku, enn tað er í politisku skipanini.

Kanningin vísir eisini á ein sera stóran meiriluta, sum ikki heldur, at fosturtøkulógin verður fylgd - sum vil hava lógina dagfórda. Og tað er eisini áhugavert, at tað ikki er

meiriluti fyri eini fólkkaatkvøðu um fría fosturtøku. Tað kundi tala fyri, at veljarin ikki ynskir ta ábyrgdina, eins og læknarnir ikki ynskja at vera lógarinnar úttinnarar. Men at veljarin heldur vil, at politiska skipanin skal taka um endan og gera eina nýggja lóg.

Vit hava eisini sæð, at hóast fosturtøka er eitt eymt mál, sum politiska skipanin helst ikki vil nerta við, og sum føroyskir politikarar og flokkar kanska føla, at teir kunnu verða revsaðir fyri, so eru fleiri orsøkir til at seta spurnar-tekin við hesa fatan. Tí kanningin vísir, at føroyski veljarin í veruleikanum ikki heldur hendan spurning hava so stóran týðning, sum politikarar kanska halda. At tað helst ikki eru so nógvar orsøkir til at ræðast at taka hetta málið upp.

Veljarin heldur, at onnur mál hava størri týðning. Og ógvuliga fá upplýsa, at støðan hjá einum flokki til fosturtøku-spurningin er avgerandi fyri, hvar tey seta krossin.

Men uttan mun til hagtølini, uttan mun til hvat borgarin ella politikarin halda um hendan spurning, so er veruleikin kortini so mikið greiður, at hann eigur at fáa alla skipanina at rakna við. Tí hetta er ein staðfesting av, at tað eru føroyskar kvinnur, sum ikki kenna seg væl móttiknar í føroyska heilsuverkinum. At tað eru kvinnur, ið hava atgongd til nakað, sum aðrar kvinnur ikki fáa atgongd til. At tað ræður tilvild og lógloysi á økinum. Og at nógvar føroyskar kvinnur av somu orsök leita sær hjálp uttanlands, tí vit hava eina skipan, sum ikki lurtar. Ein veruleika, ið ikki loftar truplu støðuni, sum ógvuliga nógvar kvinnur á hvørjum ári koma í.

UPPLÝSINGAR UM KELDUTILFAR OG ANNAÐ

Teir ráðharraspurningar, sum Sjúrdur Skaale, fólkatingsmaður, hevur sett í sambandi við hesa frágreiðingina kunnu finnast á heimasíðuni hjá danska fólkatínginum undir síðuni hjá Sjúrða Skaale. Har finnast eisini svarini um talið av fosturtøkum hjá føroyskum kvinnum í Danmark. Leinkjan er henda:

https://www.ft.dk/medlemmer/mf/s/sjuroeur-skaale/dokumenter/alle_spoergsmaal?mi={6CDFA20B-1BD2-44A9-8B78-22DB799178EB}

Øll Gallup-kanningin, sum varð brúkt í hesi frágreiðing, verður lögð út á heimasíðuna hjá Javnaðarflokkinum á fólkatíngi - <https://www.jaf.fo/ti%C3%Boindi>

Spurnarblaðið, sum var sent føroysku kommunulæknunum, verður eisini lagt út á heimasíðuna hjá Javnaðarflokkinum á fólkatíngi - <https://www.jaf.fo/ti%C3%Boindi>

Eru spurningar til hagtøl ella annað innihald í hesi frágreiðing, ber til at venda sær til Javnaðarflokkin á fólkatíngi við at senda ein teldupost á jf@ft.dk

KELDULISTI

- Aksel V. Johannesen. (9. 8 2017). *Eg eri ikki heitur fyri friari fosturtøku*. From <https://www.in.fo/news-detail/eg-eri-ikki-heitur-fyri-fr-ari-fosturt-ku>
- BBC News. (30. Desember 2020). *Argentina abortion: Senate approves legalisation in historic decision*. From <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-55475036>
- Berg, A. K. (21. Juli 2022). Samrøða við Mamuhjálpin. (J. D. Jakobsen, & R. M. Behrens, Interviewers)
- Birk, C. (15. september 2022). *Danske kvinder tager til udlandet*. From Kristeligt Dagblad: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/danmark/danske-kvinder-tager-til-udlandet-abort>
- Danielsen, A. (21. Juli 2022). Samrøða við Ann Danielsen. (M. á Dunga, & R. Behrens, Interviewers)
- Danmarkshistorien. (18. august 2022). *Abortloven*. From Danmarkshistorien.dk: <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/lov-om-foranstaltninger-i-anledning-af-svangerskab-mm-18-maj-1937-abortloven-af-1937>
- Danske Lov 6-6-7 (u.d.).
- DR. (17. Juni 2022). *Færøerne har en af Europas strammeste abortlovgivninger. Nu vil socialministeren tage den op til diskussion*. From <https://www.dr.dk/nyheder/udland/faeroerne-har-en-af-europas-strammeste-abortlovgivninger-nu-vil-socialministeren>
- Foldbo, S. (22. Juli 2022). Samrøða við Gigna. (J. D. Jakobsen, & R. M. Behrens, Interviewers)
- Fosturtøkulógin, Lov nr. 177 af 23. juni 1956 om foranstaltninger i anledning af svangerskab m.v. (1956).
- Fritt Val. (8. September 2022). *Fritt Val*. From Abortsøgur: <https://www.frittval.fo/>
- Hazen, I. (16. september 2022). *Abortgrænser i EU*. From Etik.dk: <https://www.etik.dk/abort/abortgraenser-i-eu>
- Helmsdal, G. (20. Juli 2022). Samrøða við Gunnhild Helmsdal. (M. á Dunga, & R. Behrens, Interviewers)
- Hermansdóttir, T. (14. juli 2022). Samrøða við Turið Hermansdóttir.
- Hervør Pálsdóttir. (7. juli 2022). *Dagur og Vika*. From <https://kvf.fo/dv?sid=141952>
- Info Finland. (10. september 2022). *Health, abortion*. From InfoFinland.fi: <https://www.infofinland.fi/en/health/abortion>
- Ingilín D. Strøm. (30. juni 2022). *Trygg ella ótrygg abort*. From <https://www.j.fo/ti%C3%B0indi-og-greinar/trygg-ella-otrygg-abort>
- Javnaðarflokkurin á fólkatingi. (2017). *Fosturtøka í Føroyum: Lóggávan, hugburðir og kjakið*. From <https://www.jaf.fo/Files/Images/%C3%9Atg%C3%A1vur%20JAF/Fosturtokaiforoyum.pdf>
- Jenis av Rana. (9. august 2017). *Vápnahvild um fosturtøku í Føroyum*. From <https://in.fo/news-detail/v-pnahv-ld-um-fosturt-ku-f-royum>
- Jenis av Rana. (25. Juni 2022). *Ein týðandi sigur fyri mannaættina*. From <http://www.vp.fo/news/ein-tydandi-sigur-fyri-mannaettina>
- Jógvan á Lakjuni. (28. Juni 2022). *Sum fostur sógu eygu tíni meg*. From <https://nordlysid.fo/tidindi/74231/sum-fostur-soueygu-tini-meg>
- Kaj Leo Holm Johannesen. (12. Desember 2008). *Løgmaður fyri friari fosturtøku. Sosialurin*.
- Kaj Leo Holm Johannesen. (16. August 2021). *Hatta er óseriøst og ein háðan*. From <https://www.in.fo/news-detail/oserioest-at-danir-bjoda-foeroyskum-kvinnum-fosturtoeku>
- NOMESCO, N. M.-S. (2017). *Health Statistics for the Nordic Countries 2017*. NOMESCO.
- Nordic Health and Welfare Statistics*. (5.. Juli 2022). From Nordic Health and Welfare Statistics, NOMESCO and Nososco: <https://nhwstat.org/>

- Pedersen, A.-J., Balvig, F., & Kyvsgaard, B. (Desember 2018). *Udsathed for vold og andre - Offerundersøgelserne 2005-2017*. From Justitsministeriets forskningsrapporter: https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Arbejdsomraader/Forskning/Forskningsrapporter/2018/offerrapport_2005-2017ny.pdf
- Petersson, B. (21. Juni 2022). Samrøða við Birgit Petersson. (R. Behrens, Interviewer)
- Pew Research Center. (17. Juni 2022). *A closer look at Republicans who favor legal abortion and Democrats who oppose it*. From <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2022/06/17/a-closer-look-at-republicans-who-favor-legal-abortion-and-democrats-who-oppose-it/>
- POV International. (1. Januar 2021). *Indførelse af fri abort i Argentina afspejler sundhedsmæssigt og socialt problem*. From <https://pov.international/argentina-fri-abort/>
- Redder, A. (20. september 2022). *Enhedslisten og Venstre åbner nu for følelsesladede diskussion om højere grænse for abort*. From Jyllandsposten: <https://jyllands-posten.dk/politik/ECE14274012/enhedslisten-og-venstre-aabner-nu-for-foeelsesladede-diskussion-om-hoejere-graense-for-abort-vi-oplever-en-antiwoke-og-ultrakonservativ-bevaegelse/>
- Region Hovedstaden. (2011). *Årsberetning*.
- Rosenbeck, B., Dubeck, I. (18. august 2022). *Aborthistorie*. From Lex.dk: https://denstoredanske.lex.dk/abort_-_historie
- Silagadze, N. (23. Mars 2021). *Abortion Referendums: Is There a Recipe for Success? Politics & Policy*.
- Sirið Stenberg. (1. August 2018). *Ætlar sær at seta hol á málið um fósturtøku í Føroyum*. *Sosialurin*.
- Sólvit E. Nolsø. (20. Juni 2022). *Vit eiga at fáa eina nýggja lóg um fósturtøku - tá ið tíðin er búgvín*. From <https://in.fo/news-detail/vit-eiga-at-faa-eina-nyggja-log-um-fosturtoeku-ti-tidin-er-bugvin>
- Sosialurin. (12. desember 2008). 4 útav 5 læknum loyva fósturtøku. *Sosialurin*.
- Sosialurin. (8. Juli 2022). *Skulu vit hava fría fósturtøku? Sosialurin*.
- Sosialurin. (8. juli 2022). *Tingfólk siga nei. Sosialurin*.
- Statistik, D. (21. September 2022). *Danmarks Statistik*. From [statistikbanken.dk/ABORT](https://www.statistikbanken.dk/ABORT)
- Steffan Klein Poulsen. (7. juli 2022). *Dagur og Vika*. From <https://kvf.fo/dv?sid=141952>
- Studni, S. G. (22. September 2022). *Studni, Student Grant Fund*. From www.studni.fo: www.studni.fo/hagtøl
- Sundhedsministeriet. (22. September 2022). *Folketinget*. From www.ft.dk: <https://www.ft.dk/samling/20211/alm-del/F%C3%86U/spm/23/index.htm>
- Sørensen, A. (18. august 2022). *Fri abort*. From Danmarkshistorien: <https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/fri-abort>
- The Guardian. (26. Juni 2022). *The Observer view on Donald Trump's influence on Roe v Wade ruling*. From <https://www.theguardian.com/commentis-free/2022/jun/26/observer-view-donald-trump-influence-roe-v-wade-abortion-ban>
- Tórgarð, M. (22. August 2022). Samrøða við Mariu Tórgarð. (R. Behrens, Interviewer)
- West, H. (22. juli 2022). Samrøða við Hallberu West, Ph.d og adjunkt í Stjórnmalaførði.
- WHO. (24. mars 2022). From <https://www.who.int/news/item/24-03-2022-first-ever-country-level-estimates-of-unintended-pregnancy-and-abortion>
- Wilken-Jensen, C. (22. Juni 2022). Samrøða við Charlotte Wilken-Jensen. (M. á Dunga, & R. Behrens, Interviewers)
- Waalder, I. E., Hjellen, B., Henriksen, T.H., & Haagensen, V.W. (16. september 2022). *Regjeringen utreder historisk utvidelse av abortloven*. From NRK: <https://www.nrk.no/norge/regjeringen-utred>

der-historisk-utvidelse-av-abortlo-
ven-1.15986738

Aarhus Universitet, l. f. (7. september 2022).
Danmarkshistorien. From danmarkshi-
storiien.dk: [https://danmarkshistorien.
dk/vis/materiale/fri-abort](https://danmarkshistorien.dk/vis/materiale/fri-abort)

SEPTEMBER 2022

JAVNAÐARFLOKKURIN Á FÓLKATINGI